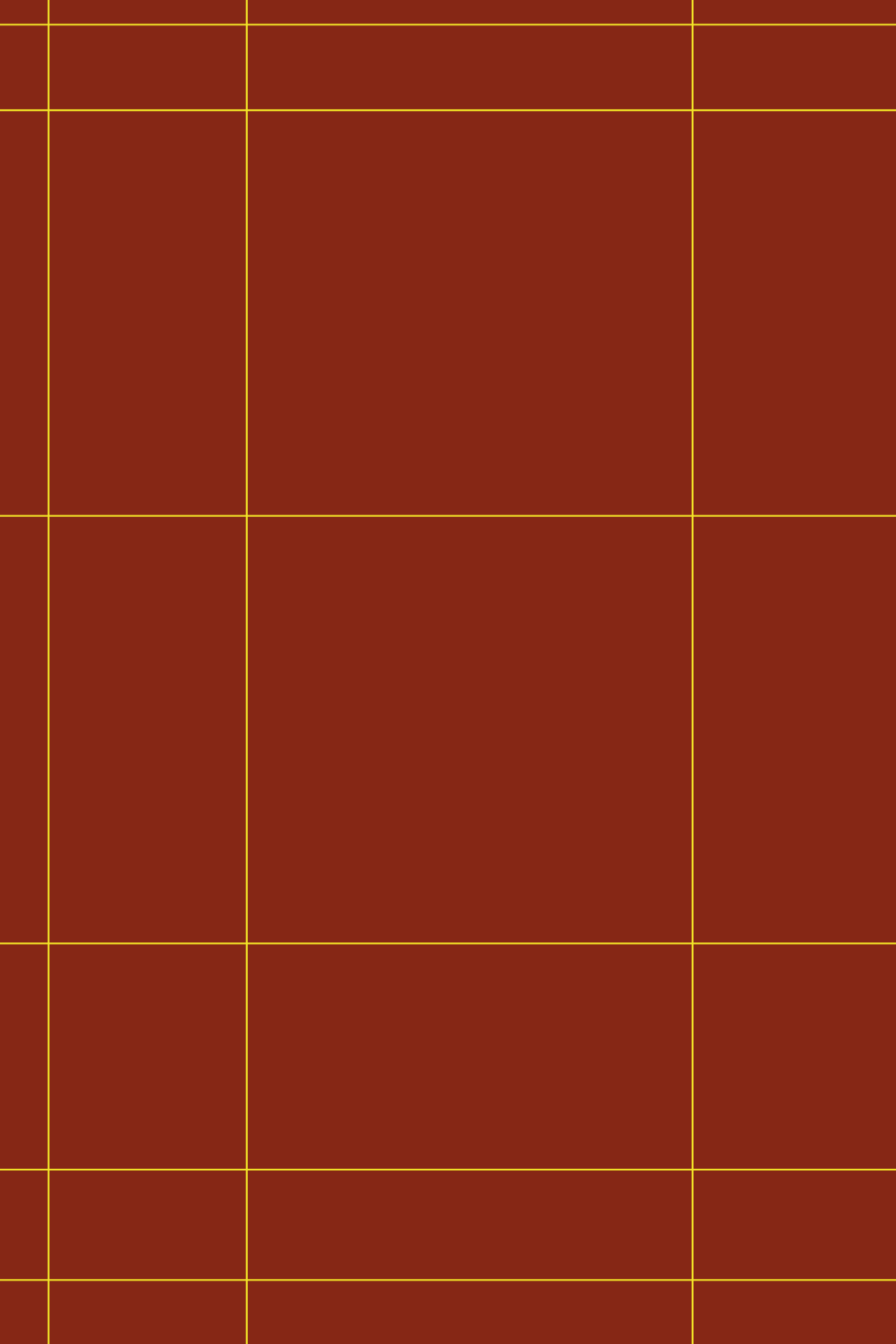

EĞİTİMCİLER İÇİN

Kılavuz: LGBTİ+ Öğrencilerin

Haklarını Nasıl

KORUMALI?

Eğitimciler İçin Kılavuz: Lgbti+ Öğrencilerin Haklarını Nasıl Korumalı?

Yayımlayan: Kaos GL Derneği

Hazırlayan: Efsun Sertoğlu

Sayfa Tasarım: (Mutlu) Mehmet Ali Öztürk

Kapak Tasarımı: (Mutlu) Mehmet Ali Öztürk

1.Baskı: Aralık 2025

© Kaos GL, 2025

© Bu kitap, Kaos Gey ve Lezbiyen Kültürel Araştırmalar ve Dayanışma Derneği (Kaos GL) tarafından hazırlanıp yayımlanan bu kitapçık parayla satılmaz. İnsan haklarının desteklenmesi ve ayrımcılıklara karşı bilgilendirme amaçlı etkinliklerde serbestçe kullanılabilir ve dağıtılabilir.

Baskı ve Cilt:

Ayrıntı Basımevi

Saray Mah 126 Cad. No:20 Kahramankazan/Ankara.

Telefon: +90 (312) 802 00 53 / +90 (312) 802 00 54 / +90 (312) 394 55 94.

E-posta: info@ayrintibasimevi.com.tr.

Yayımlayan:

Kaos GL Derneği

PK 12 Tunus PTT Kavaklıdere/Ankara

Telefon: +90 (545) 340 82 28 Faks: +90 312 230 6277

E-posta: bilgi@kaosgldernegi.org

www.kaosgldernegi.org www.kaosgl.org

Norway

© Bu yayın, Bu yayın, Norveç Büyükelçiliği finansal desteği ile üretilmiştir. İçeriğinden yalnızca Kaos GL sorumludur ve her zaman Norveç Büyükelçiliği'nin görüşlerini yansıtmaz.

EĞİTİMCİLER İÇİN

Kılavuz: LGBTİ+ Öğrencilerin

Haklarını Nasıl

KORUMALI?

LGBTİ+ çocuklara...

Kendiniz olabilmek için mücadele etmek zorunda kaldığınız, ne zaman geleceği belli olmayan bir ‘yarın’ değil, olduğunuz gibi kabul gördüğünüz ‘**bugün**’ sizin hakkınız. **Yanlış değilsiniz. Yalnız değilsiniz.**

İÇİNDEKİLER

Giriş:	7
Başlarken	8
Nasıl Bir Eğitimci?.....	10
Kapsayıcı Eğitim.....	11
Kendinizi Değerlendirin	14
Kendinizle Çalışın	16
Kavramlar Sözlüğü.....	28
LGBT+ Çocuklar Ne Yaşar?	32
LGBTİ+ Öğrencileri Kapsamak ve Desteklemek: Neler Yapabilirsiniz?	37
Okul Çalışmaları: Neler Yapılabilir?	45
Öğrenciniz Size Açıldığında	53
Trans Öğrencileriniz İçin Yapabilecekleriniz	61
Sık Sorulan Sorular	65
Ekler	70
Kılavuz Kaynakçası	76
Ek Kaynaklar	78

Bu yayın Kaos GL Derneği tarafından LGBTİ+ öğrencilerin maruz bırakıldıkları ayrımcılığa karşı bir rehber olması amacıyla yayınlanmıştır. Bu yayını hazırlayan Efsun Sertoğlu'na teşekkür ederiz. Bu yayını ve içindeki öneri ve uygulamaları ayrımcılık karşıtı çalışmalarınızda künyedeki bilgileri kaynak göstererek kullanabilir, yine kaynak göstererek alıntılayabilirsiniz.

Kaos GL Derneği

GİRİŞ

LGBTİ+ çocuklar, yaşamlarının erken dönemlerinden itibaren, toplumsal hayatın hemen her alanında sistematik şekilde görmezden geliniyor, kabul görmüyor, dışlanıyor, ötekileştiriliyor, aşağılanıyor, baskıyla normlara uydurulmaya çalışılıyor ve ayrımcılığa maruz bırakılıyorlar. Bütün bunlar çocuğun insan haklarının ihlali ve şiddettir. LGBTİ+ çocukları tüm bu sistemin içinde yalnız ve desteksiz bırakmamız kabul edilemez. Tam da bu sebeple, eğitimciler olarak sorumluluğumuz, LGBTİ+ çocukların haklarını korumaktır.

Okuyacağınız bu kılavuzda, LGBTİ+ öğrencilerin haklarını korumak, ihtiyaçlarını gözetmek, onları kapsamak ve desteklemek gibi konularda eğitimcilere olabildiğince somut önerilerde bulunmaya çalıştım. Bu öneriler, okullarda öğrenciler, eğitimciler ve ebeveynlerle yürüttüğüm kapsamlı cinsellik eğitimlerindeki gözlemlerimi ve deneyimlerimi de içeriyor. Daha önce gerçekleştirdiğim seminerlere/atölyelere katılan kişilerin yorumlarını, önerileri desteklemek amacıyla kılavuza ekledim.

Kılavuzu hazırlarken ağırlığı okul ortamına versem de içerikte yer alan temel kavram, bilgi ve önerilerin çocuklarla/çocuklar için okul dışı ortamlarda (yurtlar, sivil toplum kuruluşları, toplum merkezleri, belediyeler vb.) çalışan yetişkinler için de yol gösterici olacağını umuyorum.

İçerikteki bilgi ve önerilerin önemli bir kısmı LGBTİ+ çocukların deneyimlerine dayandığından, bazı okurlar için özellikle ihmal, istismar ve şiddet biçimlerinden bahsedilen kısımları okumak zorlayıcı ya da geçmiş yaşantılar bakımından hatırlatıcı olabilir. Böyle bir durumda okumaya ara vermek, dinlenmek, hazır hissedildiğinde metne yeniden dönmek gibi çeşitli yöntemler denenebilir.

Kılavuzla ilgili görüş, katkı ve eleştirilerinizi iletmek isterseniz bilgi@kaosgldernegi.org adresine yazabilirsiniz.

Efsun Sertoğlu

Cinsellik Eğitmeni & Danışmanı

BAŞLARKEN...

LGBTİ+ öğrencilerin¹ hakları, ihtiyaçları ve eğitimciler² olarak bu alandaki sorumluluklarımız üzerine düşünmeye başlamadan önce, genel olarak tüm çocukların aile, okul, toplum ve devlet tarafından nasıl algılandığı ve konumlandırıldığı üzerinde kısaca durmamız gerekir.

Devlet ve toplum için çocuk; henüz büyümemiş, eksik/yarım, eğitilmesi ve makbul vatandaş haline getirilmesi gereken, korunmaya muhtaç, şimdiki zamanda değil de gelecekte değerli olacak, müstakbel bir vatandaşdır. Siyasi iktidar, çocukları muhatap kabul etmez, yarının büyüğü olarak görür. Çocukları muhatap almamak ve onları yetişkinlik üzerinden tanımlamak toplumsal düzenin kaynağı olarak yetişkini ve yetişkinin eylemlerini görmek demektir. Dolayısıyla, teorik olarak hak ve özgürlüklere sahip olanlar yetişkinlerdir. Bu yaklaşım hem çocukları haklardan mahrum bırakır hem de yetişkinlere iktidar ve güç tanımlar. Gücü elinde bulunduran yetişkinler ile muhtaç, eksik, zayıf, aciz kabul edilen çocuklar arasındaki ilişki baştan hiyerarşik ve eşitsizdir.

Diğer taraftan, çocuklar her zaman siyasi iktidarın ilgi odağında yer almışlardır. Onlara yarının büyükleri, geleceğimiz sıfatlarını atfetmek, aynı zamanda onlara önceden biçilmiş kimlikler, inançlar, fikirler, roller, sorumluluklar ve yaşam biçimleri yüklemek demektir. Yarının büyükleri olarak toplumun devamlılığını sağlayacaklardır. Tüm toplumun dil birliği ederek masum, melek, günahsız gibi sıfatlarla tanımladığı çocuklar; kendilerine biçilen kimliklere, rollere, yaşam biçimlerine sığmaz, dayatılanları sorgular ve benimsemez, yani ‘söz dinlemez’ ise aynı toplum tarafından bu defa şeytanlaştırılır, sevilmez ve cezalandırılırlar. Dolayısıyla ailenin, okulun, toplumun, devletin ‘norma uyan’ ve ‘itaat eden’ çocukları sevdiğini (!) söylemek yanlış olmaz.

Siyasi iktidarın kendi muhataplarını yaratmak amacıyla kullandığı en önemli araçlardan biri eğitimidir. Okul temelli eğitimin yanı sıra aile içindeki eğitim de aynı amaca

1 LGBTİ+ kısaltması LGBTİ artı şeklinde okunur. Kılavuzda sıkça karşılaşıacağınız ‘LGBTİ+ öğrenciler’, ‘LGBTİ+ çocuklar’, ‘LGBTİ+’lar’ gibi kısaltmaların çeşit çeşit özelliği, kimliği, deneyimi, yaşam biçimini ve ihtiyacı görünmezleştirmemesi önemlidir. LGBTİ+ diye tek bir insan olmadığını; bu kısaltmanın içinde çok halli, çok kimlikli, çok akışkan ve değişken, çok çeşitli çocukların, ergenlerin, gençlerin, yetişkinlerin, yaşlıların varolduğunu hep hatırlayalım.

2 Kılavuz boyunca kullanacağım ‘eğitimci’ kelimesi ile sadece öğretmenleri değil, psikolojik danışmanları/rehber öğretmenleri ve idarecileri de kastediyor olacağım.

hizmet eder. Hem ailede hem okulda verilen eğitimden beklenen; toplumsal düzeyin devamlılığını sağlayacak şekilde, ‘düzenle uyumlu’ bireyler yetiştirilmesidir. Bu nedenle aile, eğitim sistemi ve siyasi iktidar kavramlarını birlikte düşünmek önemlidir.

Bu toplumda çocuklar; aile kurumuna, ebeveyne/bakımverene, eğitim sistemine ve devlete ait birer ‘eşya/mülk’ gibi görülmekte, kalıplara sığdırılmaya çalışılmakta, tektipleştirilmekte, ötekileştirilmekte, ‘terbiye’ ya da ‘eğitim’ adı altında baskı, tahakküm ve şiddete maruz bırakılmaktadırlar. Toplum ve devlet tarafından hakları en çok ihlal edilen grupların başında çocuklar gelir. Yetişkinler tarafından kurgulanan bu sistemin içinde çocukların tümünün insan hakları yok sayılırken, daha da ötekileştirilen bazı çocuklar (LGBTİ+ çocuklar, kız çocukları, özel gereksinimi olan çocuklar, mülteci çocuklar, göçmen çocuklar, yoksul çocuklar, Roman çocuklar, Kürt çocuklar vd.) daha fazla hak ihlali yaşarlar.

Biz bu kılavuzda LGBTİ+ çocukların haklarına, ihtiyaçlarına ve onları desteklemek için eğitimciler olarak sorumluluklarımıza odaklanacağız.

“Özellikle ilkokul ve ortaokul kademelerini düşündüğümüzde, çocuklar eğitim kurumlarının içinde ailenin ve okulun birer nesnesi olarak hareket ettiklerinden, onlar için bir hak tanımı yapmak ve kendilerini ifade edebilecekleri bir özgürlük alanı yaratmak gerekiyor. Sadece cinsel kimlik üzerinden de değil, eğitim sistemi içinde çocuğun çocuk olmaktan kaynaklanan tüm hakları engelleniyor. Bizler şiddetsiz, ayrımcılığın ve zorbalığın olmadığı bir eğitim ortamı yaratmak amacıyla oluyoruz. LGBTİ+ öğrencilerin hakları ve ihtiyaçları ise tümüyle görünmez halde. Eğitim politikalarının bu hakları görmezden gelmesi, yani aslında bir insani varoluş durumunu reddetmesi LGBTİ+ çocuklar açısından doğrudan ayrımcılığın, şiddetin, toplumsal dışlanmanın nedeni. Bu yok sayma hali, eğitim sistemi içindeki bizler için, çocukların hakların korumak adına bir mücadele alanı oluyor.”

(Lise Psikolojik Danışmanı)

(‘Eşit Haklar İçin Savunuculuğu Güçlendirme Projesi’ Çalışma Grubu Toplantısı, 2020)³

3 Bu ve sonraki tüm alıntıların paylaşılması kişilerin onayı dahilindedir.

NASIL BİR EĞİTİMCİ?

“Ellerine oje sürmüş bir erkek öğrenciye bunun yanlış olduğunu söylemek ve bir erkeğin yapması gerekenleri öğretmek eğitimci olarak benim görevimdir. Zorla da olsa öğretirim. Sizin çocuğunuz böyle olsa siz kabul eder miydiniz? Ben bunu kabul edemem.”

Bu cümleler bir eğitim sırasında, hak temelli perspektif yerine kendi sosyal ve kültürel kodlarıyla hareket eden bir öğretmen tarafından sarfedilmiştir. Bu bakış açısı; eğitim sistemi içinde öğrencinin özne değil nesne olarak görülmesinin, eğilip biçimlendirilerek tektipleştirilmeye çalışılmasının, ikili cinsiyet rejiminin, kalıpyargıların, homofobinin, bifobinin, transfobinin bir sonucudur.⁴

Eğitim alanında çalışanların, içinde yaşadıkları toplumun hakim normlarından etkilenmeleri ve kişisel bakış açılarına, değerlere, inançlara sahip olmaları beklenebilir bir durumdur. Ancak bir eğitimcinin; karşısındaki öğrenciler adına düşünüp kararlar vermesi, toplumsal normlara sığmayan öğrencilere yargılayıcı şekilde yaklaşması, öğrencileri kendisine/çoğunluğa benzetmeye çalışması kabul edilemez. Bütün bunlar insan hakkı ihlalidir. Eğitimcinin, çocuğun insan haklarını yok sayan bir tutum sergilemesi mesleğe ait etik çerçeveye de uymadığını gösterir, zira mesleklerin özelliklerine göre oluşturulan etik ilkeler temelinin insan haklarından alır.

Eğitimciler olarak sahip olduğumuz bilgi, donanım ve deneyimin gücünü olumlu yönde kullanmakla yükümlüyüz. Gelişim dönemi özelliklerini dikkate alarak ve bize göre doğru olanı değil gerçekte var olanı göstererek çocuğun kendini tanımasına, duygu ve düşüncelerini anlamlandırmasına, kendisinde ve başkalarında çeşitliliği kabul etmesine yardımcı olmalı, özgüvenini ve özsaygısını güçlendirmeli, hak temelli bir bakış açısı kazanmasını desteklemeliyiz.

Öğrencilere bu desteği doğru şekilde sunabilmemizin yolu, herkesten önce bizim kendimizi gözden geçirmemiz, kendimizle çalışmamız, çocuğun insan hakları, kapsayıcı ve hak temelli eğitim, cinsel kimlik çeşitliliği, cinsel haklar, kapsamlı cinsellik eğitimi, LGBTİ+ kavramlar, toplumsal cinsiyet eşitliği, ayrımcılık, zorbalık ve şiddetle mücadele gibi konular hakkında güncel, bilimsel ve kapsamlı bilgilere sahip olmamızdan geçer.

⁴ Burada geçen kavramların açıklamaları için ‘Kavramlar Sözlüğü’ bölümüne bakabilirsiniz. [Sy. 25-28]

KAPSAYICI EĞİTİM

Kapsayıcı eğitim ilk olarak, özel gereksinimi olan öğrenciler için, onları eğitim süreçlerinin tümüne dahil edebilmek amacıyla gündeme gelmiştir. Bu tanım daha sonra, toplumda eşitsizlik, ayrımcılık ve hak ihlallerine yoğun şekilde maruz bırakılan tüm grupları (dini, etnik ve kültürel azınlıklar, mülteciler, göçmenler, kız çocukları, LGBTİ+’lar...) içine alarak genişlemiştir.

‘Kapsayıcı eğitim’ kavramı UNESCO’nun şu tanımından hareketle biçimlenmiştir:

“Tüm öğrenenlerin, kültürlerin ve toplulukların farklı gereksinimlerine, öğrenmeye katılımı artırarak ve eğitim sisteminin içindeki ayrımcılığı azaltarak yanıt verme sürecidir. Bu süreç, öğrenme çağındaki tüm çocukları içeren ortak vizyonu ve tüm çocukları eğitmenin devletlerin sorumluluğu olduğu inancıyla içerik, yaklaşım, yapı ve stratejiler konusunda yapılması önemli olan değişiklikleri kapsar.”

Eğitim kurumlarının ve süreçlerinin; ulusal ya da etnik köken, dil, din veya inanç, engellilik, sağlık durumu, sosyoekonomik durum, cinsel kimlik ya da diğer statülerinden bağımsız olarak, tüm çocukların gereksinimlerine yanıt verecek şekilde düzenlenmesini öngören bir eğitim anlayışıdır.

Özetle; herhangi bir özelliğinden dolayı, tek bir öğrenciyi dahi ‘dışarıda’ ve ‘geride’ bırakmamaktır.

“Kapsayıcı eğitim felsefesi üzerine düşünmeye başladıktan sonra, bilerek ya da bilmeyerek yaptığım dışlama ve ayrımcılıklarla yüzleşmeye başladım. Eşitlikçi ve farkındalığı yüksek bir eğitimci olduğumu düşünürdüm. Oysa sınıfa varsayımlarla giriyordum. Sınıfımın kızlar ve oğlanlardan oluştuğunu düşünüyordum, tüm öğrencilerimi heteroseksüel varsayıyor, her çocuğun bir evde ve anne-babayla yaşadığını sanıyordum. Suriyeli öğrencilerimle ilgili de önyargılarım ve kalıplarım varmış. Bu yanlışmalarımın dilime, eğitimcilliğime, öğrencilerimle ilişkilerime yansımaması mümkün mü? Tabi ki değil. Şimdi fark ediyorum; çok sayıda öğrencimi dışarıda bırakmış, herkesi içine alan kapsayıcı bir sınıf ortamı oluşturamamışım. Daha fazlasını yapmak için çabalıyorum.”

(Sınıf öğretmeni)

(Kapsayıcı, Hak Temelli ve Eşitlikçi Eğitim Ortamı Atölyesi, 2019)

Kapsayıcı eğitim anlayışı; öğrencilerin çeşitliliğini ve öznel ihtiyaçlarını problem olarak değil, öğretimi zenginleştirecek bir fırsat olarak ele alır. Çeşitliliği doğal karşılar ve destekler. Sadece teknik veya kurumsal değil, aynı zamanda felsefi bir değişimi işaret eder. Eğitim sisteminin tüm çocukları, ergenleri, gençleri ve yetişkinleri içermesi için benimsenmesi gereken genel bir ilke, çocuk haklarının gereği ve toplumsal kalkınmanın önemli bir önkoşuludur.

Kapsayıcı eğitim için elbette eğitim politikalarının, öğretim program ve uygulamalarının, müfredatın, ders kitaplarının, okul kültürünün, öğrenme ortamlarının, eğitimci dil, tutum ve davranışlarının tümüyle gözden geçirilmesi ve düzenlenmesi gerekir. Tüm bu düzenlemelerin gerçekleşmesini beklemek yerine, eğitimciler olarak neler yapabileceğimiz üzerine düşünüp harekete geçebiliriz.⁵ İşte birkaç öneri!

- Eğitim alanıyla ilgili güncel, bilimsel, hak temelli bilgi ve yaklaşımları takip edebilir,
- Hiyerarşik konumumuz, çocuk algımız, varsayımlarımız, kalıpyargılarımız, önyargılarımız, ayrımcı dil ve davranışlarımızla yüzleşebilir ve bunları dönüştürmek için çalışabilir,
- Öğrencilerimizin -bizim onlara attettiklerimizin ötesinde- gerçekte nasıl insanlar olduklarını görmeye ve anlamaya çalışabilir,
- Öğrencilerimizle gerçek, açık ve güçlü bir iletişim kurabilir,
- Bakış açılarımızı çoğulcılaştırmak için çalışabilir,
- Etrafımıza baktığımızda farklılık değil çeşitlilik görebilmeyi; farklılıklara saygı duymak yerine çeşitliliği kabul etmeyi deneyebilir,
- Sınıfımızda çeşitliliğe alan açabilir,
- Kapsayıcı eğitimi bir ders değil, bir anlayış olarak görebilir,

5 Daha fazla bilgi için: 'Türkiye'de Kapsayıcı Eğitimi Yaygınlaştırmak İçin Politika Önerileri', Eğitim Reformu Girişimi (ERG), 2016

http://www.egitimreformugirisimi.org/wp-content/uploads/2017/03/ERG_KapsayiciEgitim_PolitikaOnerileri.pdf

'Kapsayıcı Eğitim: Okul Pratikleri, Öğretmen İhtiyaçları', Haz. Müge Ayan Ceyhan, Eğitim Reformu Girişimi (ERG), 2016

http://www.egitimreformugirisimi.org/wp-content/uploads/2017/03/ERG_KapsayiciEgitim_OgretmenIhtiyaclari.pdf

- Kapsayıcı eğitim felsefesini bakış açımıza, söylemlerimize, ders içeriklerimize yedirebilir,
- Meslektaşlarımızla birlikte dönüşüp güçlenmenin yollarını bulabilir,
- Tüm okul uygulamalarının bütüncül şekilde kapsayıcı olabilmesi için birlikte çalışabiliriz.

“Kapsayıcı eğitimde en zorlandığım konunun LGBTİ öğrencileri kapsamak olduğunu fark ediyorum. Din temelli, etnik köken temelli, özel gereksinim temelli kapsayıcılık sağladığım bir sınıf ortamı da kolay değil tabi ama benim için en zoru cinsel kimlik temelli kapsayıcılığı sağlamak. Eskiden üzerine hiç düşünmezdim, şimdi en azından bu konudaki direncimin farkındayım. Çok fazla önyargım var. Yüzleşmek kolay değil ama deniyorum. Bu benim eğitimci olarak sorumluluğum, bunu biliyorum. Keşke bunları açık açık konuşabildiğimiz eğitim fakültelerinden mezun olsaydık.”

(Ortaokul Türkçe öğretmeni)

(Kapsayıcı, Hak Temelli ve Eşitlikçi Eğitim Ortamı Atölyesi, 2018)

KENDİNİZİ DEĞERLENDİRİN⁶

LGBTİ+⁷ kimliklerle ilgili kişisel inançlarınız, önkabulleriniz, önyargılarınız, homofobiniz, bifobiniz, transfobinizle yüzleşmeniz ayrımcılık karşıtı ve kapsayıcı bir eğitimci olabilmeniz ilk ve en önemli adımıdır. Aşağıdaki sorulara içten ve dürüst yanıtlar vererek kendinizi değerlendirin.

1. Okulunuzdaki tüm öğrencilerin natrans (trans olmayan) ve heteroseksüel olduğuna dair bir önkabulünüz var mı?
2. Okulunuzdaki tüm çalışanların natrans (trans olmayan) ve heteroseksüel olduğuna dair bir önkabulünüz var mı?
3. Daha önce bir öğrenciniz size lezbiyen, gey, biseksüel, trans, interseks olarak ya da başka bir kimlikle açıldı mı?
Evet ise 4, Hayır ise 5. soruyu yanıtlayınız.
4. Öğrencinize açılma anında güvende hissedeceği bir alan yaratabildiniz mi? Sonrasındaki süreci, başkalarından zarar görme ihtimaline karşı, destekleyici ve güçlendirici şekilde yürütebildiniz mi?
5. Kendinizi LGBTİ+ bir öğrenci olarak hayal edin. Cinsel kimliğinizle ilgili bir öğretmeninizle konuşmak istiyorsunuz. O öğretmen siz olur muydunuz?
6. Bir öğrenciniz size LGBTİ+ kimliğiyle açılrsa neler hisseder, neler düşünürsünüz?
7. Bir meslektaşınız size LGBTİ+ kimliğiyle açılrsa neler hisseder, neler düşünürsünüz?
8. Çocuğunuz size LGBTİ+ kimliğiyle açılrsa neler hisseder, neler düşünürsünüz?
9. Kök ailenizden biri size LGBTİ+ kimliğiyle açılrsa neler hisseder, neler düşünürsünüz?

⁶ Bu bölümde geçen kavramların açıklamaları için 'Kavramlar Sözlüğü' bölümününe bakabilirsiniz. [Sy. 19-23; 26-28]

⁷ Lezbiyen, gey, biseksüel, trans ve interseks kimliklerinin baş harflerinden oluşan kısaltmadır. + işareti ise cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği çeşitliliğinin bu kısaltmada yer alandan 'daha fazlası' olduğunu ifade eder.

10. Bir öğrencinizin/meslektaşınızın/çocuğunuzun/aile bireyinizin size LGBTİ+ kimliğiyle açılması ona karşı ilginizin azalmasına, anlayış göstermekte zorlanmanıza, saygınızı yitirmenize, bazı duygularınızın değişmesine neden olur mu?

11. LGBTİ+ çocukların/ergenlerin/gençlerin ‘düzeltmesi’ gerektiğini düşünüyor musunuz?

12. LGBTİ+’larla ilgili homofobik, bifobik, transfobik, nefret içeren ifadeler kullanır mısınız?

13. Bulunduğunuz ortamda LGBTİ+’larla ilgili homofobik, bifobik, transfobik, nefret içeren ifadeler kullanıldığında buna sessiz kaldığınız ya da güldüğünüz olur mu?

14. LGBTİ+’ların maruz bırakıldığı insan hakkı ihlalleri ile ilgili ses çıkarır mısınız?

15. Herhangi bir LGBTİ+ etkinliğine (seminer, eğitim, toplantı, film gösterimi vb.) ya da Onur Yürüyüşüne katıldınız mı? Katılmadıysanız ister misiniz?

Hayır ise neden?

Değerlendirmeyi biraz daha derinleştirmek için yeni sorulara ihtiyacınız olabilir:

- Soruları yanıtlarken neler hissettiniz, düşündünüz, fark ettiniz?
- Yanıtlarınıza baktığınızda LGBTİ+’larla ilgili önyargılara sahip olduğunuzu düşünüyor musunuz?
- Yukarıdaki soruya yanıtınız evet ise, içselleştirilmiş önyargılarınız eğitimci olarak kullandığınız dili, öğrencilere ve çeşitli konulara yaklaşımınızı, davranışlarınızı sizce nasıl etkilemiştir?
- Mesleğinizi yaparken LGBTİ+ öğrencileri yok sayan, görmezden gelen ve dışarıda bırakan bir şeyler yapıyor olabilir misiniz?
- Mesleğinizi yaparken LGBTİ+ öğrencilere yönelik ayrımcılığı yok sayıyor, meşrulaştırıyor ya da doğrudan uyguluyor olabilir misiniz?
- Ayrımcılık karşıtı, eşitlikçi ve kapsayıcı bir öğretmenlik ve eğitim ortamı için bir şeyler yapabileceğinizi düşünüyor musunuz? Evet ise, neler yapabilirsiniz?

Önyargılarımızın ve ayrımcı davranışlarımızın farkına varabilmeniz için kendimize bu ve benzeri soruları sık sık sormamız önemlidir. Böylece kendimizi gözden geçirir, kişisel inanç ve fikirlerimizin LGBTİ+ öğrencileri kapsama ve destekleme sorumluluğumuzu etkileyip etkilemediğinden emin olur, üzerine düşünmemiz ve çalışmamız gereken yerleri fark edebiliriz.

Bitirirken birkaç not:

- * Listeye farklı sorular ekleyebilir,
- * Meslektaşlarınızla birlikte sorular üzerine konuşabileceğiniz bir paylaşım alanı oluşturabilir,
- * Değerlendirmeyi belli aralıklarla tekrarlayıp yanıtlarınızın değişip değişmediğine bakabilirsiniz.

KENDİNİZLE ÇALIŞIN

LGBTİ+ öğrencileri görme, kabul etme, kapsama ve destekleme konusunda dirençleriniz ve eksikleriniz olduğunu fark ettiyseniz yapabileceğiniz çok şey var, işte onlardan bazıları!⁸

- Eleştirel düşünce, çeşitlilik, çoğulculuk gibi konular ve bunların eğitim alanıyla ilişkisi üzerine okumalar yapabilirsiniz.
- İnsan hakları, çocuk hakları ve LGBTİ+ hakları alanında faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarının çalışmalarını, yayınlarını, raporlarını ve sosyal medya hesaplarını takip edebilir; düzenledikleri seminerlere/atölyelere/ eğitimlere/etkinliklere katılabilirsiniz.
- Eğitim, ruh sağlığı, hukuk ve tıp alanında faaliyet gösteren sendikaların, birliklerin ve meslek odalarının çalışmalarını, yayınlarını ve raporlarını takip edebilirsiniz.
- Çeşitli üniversiteler ve sivil toplum kuruluşları tarafından eğitimciler için hazırlanan sertifika programlarına, eğitici eğitimlerine ve çalıştaylara kaydolabilirsiniz.
- Cinsellik, cinsel haklar, cinsel kimlik çeşitliliği, kapsamlı cinsellik eğitimi, toplumsal

cinsiyet üzerine okumalar yapabilir; bu konularla ilgili seminerlere/ atölyelere/ eğitimlere katılabilirsiniz.

- Cinsiyet kimlikleri, cinsel yönelimler ve/veya cinsiyet özellikleri ile ilgili yanlış inanışlara (mitler) sahipseniz bunları bilimsel bilgilerle değiştirmek için okumalar yapabilirsiniz.⁹
- LGBTİ+ kimlikler üzerine okumalar yapabilir; LGBTİ+ kimlikleri konu alan filmler, diziler, belgeseller izleyebilirsiniz.
- LGBTİ+ komünitenin güncel problemlerini ve LGBTİ+'ların maruz bırakıldıkları hak ihlallerini takip edebilir, bu ihlallere ses çıkarabilirsiniz.
- Konuyla ilgili temel kavramlara ve LGBTİ+ hareketinin terminolojisine hakim olabilirsiniz.

⁸ Bu bölümdeki önerilerden bazıları için kılavuzun sonundaki kaynak listelerinden faydalanabilirsiniz.

⁹ Daha fazla bilgi için: 'Sıkça Sorulan Sorular', Kaos GL Derneği, 2020, sy. 25-42
<https://kaosgldernegi.org/images/library/2020sss10x14-web.pdf>
 'Psikologlar İçin LGBTİ'lerle Çalışma Kılavuzu,' Toplumsal Dayanışma İçin Psikologlar Derneği (TODAP), 2017, sy. 62-72
<https://drive.google.com/file/d/0B1GoQ3VaadJ9eldWRnNyRU9pSUU/view>
 'Eşcinsellik', Cinsel Eğitim Tedavi ve Araştırma Derneği (CETAD), 2013, sy. 32-36
<https://www.cetad.org.tr/CetadData/Books/52/bilgilendirme-dosyasi-10-escinsellik.pdf>

KAVRAMLAR SÖZLÜĞÜ

Bu bölümde bazı temel kavramların açıklamalarını bulabilirsiniz. Kavramsallaştırma; kendinizi, öğrencilerinizi ve diğer insanları tanımanız, insanlardaki varoluşsal ve deneyimsel çeşitliliği görmemiz, kapsayıcı olmanız, çeşitli deneyim, durum ve süreçleri anlamlandırmanız, ayrımcılık ve şiddetle mücadele pratiklerinizi güçlendirmeniz bakımından önemlidir. Tam da bu noktada, kavramların anlamlarını buradan okumanın tek başına yeterli olmayacağının altını çizmek gerekir. Kılavuzun bu bölümünde yer alan ve almayan çoğu kavram birbiriyle yakından ilişkilidir. Kavramları dilinize ve çalışmalarınıza aktarmadan önce bu ilişkisel arka planı anlamlandırmanız elzemdir. Bunun için önerim; kılavuzun sonunda listelediğim kaynakları okumanız, hak temelli çalışmalar yapan sivil toplum kuruluşlarının ve LGBTİ+ hareketin çalışmalarını, tartışmalarını ve yayınlarını takip etmeniz, yürüttükleri çalışmalara katılmanız olacaktır.

Kavramlar ve anlamları sabit değildir. Kimlik, eşitlik, haklar, özgürlükler, şiddetsizlik için mücadele eden öznelere ve hareketlerin deneyimleri, tartışmaları, faaliyetleri ve akademik çalışmalar süreç içinde kavramları değiştirip dönüştürür. Bu nedenle güncel dili takip etmemiz önemlidir. (Sözlükte geçen kavramlardan bazılarının açıklamalarında eski kullanımlarına ve bunların neden terk edildiğine yer verilmiştir.)

LGBTİ+ kimlikler ve toplumsal cinsiyete ilişkin kavramlar:¹⁰

Bu bölümde okuyacağınız bilgiler kişiler tarafından tümüyle karşılanması gereken şartlar değil, genel açıklamalardır. Kişilerin varoluşsal özelliklerini ve deneyimlerini belirli kategoriler içinde sabitlemek yerine bir spektrum içinde düşünmek daha gerçekçi ve kapsayıcıdır. Üstelik tüm bunların spektrumdaki yeri de sabit değil, her yöne ilerleyecek şekilde akışkandır. Kavramlar bazen kişileri ifade etmekte yetersiz kalabilir. Çeşitli varsayımlarla kişileri tanımlamak için kavramları doğrudan kullanmak yerine, onlara kendilerini nasıl tanımladıklarını sormak daha doğrudur.

LGBTİ+:

Lezbiyen, gey, biseksüel, trans ve interseks kimliklerinin baş harflerinden oluşan kısaltmadır. 'LGB' harfleri cinsel yönelim, 'T' harfi cinsiyet kimliği, 'İ' harfi ise cinsiyet özelliği/karakteristiği ile ilgilidir. Sondaki + ise LGBTİ dışındaki kimlikleri

¹⁰ Daha fazla bilgi için: 'Sıkça Sorulan Sorular', Kaos GL Derneği, 2020

<https://kaosglderneği.org/images/library/2020ss10x14-web.pdf>

'LGBTİ+ Hakları Alanında Çeviri Sözlüğü', Haz. Deniz Gedizlioğlu, Kaos GL Derneği, 2020

<https://kaosglderneği.org/images/library/cevirisozlugu2020.pdf>

siyet özelliği/karakteristiği ile ilgilidir. Sondaki + ise LGBTİ dışındaki kimlikleri kapsayabilmek için eklenmiştir. + işareti, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği çeşitliliğinin bu kısaltmada yer alandan ‘daha fazlası’ olduğunu ifade eder.

Cinsiyet spektrumu:

Cinsiyet olgusunun ‘kadın’ ve ‘erkek’ şeklinde tanımlanan iki sabit noktadan ibaret olmadığını, sonsuz tezahürü olabileceğini ifade eder. Çoğu kimliğimiz gibi cinsiyetimiz de varoluşumuz üzerinde farklı boyut ve düzeylerde etkili olabilir, pek çok tanımın dışına taşabilir.

Atanmış cinsiyet:

Doğum sırasında ya da rahim içi dönemde, dış genital özellikler üzerinden inşa edilen varsayımlarla kişilere atanan cinsiyeti ifade eder. Henüz bir bebekken üzerimize yapııştırılan cinsiyet etiketidir. Kimi ülkelerde/ kültürlerde genişlemekle birlikte, çoğunlukla iki cinsiyetle (kız-oğlan/ kadın-erkek) sınırlıdır. Kaynaklarda ve günlük hayatta sıklıkla ‘biyolojik cinsiyet’ ya da ‘bedensel cinsiyet’ ifadeleriyle tanımlansa da kişinin iradesi ve beyanı dışında, tıbbın ve toplumsal önkabullerin işbirliğiyle atanmış için ‘atanmış cinsiyet’ kavramını kullanmak daha doğrudur.

İnterseks:

Kişilerde doğuştan ve doğal olarak görülen cinsiyet özelliği/karakteristiği¹¹ yelpazesini ifade eder. İnterseks kişiler, tıbbın tanımladığı dişi ve eril kategorilere varsayıldığı şekilde uymayan ya da her iki kategoriye de giren cinsiyet karakteristiğiyle (kromozomlar, genital organlar, gonadlar ve/veya hormonal yapı) doğarlar. Tek tip bir interseks beden yoktur, birden fazla cinsiyet özelliği interseks şemsiyesi altında toplanabilir.¹² Doktorlar ve aileler interseks çocuklara ‘kadın’ ya da ‘erkek’ cinsiyetlerinden birinin atanması ve buna uygun cerrahi/tıbbi müdahalelerin yapılması konusunda çoğu zaman işbirliği yaparlar. Bazen de aileler yeterli şekilde bilgilendirilmeden süreç doktorlar tarafından işletilir. Çoğu durumda bu müdahaleler tıbben gereksizdir ve interseks çocuklar büyüdükçe üzerlerinde olumsuz etkileri olabilir. Kişilerin bedensel özerkliklerine müdahale olan bu irade dışı işlemler tıbbi etik açısından sorunlu olmakla birlikte, çocuğun insan haklarının ihlali, istismar ve şiddettir.

¹¹ Kılavuzun kalanında ‘cinsiyet özelliği’ şeklinde kullanılacaktır

¹² Daha fazla bilgi için: ‘LGBTİ’nin İ’si: İnterseksler Vardır!’, Kaos GL Derneği, 2019 <https://kaosglderneği.org/images/library/2019interseks-19-web.pdf>
‘İnterseks Bireylerin İnsan Haklarını Savunmak: Nasıl Yardım Edebilirsiniz?’, Dan Bhristian Ghattas, Çev. Belgin Günay, Pembe Hayat LGBTT Dayanışma Derneği - Kaos GL - İnterseks Anatolya, 2016
https://www.ilga-europe.org/sites/default/files/tool_kit_in_turkish.pdf

Cinsiyet kimliği:

Kişinin kendisini ait hissettiği, özdeşim kurduğu ve tanımladığı cinsiyetini ifade eder. Cinsiyet kimliğimiz, doğumda bize tıp tarafından atanan cinsiyetle [Bkz. Atanmış cinsiyet, sy. 19] örtüşebileceği gibi örtüşmeyebilir de. Kişilerin içsel benlik algılarını, kendilerini nasıl tanımladıklarını, kendileriyle ilgili beyanlarını, öz-belirlenim haklarını, bedenleri üzerindeki tasarruflarında özgür olabilmelerini, toplumsal hayatın tümüne eşit ve özgür şekilde katılabilmelerini ve dahasını içine alan çok boyutlu bir kavram ve süreçtir. Kadın, erkek, trans, non-binary kimlikleri, + şemsiye teriminin içindeki çeşitli kimlikler cinsiyet kimliği spektrumunun içinde yer alır. Bunların hiçbiri diğerinden daha doğal, daha sağlıklı, daha üstün ya da daha ‘normal’ değildir. Hepsi cinsiyet kimliği çeşitliliğinin bir parçasıdır.

Trans:

Kendilerine doğumda atanan cinsiyetten farklı bir cinsiyet kimliğine sahip olan kişilerin tümünü ifade eden şemsiye bir terimdir. Trans kadın (doğduğunda ‘erkek’ cinsiyeti atanan ancak kendisi kadın olan kişi) ve trans erkek (doğduğunda ‘kadın’ cinsiyeti atanan ancak kendisi erkek olan kişi) en tipik trans kimlikleri olmakla birlikte, trans şemsiyesinin altında başka kimlikler de mevcuttur. Trans kelimesi herhangi bir tıbbi ya da cerrahi işlemi işaret etmez ve şart kılma. Bu kavram herhangi bir cinsel yönelimden de bahsetmez. Trans kişiler heteroseksüel, eşcinsel, biseksüel, aseküel olabildikleri gibi bu cinsel yönelimlerin kendilerine yetmediğini ya da uymadığını da düşünebilirler.

Transseksüel:

Daha çok tıp insanların tercih ettiği eski bir terimdir. Hormon terapisi, beden uyum operasyonları gibi tıbbi müdahalelere başvuran ya da buna niyeti olan kişileri ifade eder.

Non-binary:

Nan bayır olarak okunur. İkilik dışı, iki şeyden oluşmayan anlamına gelir. En genel anlamıyla, kendini geleneksel kadın ve erkek kategorilerinin içinde tanımlamayan kişileri ifade eden şemsiye bir terimdir. Bir cinsiyet kimliği olmasının yanı sıra, varlığı itibarıyla cinsiyet deneyiminin iki kategoriden oluştuğu düşüncesini de hedef alır. Cinsiyet kimliğinin sabit ve birbirinden ayrılmış kategoriler halinde değil, bir spektrum içinde görülmesi gerektiği düşüncesiyle sıkı sıkıya bağlıdır.¹³

Cisgender: [Cis, Natrans]

Siscendir, Sis şeklinde okunur. Sahip olduğu cinsiyet kimliği, doğumda kendisine atanan cinsiyetle örtüşen kişileri ifade eder. 2013 yılında kaybettiğimiz trans aktivist Aligül Arıkan tarafından Türkçe literatüre kazandırılan natrans (trans olmayan) ise cisgender kavramına ‘trans merkezli’ bir serh düşmez.

Toplumsal cinsiyet ifadesi: [Cinsiyet ifadesi]

Cinsiyet kimliğinin dışsal göstergelerinin genel adıdır. Kişinin, cinsiyet kimliğini giyim tarzı, saç stili, makyaj tercihi, ses, konuşma şekli, beden dili, tavır, davranış vb. yollarla dışarıya göstermesini ifade eder. Bir anlamda, kişinin kendini dünyaya sunuş biçimidir. Bu sunuş, normların dayattığı ‘kadınısı/feminen’ ve ‘erkeksi/maskülen’ ikiliğinin dışında ve ötesinde bir skaladır; kişiler kendilerini sonsuz olasılık ve biçimde, çok çeşitli ve değişken şekilde ifade edebilirler.

Cinsiyet uyum süreci: [Cinsiyet geçiş süreci/Beden inşa süreci]

Trans kişilerin cinsiyetlerine ilişkin; psikososyal, ekonomik, hukuki, tıbbi açılardan geniş bir alana yansıyan, bu alanların birbiriyle ilişkisinden doğan, başı-evreleri sonu çok belirgin olmayan bir süreci ifade eder. Giyim şeklini değiştirmek, (sosyal ya da hukuki olarak) ismini değiştirmek, göğsünü sarmak¹⁴, takma memeler kullanmak, hormon terapisi almak, çeşitli cerrahi operasyonlar yaptırmak ve daha pek çok şey bu sürecin içine dahil olabilir ya da olmayabilir. Bunların hiçbirisi gereklilik, zorunluluk değildir. Trans kişilerin ihtiyaçları, istekleri ve deneyimleri biriktir. Türkçede şimdilik hem ‘uyum süreci’ hem ‘geçiş süreci’ ifadeleri kullanılmakta, en doğru kavramsallaştırma konusunda tartışmalar devam etmektedir. Geçmişte kullanılan ‘cinsiyet değiştirme’ ifadesi ise artık kullanılmamaktadır. Çünkü bu ifade atanmış cinsiyeti doğru kabul ederek süreci ‘değiştirme’ olarak tariflemekte, trans kişilerin cinsiyetlerini ‘gerçek olmayan’ olarak işaretlemektedir.¹⁵

¹³ Daha fazla bilgi için: ‘Non-Binary Olmak Ne Demektir?’, Deniz Gedizlioğlu, Kaos GL - LGBTİ+ Haber Portalı, 25.02.2020

<https://kaosgl.org/haber/non-binary-olmak-ne-demektir-1>

¹⁴ İkiliğin Dışında ve Ötesinde: Non-Binary’, Haz. Yıldız Tar, Kaos GL Derneği, 2021

<https://kaosglderneği.org/images/library/nbbrosur.pdf>

¹⁴ Göğsü düz hale getirmek için memeleri sarmaktır. Cinsiyet uyumsuzluğu yaşayan ya da yalnızca düz bir göğse sahip olmak isteyen trans erkekler ve non-binaryler tarafından uygulanan yaygın bir pratiktir. LGBTİ+ topluluğu dışında, memelerini küçültmek amacıyla kullanılanlar da vardır. Göğsü sarmak için binner (bayndır şeklinde okunur) adı verilen özel atletler, elastik bandajlar vb. kullanılır.

¹⁵ Daha fazla bilgi için: ‘Transların Geçiş Sürecine Dair Kullanılan Dil’, Hayat Çelik, 14.08.2018
<https://transkimliklervardir.wordpress.com/2018/08/11/transların-gecis-surecine-dair-kullanilan-dil/>

Cinsel yönelim:

Belli bir cinsiyetteki kişi ya da kişilere karşı süregelen duygusal, romantik ve/veya cinsel çekimi ifade eder. Burada düşmemiz gereken önemli not, duygusal/romantik/cinsel çekimi herkes için mutlak ve sabit kılmanamız gerektiğidir. Cinsel yönelim kavramı; bütün bu çekimlerin varlığını, yokluğunu, yoğunluk ve ifade ediliş çeşitliliklerini içinde barındıran bir spektrumdur. Kişiler cinsel yönelimlerini başkası/başkalarıyla ilişkiler yaşayarak ve/veya çeşitli davranışlarla ifade edebilecekleri gibi etmeyebilirler de. Lezbiyen, gey, biseksüel yönelimler, + şemsiye teriminin içindeki çeşitli yönelimler ve heteroseksüellik cinsel yönelim yelpazesinin içinde yer alır. Bunların hiçbiri diğerinden daha doğal, daha sağlıklı, daha üstün ya da daha ‘normal’ değildir. Hepsisi cinsel yönelim çeşitliliğin bir parçasıdır.

Eşcinsel:

Kendi cinsiyetinden kişilere duygusal, romantik ve/veya cinsel çekim duyan kişileri ifade eder. İngilizcedeki homosexual (homoseksüel) kelimesinin Türkçesidir. Zamanında tıp alanında olumsuzluk yüklenerek kullanıldığı için ‘homoseksüel’ ve ‘homoseksüellik’ terimleri artık kullanılmamaktadır. Eşcinsel dendiğinde çoğu insanın aklına, patriyarkal (ataerkil) sistemin bir sonucu olarak daha çok natrans [bkz. Cisgender, sy. 21] erkek eşcinseller gelmektedir. Halbuki eşcinsel kelimesi cinsel yönelimlerden biriyle ilgili genel bir ifadedir, kişinin cinsiyet kimliğine dair bilgi vermez.

Lezbiyen:

Kadın eşcinselleri ifade eder. Lezbiyen kelimesi, Yunan kadın şair Sappho’nun M.Ö. 6. yüzyılda yaşadığı Lesbos (Midilli) adasından gelir. Sappho, kadınların evlerden çıkamadığı ve toplumda temsil edilmediği Antik Yunan’da, kadınlara duyduğu aşkı şiirleriyle anlatmıştır.¹⁶

Gey:

Erkek eşcinselleri ifade eder. Gey kelimesi, 1970’lerin başında Gey Kurtuluş Hareketi (Gay Liberation Movement) ile ortaya çıkmıştır. Bu süreçte, tıp tarafından tanımlanan ‘homoseksüellik’ kavramından politik bir kopuş yaşanmış ve eşcinseller tarafından ‘gey’ kelimesi tanımlanmıştır.

¹⁶ Daha fazla bilgi için: ‘Söylemekten Çekinme: Lezbiyen’, Kaos GL Derneği, 2019 <https://kaosglderneği.org/images/library/2019lezbiyen-2019.pdf>

Biseksüel:

Hem kendi cinsiyetinden hem de diğer cinsiyetlerden kişilere duygusal, romantik ve/veya cinsel çekim duyan kişileri ifade eder. Biseksüellik geçmişte iki cinsiyete de çekim duymak şeklinde tanımlanırken, son yıllarda ikili cinsiyet rejimine dair eleştirilerle birlikte, birden fazla cinsiyete çekim duymak anlamında kullanılmaktadır.

Bi+:

Birden fazla cinsiyete ilgi duyan, onlarla cinsellik yaşayan kişiler için kullanılan şemsiye bir terimdir.¹⁷

Aseksüel:

Herhangi bir cinsiyete karşı cinsel çekim hissetmeyen kişileri ifade eder. Şemsiye bir terimdir, aseksüel spektrumundaki tüm kimlikler için (örn. demiseksüel, gri aseksüel) kullanılabilir. Aş şeklinde kısaltılır.¹⁸

Heteroseksüel:

Kadınsa erkeklere, erkekse kadınlara duygusal, romantik ve/veya cinsel çekim duyan kişileri ifade eder. İngilizcede düz, düzgün anlamalarına gelen straight (sit-reyt şeklinde okunur) kelimesinin karşılığıdır. Türkçede giderek heteroseksüel yerine ‘düzcinsel’ denmeye başlanmıştır; ancak cinsel yönelimi marjinalize edilen çoğu insan, kendilerini ‘düzgün/doğru olmayan’ şeklinde işaretlediği için bu ifadeyi tercih etmemektedir.

Sıklıkla birbirine karıştırılan ya da birbiriyle ilişkilendirilen ‘cinsel yönelim’ ve ‘cinsiyet kimliği’ kavramları, cinsel kimliğin bileşenleri arasında yer alan iki ayrı kavramdır.

Kişinin toplumsal cinsiyet ifadesi, yaşam tarzı, mizacı, dünya görüşü, ekonomik durumu, fiziksel yapısı vb. özellikleri onun cinsiyet kimliğini, cinsel yönelimini ve/veya cinsiyet özelliğini simgelemez ve göstermez. Çoğu insan, karşısındaki kişinin cinsel kimliğini dışardan bakarak anladığını zanneder. Ancak bu, çeşitli kalıpyar-gılar, varsayımlar ve önkabullerle o kişiye bir cinsiyet kimliği, cinsel yönelim ve/veya cinsiyet özelliği atamak demektir.

Kendileri beyan etmedikçe, kişiler hakkında varsayımlarda bulunulmamalıdır.

¹⁷ Daha fazla bilgi için: ‘Bi+Seksüeller Burada!’, Kaos GL Derneği, 2019
<https://kaosgldernegi.org/images/library/2019biseksuel-19-web.pdf>

¹⁸ Daha fazla bilgi için: Karoas+
<https://www.karoasarti.com/temel-kavramlar>

Haklarla ilgili kavramlar:

İnsan hakları:

İrk, renk, ulusal ya da etnik köken, dil, din veya inanç, engellilik, yaş, sağlık durumu, cinsel yönelim, cinsiyet kimliği, cinsiyet özellikleri ya da diğer statülerine bakılmaksızın, dünya üzerindeki tüm insanların doğuştan sahip oldukları hakları ifade eder. İnsan hakları, tüm insanların özgürlük, onur ve haklar bakımından eşit olduğunu vurgular. Haklar evrensel, devredilemez, birbiriyle bağlantılıdır, bölünemez. Başta ‘İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’ olmak üzere pek çok uluslararası ve bölgesel insan hakları sözleşmesiyle tanımlanmış ve güvence altına alınmıştır.¹⁹

Cinsel haklar:

Cinsel haklar, bütün insanlar için özgürlük, insanlık onuru ve eşitlik gibi temel ilkelere dayalı evrensel insan haklarından biridir. Sağlık temel insan haklarından biri olduğuna göre, cinsel sağlık da temel bir insan hakkı olmalıdır. Bireylerin ve toplumların cinsel sağlıklarının gelişiminin temini için cinsel haklar tanınmalı, teşvik edilmeli, saygı görmeli ve toplumlar tarafından savunulmalıdır. Cinsel sağlık bu cinsel hakların tanındığı, saygı duyulduğu ve uygulandığı ortamlarda mümkündür.²⁰

Çocuk hakları:

İrk, renk, ulusal ya da etnik köken, dil, din veya inanç, engellilik, sağlık durumu, cinsel yönelim, cinsiyet kimliği, cinsiyet özellikleri ya da diğer statülerine bakılmaksızın, dünya üzerindeki tüm çocukların (-18) doğuştan sahip olduğu hakları ifade eder. Çocuk hakları insan haklarından ayrı düşünülemez. Peki o halde neden ayrıca tanımlanmıştır? Çünkü çocuklar büyümeye ve gelişmeye devam etmektedirler, bu süreçte özel gereksinimlere sahiptirler ve yetişkinler tarafından kurgulanan bir dünyada haklardan mahrum bırakılabilirler. Çocukların insan hakları, ‘Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’ ile güvence altına alınmıştır. Sözleşme, çocukların haklarına erişebilmeleri için yetişkinlere ve hükümetlere sorumluluk tanımlar. Türkiye tarafından 14 Ekim 1990’da imzalanmış ve 27 Ocak 1995’te Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Sözleşmenin 4 temel ilkesi vardır:²¹

19 ‘İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’, Birleşmiş Milletler (BM) Genel Kurulu, 10.12.1948
<https://tihv.org.tr/wp-content/uploads/2020/04/insan-haklari-evrensel-beyanname.pdf>

20 Cinsel Haklar Bildirgesi, Dünya Cinsel Sağlık Birliği (World Association for Sexual Health) Genel Kurulu, 26.08.1999
<https://www.cetad.org.tr/73/sik-sorulan-sorular/50/cinsel-haklar-nelerdir>

21 ‘Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’, Birleşmiş Milletler (BM) Genel Kurulu, 20.11.1989, Çev. UNICEF Türkiye Temsilciliği, 2004
<https://www.unicefturk.org/public/uploads/>

1. Ayrım gözetmeme [Madde 2]
2. Çocuğun üstün yararı [Madde 3]
3. Yaşama ve gelişme hakkı [Madde 6]
4. Katılım hakkı [Madde 12]

Çocukların bedensel söz hakları:

Çocukların bedenlerinin kendilerine ait, özel ve değerli olduğunu; bedenleriyle ilgili konularda söz söyleme ve karar alma hakkına sahip olduklarını ifade eder. Bedensel söz hakkı kavramı; çocukların bedenlerine dair varsayımlarda bulunmamayı, bedenleriyle ilgili suçlu hissetmelerine ya da utanmalarına neden olacak söz ve davranışlardan kaçınmayı, istedikleri ve istemedikleri durumları anlayabilmek için sorular sormayı, onaylarını almayı, sözlü ya da sözsüz şekilde ifade ettikleri sınırlara saygı göstermeyi, 'hayır'larını duyup dikkate almayı, muayene vb. işlemler öncesinde bilgilendirilmelerini, keyfi tıbbi müdahalelerden korunmalarını ve daha fazlasını içine alır.

Ayrımcılıkla ilgili kavramlar:²²

İkili cinsiyet rejimi:

Atanmış cinsiyetler üzerinden sadece iki cinsiyet (kadın- erkek) tanımlayan ve bunu dayatan baskı biçimini ifade eder. Cinsiyetin, toplumsal bir sistem aracılığıyla 'maskülen/erkek' ve 'feminen/kadın' şeklinde birbirine karşıt olarak konumlandırılan iki form ile sınıflandırılmasıdır. İkili cinsiyet rejimi; cinsiyetlere biyolojik bir öz atfeder, toplumsal cinsiyetin bu öz üzerinden inşa edildiğini savunur, toplumsal cinsiyeti birbirine karşıt ve tamamen farklı olduğunu öne sürdüğü iki cinsiyetle sınırlar. Diğer yandan, tek tip bir 'kadınlık' ve 'erkeklik' tanımı yaparak bu tanımlara roller atar. Cinsiyeti atanmış cinsiyete indirgeyerek kişileri kendilerini algılayış biçimleri, beyanları ve iradeleri dışında tanımlar ve bu tanımlar üzerinden eşitsizlik yaratır.

Cisnormativite:

Sisnormativite şeklinde okunur. Cisgender (siscender) olmanın 'tek' ve 'normal' cinsiyet kimliği olarak görülmesi, herkesin cis (sis) varsayılması ve bütün toplumsal yapının buna göre düzenlenmesidir. Cisnormativitenin sistematik bir uygulamaya dönüşmesi cisseksizmi doğurur.

²² Daha fazla bilgi için: 'Sıkça Sorulan Sorular', Kaos GL Derneği, 2020

<https://kaosglderneği.org/images/library/2020ss10x14-web.pdf>

'LGBTİ+ Hakları Alanında Çeviri Sözlüğü', Haz. Deniz Gedizlioğlu, Kaos GL Derneği, 2020

<https://kaosglderneği.org/images/library/cevirisozlugu2020.pdf>

Cissexsizm:

Sissexsizm şeklinde okunur. Cis olmayı ‘doğal’, ‘gerçek’, ‘normal’ ve ‘üstün’ kabul ederek merkeze alan; cis olmayan diğer kimlikleri, deneyimleri ve toplulukları yok sayan, dışlayan, reddeden, kısıtlayan, baskılayan, anormalleştiren, damgalayan, aşağılayan ve utandırmayı amaçlayan ayrımcı ideolojidir. Toplumsal hayatı tümüyle cis insanlara göre tasarlayan ve transların varlığını yok sayan, böylece cis insanları translardan daha ayrıcalıklı/öncelikli kılan, bu eşitsizlik üzerinden translara yönelik baskı ve şiddet mekanizmaları yaratan sistematik bir yaklaşımdır.

Heteronormativite:

Heteroseksüelliğin ‘tek’ ve ‘normal’ cinsel yönelim olarak görülmesi, herkesin heteroseksüel varsayılması ve bütün toplumsal yapının buna göre düzenlenmesidir. İnsanların kadın ve erkek olarak ikiye ayrıldığını, duygusal/romantik/cinsel ilişkilerin ve evliliklerin sadece kadın ve erkek arasında olabileceğini iddia eden inançlar, düşünceler, normlar bütünüdür. Heteronormativitenin sistematik bir uygulamaya dönüşmesi heteroseksizmi doğurur.

Heteroseksizm:

Heteroseksüelliği ‘doğal’, ‘gerçek’, ‘normal’ ve ‘üstün’ cinsel yönelim kabul ederek merkeze alan; heteroseksüel olmayan kimlikleri, deneyimleri ve toplulukları yok sayan, dışlayan, reddeden, kısıtlayan, baskılayan, anormalleştiren, damgalayan, aşağılayan ve utandırmayı amaçlayan ayrımcı ideolojidir. Cinsiyetçilik (seksizm) ve patriyarka (ataerki) ile ayrılmaz bir ilişki içindedir.

Homofobi:

Eşcinsellere yönelik önyargı ve nefreti ifade eder. Eşcinselleri ve eşcinsel olmayı aşağılayan, hakaret ya da komedi unsuru olarak gören söylem ve eylemlerin tümünü içerir. Homofobi ile mücadele sadece eşcinsellerin değil, adil ve özgür bir yaşamı savunan herkesin meselesi olmalıdır. Homofobi kavramı bir süre özellikle sosyal psikolojide LGBTİ+’ların tümüne yönelik önyargı ve nefreti tanımlamak için kullanılmıştır. Ancak ‘homofobi’, ‘bifobi’ ve ‘transfobi’ birbiriyle ilişkisi olan farklı kavramlardır. Her üçü de nefret söylemi ve nefret suçları ile yakından ilişkilidir. Bireysel ve psikolojik bir korkudan ziyade, toplumsal hiyerarşilerden güç alan, o hiyerarşileri sürekli olarak yeniden üreten toplumsal olguları ifade ederler.

Lezfobi:

Özel olarak lezbiyenlere yönelik önyargı ve nefreti ifade eder. Lezbiyenleri ve lezbiyen olmayı aşağılayan, hakaret ya da komedi unsuru olarak gören söylem ve eylemlerin tümünü içerir. Lezfobi ile mücadele sadece lezbiyenlerin değil, adil ve özgür bir yaşamı savunan herkesin meselesi olmalıdır.

Geyfobi:

Özel olarak geylere yönelik önyargı ve nefreti ifade eder. Geyleri ve gey olmayı aşağılayan, hakaret ya da komedi unsuru olarak gören söylem ve eylemlerin tümünü içerir. Geyfobi ile mücadele sadece geylerin değil, adil ve özgür bir yaşamı savunan herkesin meselesi olmalıdır.

Bifobi:

Biseksüellere ve bi+ şemsiyesi altındaki kimliklere yönelik önyargı ve nefreti ifade eder. Biseksüelleri ve biseksüel olmayı aşağılayan, hakaret ya da komedi unsuru olarak gören söylem ve eylemlerin tümünü içerir. Bifobi ile mücadele sadece biseksüellerin değil, adil ve özgür bir yaşamı savunan herkesin meselesi olmalıdır.

Transfobi:

Trans kadınlara, trans erkekler ve trans şemsiyesi altındaki kimliklere yönelik önyargı ve nefreti ifade eder. Transları ve trans olmayı aşağılayan, hakaret ya da komedi unsuru olarak gören söylem ve eylemlerin tümünü içerir. Transfobi ile mücadele sadece transların değil, adil ve özgür bir yaşamı savunan herkesin meselesi olmalıdır.

Kalıpyargı:[Stereotip]

İngilizcedeki stereotype kelimesinin Türkçesidir. Belirli bir sosyal grubun üyelerine ilişkin kesinleşmiş, genelleştirilmiş, yaygın biçimde paylaşılan imgeler ve atıflar bütünüdür. Bu imgeler ve atıflar bütünü, ilgili sosyal grubun üyeleriyle bir temasa ya da deneyime dayalı olmadan benimsenir. Örneğin, eşcinsellerin eğlenceli ya da transların kavgacı olduğuna dair düşünceler kalıpyargılarla ilişkilidir ve sosyal gerçekliği tamamiyle yansıtmaz. Kalıpyargılar bazen olumlu olmakla birlikte, üyeleri sistematik bir indirgeme ve genellemeye uğrayan grup genellikle ayrımcılık ve ötekileştirmeyle karşı karşıya kalacaktır. Cisseksist ve heteroseksist toplumun dışladığı bir grup olan LGBTİ+lar stereotipleştirmeye fazlaca maruz bırakılırlar. Sıklıkla 'önyargı' kavramı ile karıştırılır. Kalıpyargı ve önyargı birbirinden farklı ancak birbirini tamamlayan iki kavramdır.

Önyargı:

Kişilerin bireysel varoluşları üzerinden değil, sosyal grup aidiyetlerinden hareketle olumsuz, dogmatik kanaatlerle değerlendirilmelerini ifade eder. Bir gruba, o grubun üyelerine ya da üyesi olduğu varsayılan kişilere karşı negatif bir ön değerlendirmedir. Psikolojide kullanıldığı şekliyle; sadece fikir ya da inanç üzerinden bir beyanat değil, hor görme, sevmeme ve nefret gibi duyguları da içeren bir tutumdur. Bütün bunlar, kişinin ilgili grup ve üyeleri arasına en hafifinden sosyal mesafe koymasına yol açar. Önyargıların davranışa dönüştüğü durumlarda ayrımcılık söz konusu olur.

Ayrımcılık:

Ayrımcılığın zihinsel arka planını kalıpyargılar ve önyargılar oluşturur. Bir kişi veya grubun, ayrımcılığın yasaklandığı nedenlerden (ırk, renk, ulusal ya da etnik köken, din veya inanç, engellilik, cinsel yönelim, cinsiyet kimliği, cinsiyet özelliği vb.) birine dayalı olarak insan hak ve özgürlüklerinden, aynı veya benzer konumda olduğu diğer kişilerle eşit şekilde yararlanmasını ve bunları kullanmasını engelleme ya da zorlaştırma niyet veya etkisine sahip her türlü fark, dışlama, sınırlama ya da tercihi ifade eder. Ayrımcılıkta, aynı ya da benzer konumdaki kişilerden biri ya da bir kısmı bakımından daha olumsuz sonuçlar yaratan veya böyle bir sonucun ortaya çıkması ihtimalini doğuran farklı muameleler söz konusudur.²³

Nefret söylemi:

İrk, renk, ulusal ya da etnik köken, dil, din veya inanç, engellilik, cinsel yönelim, cinsiyet kimliği, cinsiyet özellikleri ya da diğer statüleri nedeniyle bireylere ve gruplara karşı hoşgörüsüzlüğü, nefreti, ayrımcılığı ve şiddeti savunan, yayan ya da teşvik eden ifadelerdir.

Nefret suçu:

İrk, renk, ulusal ya da etnik köken, dil, din veya inanç, engellilik, cinsel yönelim, cinsiyet kimliği, cinsiyet özellikleri ya da diğer statüleri nedeniyle bireylere ve gruplara, bu grupların mal ve mülklerine karşı önyargı veya nefret saikiyle işlenmiş suçlardır. Nefret suçlarında failin, mağdurun bağlı olan gruplara karşı bir önyargı ya da nefretle hareket ediyor olması gerekir. Bu suçları engellemeye ve suç işleyenleri cezalandırmaya yönelik düzenlenmiş yasalara 'nefret suçları mevzuatı' denir. TCK'nın ayrımcılığı düzenleyen 122. maddesi 'Nefret ve Ayrımcılık' adını aldığı halde cinsiyet kimliği, cinsel yönelim ve cinsiyet özellikleri korumaya dahil edilmemiştir.

²³ 'Ayrımcılık Yasası: Kavram, Hukuk, İzleme ve Belgeleme', İdil Işıl Gül-Ulaş Karan, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2011
https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/02/24/Ayrimcilik_Yasagi_Kavram_Hukuk_Izleme_ve_Belgeleme.pdf

Eğitim alanıyla ilgili kavramlar:

Fırsat eğitimi:

Sınıf gibi yapılandırılmış ortamlarda, çerçevesi belirlenmiş bir ders sırasında deneyimlenen eğitim-öğretim sürecinden farklı olarak, günlük yaşam içindeki herhangi bir malzemenin (kelime, ifade, şaka, davranış, ilişkilene biçimi, dizi, film, yazı, güncel olay vb.) sohbet/paylaşım/bilgilendirme fırsatına çevrilmesidir. Sadece sınıfta ve ders saatinde değil, her yerde ve günün her saatinde yapılabilir.

Koruyucu-önleyici çalışma:

Nefret söylemi, ayrımcılık, zorbalık, istismar, şiddet gibi olumsuz durumların ortaya çıkmasını önlemek ve bireyleri bu durumların zararlarından korumak amacıyla yapılan çalışmalardır. Bazen ortada olumsuz bir durum yokken, ileride oluşabileceği ihtimaline karşı, önlem amacıyla yapılır, ki en etkili yöntem budur. Bazen de olumsuz durum ortaya çıktıktan sonra, bu durumun daha da ilerlemesini ve bireye/bireylere verdiği zararın artmasını önlemek amacıyla yapılır. Sınıfta herhangi bir çalışmaya başlamadan önce güvenli alan oluşturmak, kapsamlı cinsellik eğitimi çalışmaları yapmak, zorbalık karşıtı eylem planı oluşturmak, öğrencilerle birlikte ayrımcılığa karşı bir kampanya hazırlamak koruyucu-önleyici çalışmalara birer örnektir.

Güvenli alan:

Hiçbir ayrımcılık türünün kabul görmediği, nefret söylemine geçit verilmeyen, şiddetsiz, eşitlikçi, şeffaf, kişilerin kendilerini fiziksel, duygusal ve entelektüel olarak iyi, rahat, güvende hissettikleri ve zarar görmeyeceklerini bildikleri alanlardır.

Kapsamlı cinsellik eğitimi:

Bireylerin gelişim dönemi özelliklerine ve ihtiyaçlarına uygun şekilde kademeli olarak ilerleyen, bilimsel temellere dayanan, insan haklarını odağa alan, toplumsal cinsiyet eşitliğini gözetken ve kalıcı etki yaratan eğitim yaklaşımıdır. Cinsellik eğitimi dendiğinde insanların zihninde sadece beden, ergenlik, özbakım, cinsel sağlık gibi konularda bilgilendirmenin yapıldığı bir süreç canlanır. Halbuki kapsamlı cinsellik eğitimi çok daha geniş bir kavramdır; bedensel söz hakkı, özel alan ve sınırlar, onay kavramı, duyguları tanıma ve ifade edebilme, bedensel ve ruhsal özbakım, cinsel kimlik çeşitliliği, cinsel haklar, cinsel sağlık, toplumsal cinsiyet eşitliği, onay kültürü, toplumsal cinsiyet temelli şiddet, flört şiddeti, ayrımcılık ve daha pek çok konuyu içerir. Kapsamlı cinsellik eğitimi; çocukların/ergenlerin/gençlerin hem içinde bulundukları dönemi sağlıklı şekilde geçirmelerine hem de yetişkinliğe hazırlanmalarına katkı sunar. Hak ve sınır ihlalleri, zorbalık, cinsel istismar, flört şiddeti ve cinsel şid-

detin diğer biçimlerinin önlenmesinde önemli role sahiptir. Ayrıca, bireylerin hak temelli bakış açısı kazanmalarını, ayrımcılık karşıtı bir dil ve yaklaşım geliştirmelerini, kendi duygu, ihtiyaç, beklenti ve sınırlarını ifade edebilmelerini destekler. Bu noktada ebeveynler/ bakımverenler ve eğitimciler merkezi bir role sahiptir. Ancak kapsamlı cinsellik eğitimleri ev ve okulla sınırlı kalmamalı; sivil toplum kuruluşlarının, tüm eğitim ve sosyal hizmet kurumlarının, medyanın, yayınlarının, kısacası tüm sosyal kurumların gündeminde yer almalıdır. Cinsel Haklar Bildirgesi'nin 10. maddesi bireylerin 'kapsamlı cinsellik eğitimi hakkı'nı vurgular.

Zorbalık:

İngilizcedeki bullying kelimesinin Türkçesidir. Güç dengesizliğinin hakim olduğu ilişkilerde karşı tarafı bilinçli ve kasıtlı bir şekilde incitmeyi amaçlayan, tekrarlayıcı ve sürekli davranışlardır. Alay etme, lakap takma, hakaret etme, aşağılama, rencide etme, arkadaş grubuna almama, tehdit etme, fiziksel şiddet uygulama vb. şekillerde ortaya çıkabilir. Akran zorbalığı; fiziksel, sözel ve duygusal şiddetin yanında flört şiddetini ve dijital şiddeti de içeren bir yelpazeye sahiptir. Bu farklı şiddet biçimleri birbirini desteklerken, bir şiddet türüne maruz kalan çocuğun diğerine maruz kalma oranı da artmaktadır.

Seyirci kalan:

İngilizcedeki bystander kelimesinin Türkçesidir. Çevresinde gerçekleşen bir zorbalığa tanıklık eden fakat müdahale etmeyen, yani pasif kalarak şiddeti kabul eden kişidir. Seyirci kalanlar, zorbanın şiddet davranışlarına devam etmesine ve şiddetin meşrulaşmasına neden olurlar. Bazen de gülerken ya da zorba yanlısı yorumlar yaparak aktif olarak şiddeti desteklerler.

Müdahale eden:

İngilizcedeki upstander kelimesinin Türkçesidir. Çevresinde gerçekleşen bir zorbalığa seyirci kalmayıp müdahale eden, zorbalığa maruz bırakılan kişiyi destekleyen, yardım çağırın, şiddeti kabul etmeyen kişidir.

Bir eğitimci olarak; kullandığımız dil ve seçtiğimiz kelimelerle öğrencilerimize/meslektaşlarımıza/ailelere pek çok mesaj iletiriz.

Dilimiz sadece algımızı ve düşüncelerimizi aktarmakla kalmaz, başkalarının düşüncelerinin şekillenmesinde de rol oynar.

Eşitlikçi, hak temelli, bilimsel ve güncel bir dil kullanmamız, dilin hatalı kullandığı durumlara müdahale etmemiz başlı başına bir destek mekanizması, fırsat eğitimi ve mücadele biçimidir.

- farklılık
- farklılıklara saygı
- biyolojik cinsiyet / bedensel cinsiyet
- cinsel tercih / cinsel eğilim
- farklı cinsel yönelimler
- farklı cinsiyet kimlikleri
- LGBTİ'li bireyler / LGBTİ'li öğrenciler
- homo
- dönme
- eşcinsel evliliği
- kız arkadaş / erkek arkadaş
- kız çocuğu / erkek çocuğu
- bayan

- çeşitlilik
- çeşitliliğin kabulü
- atanmış cinsiyet
- cinsel yönelim
- cinsel yönelim çeşitliliği
- cinsiyet kimliği çeşitliliği
- LGBTİ+'lar / LGBTİ+ öğrenciler
- eşcinsel
- trans
- evlilik eşitliği
- partner / sevgili
- kız çocuğu / oğlan çocuğu
- kadın

LGBTİ+ ÇOCUKLAR NE YAŞAR?

LGBTİ+ çocuklar²⁴, cisnormatif ve heteronormatif ikili cinsiyet rejimi ve ayrımcı ideolojiler nedeniyle, natrans ve heteroseksüel çocuklara kıyasla çok daha fazla zorluk ve hak ihlali yaşarlar. [Bkz. Ayrımcılıkla ilgili kavramlar, sy.25-28]

Çocukluk yaşantılarımız, ilk yakın ilişkilerimizde (ebeveynler/bakımverenler, kardeşler, öğretmenler vb.) ilgi, sevgi, şefkat ve kabul görüp görmediğimiz, en yakınımızdaki yetişkinler tarafından bize şiddetsiz ve yapıcı şekilde rehberlik edilip edilmediği gibi değişkenler; kimlik, özdeğer ve özgüven gelişimimizi, savunma ve baş etme mekanizmalarımızı, insanlarla ilişkilene biçimlerimizi, güven duygumuzu derinden etkiler. Peki LGBTİ+ çocuklar için ‘çocuk olmak’ nasıl bir deneyimdir?

LGBTİ+ çocuklar, yaşamlarının çok erken dönemlerinden itibaren ve belki de yaşamları boyunca, toplumsal hayatın hemen her alanında (evde, okulda, yurttta, oyun parkında, sokakta, spor salonunda, medyada, sosyal medyada vb.) sistematik şekilde görmezden gelinir, kabul görmez, dışlanır, ötekileştirilir, aşağılanır, baskılanır ve ayrımcılığa maruz bırakılırlar. Bütün bunlar çocuğun insan haklarının ihlali ve şiddettir. Bir çocuğun her an tehdide açık halde yaşaması ve tekrarlayan travmalara maruz bırakılması örseleyici ve gelişimsel açıdan zarar vericidir.

Cinsiyet kimlikleri, cinsiyet ifadeleri, cinsel yönelimleri ve/veya cinsiyet özellikleri toplumsal normlarla ve ailelerinin buna uygun beklentileriyle örtüşmeyen çocuklar ve ergenler, başta aileleri olmak üzere yakınları tarafından normlara uydurulmaya çalışılırlar. LGBTİ+ çocuklara, yanlarında en çok güvende hissetmeleri gereken kişiler tarafından, sürekli olarak “farklısın”, “tuhafsın”, “yanlışsın” mesajları verilir. Bu mesajlar bazen bir bakış, gülüş ya da fısıldaşmayla, bazen bir kıyafeti ‘zorla’ giydirmeye ya da çıkarttırmaya çalışmakla, bazen bir oyuncağı “sana uygun değil!” diye elinden çekip almakla, bazen başka çocuklarla kıyaslamakla, bazen akran ilişkilerine sınırlama getirmekle, bazen sevgiyi, ilgiyi, bakımı, ekonomik desteği azaltmakla ya da tamamen kesmekle, bazen ‘tedavi’ (!) olmaya zorlamakla, bazen okula göndermemekle, sıklıkla da şiddetin farklı biçimlerini içeren uyarılarla kendini gösterir. Ailelerinden, yakın çevrelerinden, kreşten başlayarak öğretmenlerinden, arkadaşlarından aldıkları bu ve benzeri tepkiler LGBTİ+ çocuklara kendilerinde bir ‘yanlışlık’ olduğunu derinden hissettirir.

²⁴ “LGBTİ+ çocuklar” şeklinde genel bir ifade kullanılsa da lezbiyen, gey, biseksüel, trans ve interseks çocukların özel ihtiyaçları ve psikososyal güçlükleri olabileceği unutulmamalıdır.

Çocukların çok büyük kısmı için aile en önemli destek kaynaklarının başında gelirken, LGBTİ+ çocuklar ailelerinin kendilerini koşulsuz kabul etmeleri ve sevmeleri için mücadele etmek zorunda kalırlar. Aile çoğu zaman LGBTİ+ çocuklar için baskının, şiddetin ve nefretin hakim olduğu bir yapı haline gelir. Bazen de aile baskı ve şiddet uygulamaz, ancak çocuğa derin bir üzüntü ve hayal kırıklığı aktarır. Sözle ifade edilmese de bu hisler, yaşları kaç olursa olsun, LGBTİ+ çocuklar tarafından fark edilir. Böyle durumlarda çocukların içten içe “eksikim”, “yanlışım”, “ailem benim yüzümden mutsuz”, “ailemi üzüyorum”, “sevilecek biri değilim”, “cezalandırılmayı hak ediyorum” gibi düşüncelere sahip olmaları neredeyse kaçınılmazdır.

Bütün bu dışlanmaya, baskılanmaya, şiddete ‘çocukluk’ ve ‘ergenlik’ gibi kritik gelişim süreçlerinden itibaren maruz kalmak; kişinin kabul, onaylanma, sevilme ve değerli hissetme gibi temel insani ihtiyaçlarının karşılanmasını engellediği gibi, benlik saygısı gelişimini olumsuz etkiler, özdeğer ve özgüven sorunları yaşamasına yol açar. Bu tip olumsuz durumlara maruz kalma yaşı ne kadar küçük olursa, maruz kalınan olumsuz tutum ve davranışlar gelişim süreci boyunca ne kadar uzun süre devam ederse ve ne kadar şiddetli olursa kişi üzerinde o kadar olumsuz etki bırakır.

LGBTİ+ çocuklar içlerinden geldiği gibi davrandıklarında, kendileri olduklarında, gizlenmediklerinde; en yakınları, arkadaşları, öğretmenleri ve toplumun geneli tarafından kabul edilmeyecekleri, sevilmeyecekleri, dışlanacakları, cezalandırılacakları ve şiddet görecekları yönünde yoğun endişe hissederler. Bu durum kendilerinden uzaklaşmalarına, kimliklerini bastırmalarına, yalancı/yapay benlikler geliştirmelerine neden olabilir. İleriki yıllarda cinsiyet kimliklerini, cinsel yönelimlerini ve/veya cinsiyet özelliklerini anlamlandırmaya ve tanımlamaya başladıklarında, toplumsal olarak dışlanan ve bastırılan kimliklerini kabul etmeleri ve kimlikleriyle barışık şekilde yaşamaları zaman alabilir. Bu toplumun bireyleri olarak, maalesef LGBTİ+ çocuklar da homofobiyi, bifobiyi, transfobiyi öğrenip içselleştirebilirler. Kendi kimliklerini anlamlandırmak, tanımlamak ve kabul etmek için, öncelikle kendi önyargılarını ve olumsuz tutumlarını aşmak durumunda kalabilirler. Kimliklerini kabul etseler de ayrımcılık, baskı ve şiddete maruz bırakılacakları korkusuyla istedikleri halde açılabilir, gizlenmeye devam etmek zorunda kalabilirler. [Bkz. Açılma nedir?, sy. 55-56]

Ergenlik döneminde zaten yoğun olarak uğraşılan ve çoğu zaman ergeni zorlayan ‘kimlik’, ‘beden’, ‘cinsellik’ gibi meseleler, toplum tarafından baskılanan ve dışlanan bir cinsiyet kimliği, cinsiyet ifadesi, cinsel yönelim ve/veya cinsiyet özelliğine sahip ergenler için daha da zorlayıcıdır. LGBTİ+ ergenler için tüm bu güçlüklerle dışlanma, ayrımcılık, şiddet, kendini gizleme çabası, sürekli diken üstünde ve tedirgin hissetme

hali gibi farklı güçlükler eklenir. Ergenlik dönemi bedende cinsiyetle ilişkilendirilen birçok değişikliğin yaşandığı bir dönemdir. Bu durum, özellikle cinsiyetinden hoşnutsuzluk yaşayan bir ergen için yaşadığı zorluğun artması anlamına gelir.

LGBTİ+ çocukların en sık maruz bırakıldıkları şiddet biçimlerinden biri akran şiddeti ve bunun en sık yaşandığı yer okul ortamıdır. Homofobi, bifobi ve transfobi temelli zorbalık [Bkz. Zorbalık, sy. 30] okullarda oldukça yaygındır. Bu zorbalık biçiminden, LGBTİ+ çocukların yanı sıra toplumsal cinsiyet rollerini toplumun beklediği şekilde sergilemeyen natrans ve heteroseksüel çocuklar da etkilenir. Akran şiddetine maruz bırakılan LGBTİ+ çocuklar; sınıfta ve okulda kendilerini sürekli tedirgin ve tehdit altında hissedebilir, akran gruplarına dahil olabilmek için kendilerine yapılan zorbalığa sessiz kalabilir, yakın çevrelerindeki yetişkinler tarafından ilgi ve destek görmüyorsa yardım isteyemeyebilir, derslerine odaklanmakta zorlanabilir, akademik olarak gerileyebilir, okula devamsızlık yapabilir ve okuldan uzaklaşabilirler.

Okulun kendisi yerleşik ayrımcı ideolojilerin pekiştirildiği, çoğunluğa ait olmanın ve benzerliğin bir meziyet ve değer olarak sunulduğu, sosyal olarak onaylanmanın ancak bu şekilde mümkün olabildiği, normlara uymayanın ‘farklı’ olarak etiketlendiği ve baskılandığı, çeşitliliğin dillendirilmediği ve tahammül görmediği alanlardır. Bütün bu yaklaşım biçimleri; eğitim politikaları, programları, müfredatı, materyalleri, uygulamaları, eğitimciler, idareciler, veliler, özetle okulun tüm bileşenleri aracılığıyla yeniden yeniden üretilir. Böyle bir yapının içinde LGBTİ+ çocuklar elbette sadece akranları tarafından değil, öğretmenleri, psikolojik danışmanları/rehber öğretmenleri ve diğer okul çalışanları tarafından da sistematik şekilde ayrımcılık ve şiddete maruz bırakılırlar. Zaten akran şiddeti de buradan yol bulur ve yetişkinler etkin araçlarla müdahale etmedikçe artar ve meşru hale gelir. Kendini lezbiyen, gey, biseksüel ve trans olarak tanımlayan 2875 kişinin katılımıyla gerçekleştirilen ‘Türkiye’de LGBT Bireylerin Sosyal ve Ekonomik Sorunları Araştırması’nın (2014) bulgularından biri, araştırmaya katılanların %67,4’ünün (1312 kişi) 18 yaşından önceki eğitim hayatında cinsel yönelimi ve/veya cinsiyet kimliği dolayısıyla olumsuz yorum/tepki aldığını göstermektedir.²⁵

²⁵ ‘Türkiye’de LGBT Bireylerin Sosyal ve Ekonomik Sorunları Araştırmasının Özet Sonuçları’, Dr. Volkan Yılmaz - Dr. İpek Göçmen, Sosyal Politikalar, Cinsiyet Kimliği ve Cinsel Yönelim Çalışmaları Derneği (SPoD) - Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu (SPF), 2015
<https://spf.boun.edu.tr/sites/spf.boun.edu.tr/files/T.pdf>

LGBTİ+ çocuklar burada ifade ettiklerimizden çok daha fazlasını yaşarlar.²⁶ Aile-den ve okuldan başlayarak hayatın hemen her alanında maruz bırakıldıkları bütün bu süreçler LGBTİ+ çocuklarda kafa karışıklıklarına, iç çatışmalara, yoğun kaygı ve öfkeye, psikosomatik şikayetlere, yeme davranışlarında değişimlere, depresif belirtilere ve daha pek çok sıkıntıya neden olur. Yapılan çalışmalar, LGB ergenlerde intihar girişiminin heteroseksüel ergenlerden 2-3 kat, trans ergenlerde ise natrans ergenlerden 5-6 kat daha sık görüldüğünü göstermektedir. Benzer yüksek oranlar kendine zarar verme davranışları için de geçerlidir.

ABD’de 13-24 yaş arasında 40 binin üzerinde LGBTİ+ ergenle/gençle gerçekleştirilen ‘National Survey on LGBTQ Youth Mental Health 2020’ araştırmasının bulguları LGBTİ+ ergenlerin/gençlerin;

- %68’inin kaygı (anksiyete) bozukluğu yaşadığını,
- %33’ünün en az bir kez fiziksel şiddete maruz kaldığını,
- %40’ının son 12 ay içinde intiharı düşündüğünü,
- En az bir kez intiharı deneyenlerin oranının natrans ergenlerde/gençlerde %11 iken, trans ve non-binary ergenlerde/gençlerde %21 olduğunu göstermiştir.²⁷

Tüm bu sağlık sorunlarının, çocukların cinsiyet kimlikleri, cinsiyet ifadeleri, cinsel yönelimleri ve/veya cinsiyet özellikleriyle değil, içinde yaşadıkları toplumda maruz bırakıldıkları damgalama, ayrımcılık ve şiddet biçimleriyle ilgili olduğu açık ortadadır. Aile, eğitim sistemi, toplum ve devlet el birliğiyle LGBTİ+ çocukları görmezden gelir, kabul etmez, dışlar, ötekileştirir, aşağılar, baskıyla normlara uydurmaya çalışır, haklardan mahrum bırakırken, onları bütün bu sistemin içinde yalnız, çaresiz ve desteksiz bırakmamız kabul edilemez. Tam da bu noktada eğitimciler olarak sorumluluğumuz, LGBTİ+ çocukların haklarını korumaktır.

Kişisel değerleriniz ve önyargılarınız nedeniyle LGBTİ+ öğrencilerinizi yok sayıyor, hatta reddediyor ve bunda bir sorun görmüyor olabilirsiniz. Ancak bu yaklaşımınız LGBTİ+ çocukların ihtiyaçlarını, yaşadıkları zorlukları, maruz bırakıldıkları hak ihlallerini ve olası riskli durumları görmeyiz önünde ciddi bir engel oluşturur.

26 Bkz. Ek 1: ‘LGBTİ Çocukların Güvenliğe ve Eşitliğe Hakkı Var’, Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri İnsan Hakları Yorumu, Çev. Kaos GL Derneği, sy. 74-77

27 ‘National Survey on LGBTQ Youth Mental Health 2020; The Trevor Project, 2020 <https://www.thetrevorproject.org/survey-2020/?section=Introduction>

Bu konuda kendinizi değerlendirmeniz, kendinizle çalışmanız ve harekete geçmeniz LGBTİ+ çocuklar için lütuf değil, bir eğitimci ve bir yetişkin olarak sorumluluğunuzdur.

“Trans erkek olarak açıldığımda 8. sınıftaydım, şimdi lise sondayım. İlk konuştuğum insan Türkçe öğretmenimdi, çünkü muhteşem bir insandı. Rehber öğretmenden önce onunla konuşmuştum. Tavrı, konuşma şekli, ses tonu, tüm öğrencilerle ilişkisi sevgi doluydu. Dersi işlerken, bir kitap üzerine konuşurken filan toplumsal cinsiyet kalıplarından bahsederdi, sık sık eşitlik vurgusu yapardı. Bize çok güzel kitaplar önerirdi. Açıldığımda beni sakince dinledi, sonrasında da desteğini hep hissettim. Aileme yeni açılmıştım ve bana berbat davranıyorlardı. Neyse ki şimdi iyiyiz. Türkçeci olmasaydı gerçekten çok zorlanırdım. Transların yaşam öykülerinden oluşan bir kitap okumuştum, orada biri şey diyordu: ‘Bazen sevgi gösterip destekleyen tek bir yetişkin bile çok şey ifade ediyor’. Benim için de tam olarak böyle oldu. Elbette herkes desteklesin isterim, niye bir kişi olsun ama işte olamıyorsa o bir kişinin anlamı büyük.”

(Trans Erkek Öğrenci)

(Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Atölyesi, 2019)

LGBTİ+ ÖĞRENCİLERİ KAPSAMAK VE DESTEKLEMEK: NELER YAPABİLİRSİNİZ?

LGBTİ+ çocuklar kendilerini görecek, kabul edecek, dinleyecek ve destekleyecek eğitimcilere ihtiyaç duyarlar. O eğitimcilerden biri olun! LGBTİ+ öğrencileriniz için yapabileceğiniz çok şey var, işte onlardan bazıları:

✓ **Koşulsuz ve olumlu kabulü benimseyin.** Öğrencilerinizin hepsini, her türlü varoluş halleriyle, koşulsuz ve olumlu bir kabulle kapsamanın en temel mesleki ilkeniz olduğunu unutmayın.

“Lisedeyken açıldığım, dışlandığımda bana destek olan, farklılıklara saygı duyduğunu ifade eden bir öğretmenim olduğu için kendimi şanslı hissediyordum. Ancak bugün düşündüğümde; beni sadece koşulsuz kabul etmesi ve ‘normal’ olarak algılaması, farklı olduğumu düşünmemesi kendimi kabul etmemde ne kadar büyük ve olumlu bir fark yaratmış diyorum. ‘Farklılıklara saygı’ vurgusunun, merkeze ‘normal kabul edilenleri’ koyduğunu şimdi anlıyorum.”

(Lezbiyen Öğretmen)

✓ **Hak temelli yaklaşımı içselleştirin.** Çocukların insan haklarını bilin, koruyun ve ihlal etmeyin. [Bkz. Çocuk hakları, sy. 24-25] Öğrencilerinizin kimliklerinin, yaşamlarının ve ihtiyaçlarının çok çeşitli, haklarının eşit olduğunu unutmayın. Cinsiyet kimliği, cinsiyet ifadesi, cinsel yönelimi ve/veya cinsiyet özelliği ne olursa olsun; TÜM çocukların eğitim hakkına eşit şekilde erişebilmeleri, ayrımcılık yaşamadan ve güvende hissederek eğitim alabilmeleri için sorumluluklarınızı yerine getirin.²⁸

✓ **Eleştirel düşünceyi, çoğulculuğu ve çeşitliliği benimseyin.** Bunları dilinize, ders içeriklerinize ve öğretmenlik pratiklerinize yansıtın. Öğrencilerinizle bu konular üzerine konuşabilmek için dersinizin ilgili yerlerinde alanlar açabilir, sürekli ve tek taraflı konu anlatmak yerine bolca soru sorabilir ve öğrencilerinizi görüşlerini ifade etmeleri yönünde destekleyebilirsiniz. Sadece cinsel kimlikleri değil, tüm çeşitlilikleri gören ve içeren, kapsayıcı bir eğitim ortamı kurgulayın.

28 Bkz. Ek 2: ‘Cinsel Yönelim, Cinsiyet Kimliği, Cinsiyet İfadesi ve Cinsiyet Özellikleri ile İlişkili Olarak Uluslararası İnsan Hakları Hukukunun Uygulanmasına Dair Yogyakarta İlkeleri’, Eğitim Hakkı, sy. 78-79 <https://kaosgldernegi.org/images/library/yogyakarta-web.pdf>

Öğrencilerinizin dış dünyadaki ve kendi içlerindeki çeşitliliği fark etmelerini destekleyecek sohbetler açmak, kendilerini ve deneyimlerini ifade etmeleri yönünde onları teşvik etmek, öğrencilerinizle birlikte yapılandırılmış etkinlikler/oyunlar/ çalışmalar uygulamak gibi.²⁹ Çeşitliliği kimliklerin kesişimselliği bağlamında ele almanız önemlidir. Etnik köken, dil, din/ inanç, sosyal sınıf, cinsiyet kimliği, cinsel yönelim, cinsiyet özelliği gibi çok çeşitli grup aidiyetlerimizin kesiştiği yerde kimliğimiz kurulur. Kesişimselliği gözetmeniz, öğrencilerinizin farklı grup aidiyetlerini tanımanızı ve kapsamanızı destekleyecektir.

✓ **LGBTİ+ öğrencilerin varlığını kabul edin.** LGBTİ+ öğrencilerin hak gasplarına uğramamaları için görünürlüklerini artırın, kendilerini ifade edebilecekleri alanları açın ve bunu eğitim ortamının doğal akışında yapın. Mesela; içinde bulunduğunuz ortamda öğrencileriniz ya da meslektaşlarınız tarafından LGBTİ+ kimliklerle ilgili bir konu açıldığında ya da bir tartışma başlatıldığında cinsel kimlik çeşitliliğinin doğallığını ve LGBTİ+ insanlara saygı duyduğunuzu açıkça ifade edin. Okulda psikolojik danışman/ rehber öğretmen olarak çalışıyorsanız rehberlik odasına öğrencilerinizin görebileceği şekilde LGBTİ+ kimliklerle ilgili broşürler, kitapçıklar, kaynaklar koyun. Bu ve benzeri alanları açmak için okulda kaç tane heteroseksüel, LGB, trans, interseks, + olduğunu bilmeniz gerekmez. Öğrencilerinizin/ meslektaşlarınızın cinsiyet kimliklerini, cinsel yönelimlerini ve/ veya cinsiyet özelliklerini tespit etmeye çalışmayın. Kişilerin cinsel kimlikleriyle ilgili bilgi sahibi olmadan da kapsayıcı ve kabullenici olabilirsiniz.

✓ **Güvenli alan oluşturun.** [Bkz. Güvenli alan, sy. 29] Okul döneminin başında, tüm öğrencilerin kendini iyi, rahat ve güvende hissedeceği bir sınıf ortamı oluşturun. Bunun için, öğrencilerinizin katılımıyla ve ortak kararlar bir grup sözleşmesi yapın. Bu sözleşmeyle -siz dahil- sınıftaki herkesin uyacağı temel ilkeleri belirlemiş ve ortaya çıkabilecek olumsuz durumları büyük ölçüde önlemiş olursunuz. Dilerseniz grup ilkelerini yazılı hale getirip sınıf duvarına yapıştırabilir ya da online çalışmalarda ekrana yansıtabilirsiniz. Grup sözleşmesini oluştururken öğrencileriniz tarafından dile getirilmezse; cinsiyetçi, nefret içeren, ayrımcı söylem, şaka ve eylemlere geçit vermeyeceğinizi mutlaka ekleyin. Neleri kastettiğinizi örnekledirin: Kız mısın, kız gibi, karı gibi, erkek adam, erkek Fatma, top musun,...yapmayan top olsun, ibne, yuvralak, nonoş, dönme vb. ifadeleri alay etme, aşağılama, öfke ifadesi, hakaret etme, damgalama niyetiyle kullanma, isim takma gibi.

29 Yapılandırılmış çalışmalar için kılavuzun sonundaki 'Uygulama Kitapları' bölümünden faydalanabilirsiniz. [Sy. 88-89]

✓ **Nefret söylemine, ayrımcılığa ve şiddete geçit vermeyin.** İster öğrencileriniz ister meslektaşlarınız tarafından yapılmış olsun; eğitim ortamındaki ırkçı, cinsiyetçi, homofobik, bifobik, transfobik, etiketleyen, damgalayan, nefret içeren, ayrımcı söylem ve eylemlere izin vermeyin. Bu tür durumlar yaşandığında her seferinde kararlılıkla müdahale edin. Bir yetişkin olarak ‘seyirci’ konumunda kalamayacağınızı; çocukları baskı ve şiddetin her türünden koruma ve onlara doğru şekilde rehberlik etme sorumluluğunuz olduğunu unutmayın. Bu durum ders ortamında gerçekleşirse öğrencilerinize birlikte oluşturduğunuz grup sözleşmesinin ilgili maddelerini hatırlatın.

✓ **İfade özgürlüğünü destekleyin.** Yukarıdaki maddeyle ilişkili olarak; öğrencilerinizin görüşlerini ifade etmekten korkacakları bir alan yaratmaktan kaçının. Çocukların bilgiye ve düşüncelere erişmek kadar, bilgilerini ve düşüncelerini ifade etmeye de hakları vardır. Öğrencilerinizin görüşlerini özgürce ifade edebilecekleri güvenli bir alan oluşturun. Onlara ifade özgürlüğü kavramını, kişilerin görüşleri sebebiyle yargılanamayacağını anlatın. ‘İfade özgürlüğü’ ve ‘nefret söylemi’ arasındaki farkı açıklayın. İfade özgürlüğünün kötüye kullanılamayacağını, nefret söyleminin temel hak ve özgürlükleri yok etmeye yönelik bir kötüye kullanım olduğunu söyleyebilirsiniz. İfade özgürlüğünün sınırsız bir hak olmadığını; ırkçılığı, ayrımcılığı, şiddeti ve suçu savunan, öven, yayan, başkalarını bunlara özendiren ifadelerin, LGBTİ+’lara, kadınlara, göçmenlere yönelik nefret ifadelerinin vb. ifade özgürlüğü kapsamında değerlendirilemeyeceğini vurgulayın.

✓ **Müfredatta alanlar açın.** Ders müfredatınızın ilgili olabilecek yerlerinde insan hakları, çocuk hakları, cinsel kimlik çeşitliliği, toplumsal cinsiyet eşitliği, nefret söylemi, ayrımcılık, zorbalık ve şiddetle mücadele gibi konuları gündemleştirebileceğiniz alanlar açın. Müfredatın güncel olmayan, kalıpyargıları pekiştiren, ayrımcılığı ve şiddeti normalleştiren, kapsayıcı olmayan ifade, bilgi ve/veya görsellerini fark edin. Öğrencilerinizin dikkatini buralara çekin ve onlarla birlikte üzerine konuşun. Fen Bilgisi, Biyoloji, Sağlık Bilgisi derslerinin ‘ergenlik dönemi’, ‘üreme sistemi’ gibi konularında, ders materyallerinin sadece kadın-erkek ikiliği, atanmış cinsiyetler ve üreme işlevi üzerinden aktardığı bilgileri kapsayıcı ve güncel hale getirin. Böylece hem sınıfınızdaki trans, non-binary ve interseks öğrencilerinizi kapsamış hem de öğrencilerinizin tümüne cinsiyet kimliği, cinsel yönelim ve cinsiyet özelliği çeşitliliği hakkında gerçek bilgileri aktarmış olursunuz.

“Ortaokulda derslerine girdiğim, lisede başka okula geçen öğrencimle 10. sınıfa başladığı yıl tesadüfen karşılaştım ve bana trans olarak açıldı. Ortaokul döneminde kendini tanımladığından ancak bu konuyu okulda kimseyle konuşmadığından bahsetti. Bana ilk söylediği şeylerden biri, ‘üreme sistemi’ konusunun kendisi için çile olduğuydu. Çünkü ‘kadın organları-erkek organları’ şeklinde anlatıyordum. Ben kendimi ezberlediğim bir akışa kaptırılmış giderken öğrencim orada sessizce zorlanıyordu ve bunu bana 3 yıl sonra söyleyebildi. Sonra bu konuyu çok düşündüm, anlatım biçimimi dönüştürdüm. Tıbbın cinsiyeti genitallere göre tanımladığını ama insanların cinsiyetlerini bundan farklı hissedip tanımlayabileceğini ekledim. Bu ikili tanımlamanın dışarıda bıraktığı intersekslerden bahsettim. Yine de hala düşündükçe mahcup hissederim.”

(Ortaokul Fen Bilgisi öğretmeni)

(Kapsayıcı, Hak Temelli ve Eşitlikçi Eğitim Ortamı Atölyesi, 2018)

✓ **Fırsat eğitimi imkânlarını değerlendirin.** [Bkz. Fırsat eğitimi, sy. 29] Öğrencilerinizle hangi alanı paylaşıyor olursanız olun (ders, rehberlik çalışması, kulüp faaliyeti, turnuva, gezi, yıl sonu gösterisi provası vb.), branşınız ne olursa olsun (Türkçe, Matematik, Türk Dili ve Edebiyatı, Felsefe, Tarih, Coğrafya, Fizik, Kimya, Müzik, Görsel Sanatlar vd.) yukarıdaki maddede saydığımız konu başlıkları üzerine konuşabileceğiniz fırsatlar oluştuğunda bunları değerlendirin.

“Sesi çok güzel bir öğrencim var, yarışmalara filan katılıyor. Geçen gün sınıfta ‘hocam nolur A. şarkı söylesin’ diye ısrar ettiler, baktım kendisi de söylemek istiyor. Şimdi ismini vermeyeyim, açık kimlikli eşcinsel bir şarkıcının şarkısını söylemeye başladı. Hepimiz eşlik ettik, çok güzeldi. Bitince bir öğrencim ‘başka şarkı seçseydin daha çok alkışlardım, o adam gey’ dedi. Gey demesi, doğru kavramı kullanması hoşuma gitti bir yandan. Bir de hani alkışlamış, alkışlamamazlık etmemiş. :) Bu cümle bize şunu konuşma imkânı verdi: ‘Çok saygı duyduğumuz, şarkısını, filmini, kitabını çok sevdiğimiz ya da bir buluşu hayatımızı kolaylaştıran birinin eşcinsel olduğunu öğrenirsek ona olan saygımızı, beğenimizi kaybeder miyiz? Evet ise neden?’ Ben sadece aralarda sorular sordum ve tartışmanın hararetlendiği bazı yerlerde müdahale ettim. Bazı aktivist öğrencilerim var ve onlar homofobik arkadaşlarına çok sert tepki veriyorlar, anlıyorum ama bunu istemiyorum, çünkü dönüştürücü bir etkisi olmuyor. Tepki almamak için bir sonrakinde söylemiyorlar belki ama düşünceleri değişmiyor. Sınıf kendi arasında konuştu, ben bitirirken homofobi ve ayrımcılık üzerine bir şeyler söyledim ve açık kimlikli eşcinsel müzisyenlerden örnekler verdim.”

(Lise Müzik Öğretmeni)

(Kapsayıcı, Hak Temelli ve Eşitlikçi Eğitim Ortamı Atölyesi, 2019)

✓ **Kullanacağınız materyalleri gözden geçirin.** Derslerde, müfredat dışı çalışmalarla veya rehberlik faaliyetlerinde faydalanacağınız, öğrencilerinize önereceğiniz, sınıfa/rehberlik odasına/kütüphaneye koyacağınız kitapların, dergilerin, oyunların içeriğini ve dilini kontrol edin. Hak temelli olmayan, bilimsel yaklaşımdan uzak, ikili cinsiyete dayalı kalıpyargıları pekiştiren, nefreti, ayrımcılığı ve şiddeti normalleştiren içerikleri öğrencilerinizle buluşturmayın. Eşitlikçi, çeşitliliği gören ve destekleyen, kapsayıcı materyalleri tercih edin.³⁰

✓ **Öğrencilerinize cinsiyet kimliği atamayın.** Öğrencilerinizin tümünün natrans olduğunu varsaymayın. Trans, non-binary ve çeşitli cinsiyet kimliklerinden çocukların varlığını aklınızda bulundurun. [Bkz. Cinsiyet kimliği, sy. 20-21] Cinsiyet kimliği çeşitliliğine alan açan, kimseyi dışarıda bırakmayan, kapsayıcı bir dil benimseyin. Öğrencilerinize kızım/oğlum gibi cinsiyet kimliği atayan hitaplarla değil, isimleriyle seslenin. Türkçe dışında bir dilde eğitim veriyorsanız, cinsiyet belirten zamirleri (İngilizcedeki she/he gibi) doğrudan kullanmak yerine, öğrencinize kendisine nasıl hitap edilmesini istediğini sorun. LGBTİ+ kimliklerle ilgili kalıpyargılara dayanarak, çocukların cinsiyet ifadeleri (giyim tarzı, konuşma şekli, beden dili, tavır, davranış vb.) üzerinden cinsiyet kimlikleriyle ilgili tahminlerde bulunmayın.

✓ **Öğrencilerinizi ikili cinsiyete göre ayırmayın.** Öğrencilerinizle yaptığınız çalışma, etkinlik, oyun, kulüp ya da spor faaliyetleri sırasında ikili cinsiyete dayalı gruplandırma yapmaktan (kızlar ve oğlanlar) kaçının. Büyük grubu küçük gruplara ayırmanın çok çeşitli yöntemleri varken, atanmış cinsiyetler üzerinden ikili bir kategorizasyon yapmayın. Böylece hem sınıfınızdaki trans ve non-binary öğrencileri kapsamış hem de cinsiyetçi kutuplaştırmayı pekiştirmemiş olursunuz.

✓ **Materyalleri ikili cinsiyete göre ayırmayın.** Sınıftaki ya da rehberlik odasındaki kitapları, oyunları, oyuncakları ikili cinsiyete dayalı gruplandırmaktan (kız oyuncakları-oğlan oyuncakları gibi) ve bunları mekanın ayrı köşelerine yerleştirmekten kaçının. Bu tür ikili gruplandırmalarda; çocuklar “sana uygun değil” mesajını aldıkları materyallere yönelmekte zorlanır, yöneldikleri durumlarda ise etiketlenme, damgalanma ve zorbalığa açık hale gelirler. Bu zorlanma tüm çocuklar için geçerlidir. Oyun fiziksel, duygusal, bilişsel, cinsel, sosyal gelişiminin vazgeçilmez bir unsuru ve tüm çocuklar için temel bir haktır.³¹ Çocuklar-gelişim dönemlerine uygun ve güvenli olduğu sürece- istedikleri oyun ve oyuncaklarla oynama hakkına sahiptirler. Herkesi kapsayan, eşitlikçi bir sınıf ortamı için; materyalleri kategorize ederken sadece içerik,

³⁰ Önerdiğimiz bazı kitapları, oyunları ve içerikleri kılavuzun sonundaki ‘Ek Kaynaklar’ bölümünde bulabilirsiniz. [Sy. 84-87; 89]

yaş gibi kriterleri, bunları mekana yerleştirirken ise tüm çocukların güvenli şekilde erişebilmelerini gözetin.

“Göreve yeni başladığım anaokulunda mutfak setleri ve bebekler bir tarafta, tamir setleri ve arabalar diğer tarafta duruyordu. İlk yaptığım şey oyuncakları karıştırarak ortamı yeniden düzenlemek oldu. İdarecim epey rahatsız oldu bu durumdan ve birkaç kez çocukların gelişimini olumsuz yönde etkileyeceğini söyledi. Kendisine birkaç tane bilimsel çalışma yolladım, konu kapandı. Çocuklarla ilk gün oyuncak meselesini açıkça konuştum, ne düşündüklerini sordum. Hep birlikte şuraya vardık: her çocuğun her oyuncakla oynamaya hakkı var, isteyen istediğiyle oynayabilir ve oynayana “neden onunla oynuyorsun?” denemez. Yine de arada şöyle şeyler oldu: ‘öğretmenim ... bebekle oynuyor’. Böyle zamanlarda hep şunu söyledim: ‘canı şu an bebekle oynamak istiyor demek ki, siz de canınız neyle oynamak istiyorsa onunla oynayabilirsiniz’. Sadece bu kadarının bile sınıfta nasıl dönüştürücü bir etki yarattığını anlatamam.”

(Anaokulu öğretmeni)

(Cinsel Gelişimin Desteklenmesi: Eğitimci Sorumlulukları Semineri, 2018)

✓ **Öğrencilerinize cinsel yönelim atamayın.** Öğrencilerinizin tümünün heteroseksüel olduğunu ve mutlaka duygusal/romantik ve/veya cinsel çekim hissetmeleri gerektiğini varsaymayın. Eşcinsel ve biseksüel çocukların varlığını, duygusal/romantik ve/veya cinsel çekimin her çocukta aynı olmayabileceğini aklınızda bulundurun. “Ergenlik döneminde karşı cinse ilgi duyacaksınız, -flört ettiği kişiyle yaşadığı sorunu anlatan kız öğrencinize bu konuyu erkek arkadaşınla konuştun mu?, ergenlikte cinselliğe ilginiz/merakınız artacak, ergenlik dönemiyle birlikte flört ilişkileri yaşamaya başlayacaksınız” gibi ifadelerden kaçının. Cinsel yönelim çeşitliliğine alan açan, kimseyi dışarıda bırakmayan, kapsayıcı bir dil benimseyin. “Ergenlikle birlikte başkalarına ilgi duyabilirsiniz, bu süreci herkes çeşitli biçimlerde deneyimleyebilir, flört ilişkileri deneyimlemek isteyebilir ya da istemeyebilirsiniz, aynı yaşlarda olsanız da hisleriniz, ihtiyaçlarınız ve deneyimleriniz çok çeşitli, bu konuyu birlikte olduğun kişiyle/partnerinle konuştun mu?” gibi ifadeler kullanın. LGBTİ+ kimliklerle ilgili kalıpyargılara dayanarak, çocukların cinsiyet ifadeleri (giyim tarzı, konuşma şekli, beden dili, tavır, davranış vb.) üzerinden cinsel yönelimleriyle ilgili tahminlerde bulunmayın. [Bkz. Cinsel yönelim, sy. 22-33]

✓ **Öğrencilerinize belli yaşam biçimlerini dayatmayın.** Öğrencilerinizin tümünün sizin zihninizdeki yaşam biçimine uygun yaşadığını ya da yaşayacağını varsaymayın. Çocukların her birinin bir anne-baba ile büyümebileceğini, çok çeşitli aile biçimlerinin var olduğunu, her çocuğun evlenmek istemeyebileceğini, evlenmek istese bile eşcinselse evlilik hakkının yasal olarak tanınmadığını, bir çocuğa bakım vermek için onu fiziksel olarak dünyaya getirmek gerekmediğini aklınızda bulundurun. “Annene-babanıza söyleyin, ileride evlendiğinizde, ileride anne-baba olduğunuzda, ileride sizin de çocuğunuz olacak” gibi ifadelerden kaçının. Yaşam deneyimi çeşitliliğine alan açan, kimseyi dışarıda bırakmayan, kapsayıcı bir dil benimseyin. “Ebeveyninize söyleyin, ileride evlenmek isterseniz ya da evlenmeniz mümkün olursa, ileride bir çocuğa bakım vermek isterseniz...” gibi ifadeler kullanın.

✓ **Çocukların toplumsal cinsiyet ifadelerinin çok çeşitli olabileceğini unutmayın.** [Bkz. Toplumsal cinsiyet ifadesi, sy. 21] Eğitim ortamındaki genel çerçeveye uygun olduğu sürece; öğrencilerinizin kıyafet, takı, saç stili, saç rengi, konuşma şekli, beden dili, hal ve tavır gibi özelliklerine ikili cinsiyete dayalı kalıpyargılarla müdahale etmeyin. Öğrencinizin özbakımını sağlamakta zorlanacağını (örn. uzun saçının temizliği) ya da güvenliğinin tehlikeye girebileceğini (örn. kulağındaki piercingin bir yere takılması) düşünüyorsanız bunların gerçek sebepler olup olmadığını gözden geçirin. Müdahale etmenizin ya da etmek istemenizin ikili cinsiyete dayalı kalıpyargılarla ya da ahlakçılıkla bir ilgisi olabilir mi? Her çocuğun, kendini yansıtan ve içinde iyi hissettiği bir toplumsal cinsiyet ifadesini sergilemeye hakkı olduğunu, bunun aynı zamanda çocukların bedensel söz haklarının içinde yer aldığını unutmayın. [Bkz. Çocukların bedensel söz hakları, sy. 25]

✓ **Gündemi takip edin.** [Bkz. Fırsat eğitimi, sy. 29] Gündemdeki bir olay, haber, dizi, film, kitap, etkinlik ya da özel günü fırsat haline getirerek insan hakları, çocuk hakları, cinsel kimlik çeşitliliği, toplumsal cinsiyet eşitliği, nefret söylemi, ayrımcılık, zorbalık ve şiddetle mücadele gibi konuları gündeme getirin. Sohbet, paylaşım ve bilgilendirme alanı açmak için gündemleştirebileceğiniz günlerden bazıları:

- 23 Eylül Biseksüel Görünürlüğü Günü
- 2 Ekim Uluslararası Şiddetsizlik Günü
- 11 Ekim Dünya Kız Çocukları Günü
- 11 Ekim Dünya Açılma Günü
- 26 Ekim Dünya İnterseks Farkındalık Günü
- 8 Kasım İnterseks Dayanışma Günü
- 20 Kasım Dünya Çocuk Hakları Günü
- 20 Kasım Nefret Suçu Mağduru Transları Anma Günü

- 25 Kasım Kadına Yönelik Şiddete Karşı Uluslararası Mücadele Günü
- 3 Aralık Dünya Engelliler Günü
- 10 Aralık Dünya İnsan Hakları Günü
- 8 Mart Dünya Kadınlar Günü
- 31 Mart Trans Görünürlüğü Günü
- 4 Mayıs Zorbalık Karşıtı Gün
- 17 Mayıs Uluslararası Homofobi, Transfobi ve Bifobi Karşıtı Gün
- 26 Nisan Lezbiyen Görünürlüğü Günü
- 18 Haziran Translarla Eşitlik Günü
- Onur Haftası ve Onur Yürüyüşü (Haziran'ın son haftası)

✓ **Seyirci kalmamanın yollarını tartışın.** Öğrencilerinize okulda, okul dışında ya da çevrimiçi alanlarda şahit oldukları zorbalığa sessiz kalmamaları gerektiğini anlatın. Bunun neden önemli olduğunu açıklayın, şiddetin hemen durdurulması gerektiğini vurgulayın, zorbalık kavramını örneklerle açıklayın. Bunu yaparken homofobi, bifobi, transfobi temelli zorbalığa da yer verin. Öğrencilerinizle birlikte, seyirci kalmak yerine müdahale etmenin yollarını tartışın. Birlikte yazılı bir liste de oluşturabilirsiniz.

✓ **Destek istemeye teşvik edin.** Öğrencilerinize ihtiyaç duydukları her konuda destek istemeye hakları olduğunu, yetişkinlerin çocukları destekleme konusundaki sorumluluklarını, destek talep etmenin acizlik/zayıflık olmadığını açıklayın. Yargılamadan dinlemek ve elinizden gelen desteği vermek için hazır olduğunuzu açıkça belirtin. Yüz yüze desteğin mümkün olmadığı koşullarda size nasıl ulaşabilecekleri konusunda bilgilendirin.

✓ **Meslektaşlarınızla konuşun.** Okulda birlikte çalıştığınız diğer eğitimcilerle LGBTİ+ çocukların hakları, ihtiyaçları ve maruz bırakıldıkları homofobi, bifobi, transfobi, nefret söylemi, ayrımcılık, zorbalık, şiddet üzerine konuşun. Böylece okul içinde yapabilecekleriniz üzerine birlikte düşünüp harekete geçebilir, sorumluluğu paylaşabilir, dayanışma kurabilir, okulda yalnızlaşmadan birbirinizi güçlendirebilirsiniz. Bazı eğitimcilerin çok dirençli olabileceğini, hepsiyle birden konuşmanın sizi fazlaca zorlayabileceğini düşünüyorsanız çeşitli stratejiler deneyebilirsiniz. Mesela, konuşmaya çeşitliliği ve çoğulculuğu destekleyen ya da kendini gözden geçirip dönüştürmeye daha açık olan meslektaşlarınızla başlayabilirsiniz.

Bu bölümde, bireysel olarak yapabileceklerinizden sadece bir kısmı yer alıyor. LGBTİ+ çocukların yalnız, desteksiz ve haklardan mahrum kalmamaları için yapabilecekleriniz sınırsız.

Bütün bu dil, yaklaşım ve uygulamalar LGBTİ+ öğrencilerinizin iyi, rahat ve güvende hissetmesini sağlamakla kalmayacak, öğrencilerinizin tümünde ve genel olarak okul kültüründe olumlu yönde dönüştürücü bir etki yaratacaktır. Aslında yapılması gereken, ‘Kapsayıcı Eğitim’ bölümünde ifade ettiğimiz gibi, tüm eğitim politikalarının, öğretim program ve uygulamalarının, müfredatın, ders kitaplarının, öğrenme ortamlarının gözden geçirilip düzenlenmesidir. **Ancak birilerinin sistemin tümünü dönüştürmesini beklemek yerine, bireysel ve kurumsal olarak harekete geçmek sorumluluğumuzdur.**

OKUL ÇALIŞMALARI: NELER YAPILABİLİR?

Bir önceki bölümde ele aldığımız yaklaşım ve çalışmaların sadece eğitimcilere bırakılmaması, okulun tümünü (öğrenciler, eğitimciler, okul çalışanları, ebeveynler/bakımverenler) içine alacak şekilde kapsayıcı ve bütüncül bir perspektifle planlanıp uygulanması gerekir. Böylesi daha sürdürülebilir, etkili ve dönüştürücüdür. Bu bölümde, okul genelinde yapılabilecekler üzerinde durulacaktır.

Öğrencilerle birlikte;

Eğitim ortamlarında çocukların görüşlerini özgürce ifade edebilmeleri, görüşlerinin ciddiye alınması ve kendilerini doğrudan etkileyen karar alma süreçlerine katılabilmeleri temel haklarından. ‘Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’ çocukların katılım hakkını güvence altına almıştır. [Madde 12]³²

Katılım hakkı çerçevesinde çocukların; rehberlik çalışmaları kapsamında ele alınacak konular, okulda yürütülecek koruyucu-önleyici çalışmalar ve projeler, okul panolarının içerikleri, açılacak kulüpler, okula davet edilecek uzmanlar, işbirliği yapılacak sivil toplum kuruluşları, eğitimci ve ebeveyn seminerlerinin içerikleri gibi konular hakkında görüş, öneri ve taleplerini ifade etmeleri, hatta bu çalışmalardan bazılarının planlanma ve uygulama süreçlerine doğrudan dahil olmaları önemlidir.

32 Çocukun katılım hakkı ile ilgili daha fazla bilgi için: ‘Türkiye’de Okullarda Çocuk Katılımı: Durum Analizi’, İstanbul Bilgi Üniversitesi Çocuk Çalışmaları Birimi (ÇOÇA) - Eğitim Reformu Girişimi (ERG), 2015 <http://www.egitimreformugirisimi.org/wp-content/uploads/2017/03/T%C3%BCrkiyede-Okullarda-%C3%87ocuk-Kat%C4%B1m%C4%B1m%C4%B1.pdf>
‘Türkiye’de Okullarda Çocuk Katılımı: Çocuklar için Güncel Durum Raporu’, İstanbul Bilgi Üniversitesi Çocuk Çalışmaları Birimi (ÇOÇA) - Eğitim Reformu Girişimi (ERG), 2015 <http://www.egitimreformugirisimi.org/wp-content/uploads/2017/03/%C3%87ocuk-Kat%C4%B1m%C4%B1m%C4%B1-Durum-Raporu.pdf>

- Öğrencilerinizi ‘çocukların katılım hakkı’ ile ilgili bilgilendirebilir ve bu haklarını kullanmaları yönünde engelleyici olup olmadığını gözden geçirebilirsiniz.

- Engelleyici olduğunuzu fark ederseniz yetişkinlik konumunuzla ve ayrıcalıklarınızla yüzleşip bunun üzerinde çalışabilir, geri çekilebilir, eğitimin merkezine öğrencilerinizi alabilir, onlara katılım haklarını kullanabilecekleri alanları açabilirsiniz.

Mevcut uygulamalara baktığımızda, başta okullar olmak üzere pek çok farklı alanda (yerel yönetimler, toplum merkezleri, medya vb.) ‘çocuk hakları’ ya da ‘zorbalık’ gibi doğrudan çocukları ilgilendiren konularda dahi çalışmaların sadece ‘yetişkin aklıyla’ planlandığını, çocukların fikrinin sorulmadığını, katkılarının alınmadığını, süreçlere dahil edilmediklerini görürüz. Bu yaklaşımı terk etmek için;

- Öğrencilerinize gündemleştirmek, dikkat çekmek, üzerinde çalışmak istedikleri konular olup olmadığını sorabilirsiniz.

- Çocuk hakları, insan hakları, kadın hakları, cinsel kimlik çeşitliliği, zorbalık, cinsiyetçilik, ayrımcılık, nefret söylemi ve şiddetle mücadele gibi konular son yıllarda çocukların gündeminde daha fazla yer almaktadır. Bu durumun çok çeşitli nedenleri arasında; internet kullanımının yaygınlaşmasını, çocuk kitaplarının bu konuları da kapsayacak şekilde çeşitlenmesini, çocuk aktivistlerin sosyal medyanın imkânlarıyla ‘görünür’ olmalarını ve etki alanlarının genişlemesini, sivil toplum kuruluşlarının kampanya ve çalışmalarını sayabiliriz. Bu ve benzeri konularla ilgili çalışmalar yapmak isteyen öğrencilerinize mentörlük edebilirsiniz.

- Öğrencilerinizin yapabileceği çalışmalar sınırsız: akranlarına, eğitimcilere ve ebeveynlere/bakımverenlere sunumlar yapmak, başka okuldaki akranlarıyla ortak çalışmalar yapmak, projeler üretmek, farkındalık kampanyaları hazırlamak, dijital aktivizm yapmak, çeşitli özel günleri gündemleştirmek [örnek liste için bkz. sy. 44], okuma grupları oluşturmak, film gösterimleri yapmak, okul koridorlarındaki panoları hazırlamak, okula konuşmacı davet etmek, konferanslar düzenlemek vb. Öğrencilerinizi bu ve benzeri yöntemler ve bunların uygulama adımları hakkında bilgilendirebilirsiniz.

- Öğrencilerinizi ‘sivil toplum’ ve ‘gönüllülük’ kavramları hakkında bilgilendirebilir; onlara hak temelli çalışmalar yapan sivil toplum kuruluşlarını (STK) tanıtabilirsiniz. Bunu yaparken, insan hakları, çocuk hakları, gençlik hakları,

LGBTİ+ hakları, kadın hakları, hayvan hakları, sürdürülebilir ve ekolojik yaşam, bilim ve teknoloji gibi çok çeşitli alanlardan STK örneği vermeniz kapsayıcılık ve çeşitlilik bakımından önemlidir. LGBTİ+ hakları alanında çalışan STK'lardan bahsetmeniz basit bir strateji gibi görünse de LGBTİ+'ların görünürlüğüne sağlamak açısından etkilidir.³³

- Sivil toplum kuruluşlarının çalışanları/gönüllüleri ile öğrencilerinizin bir araya gelmesine vesile olabilirsiniz. Bu buluşmaları davet aşamasından başlayarak tümüyle öğrencilerinizin organize etmesi, sizin mentörlük yapmanız önemlidir. Böylece hem sivil toplumla daha güçlü bir temasta bulunmuş hem de organizasyon vb. konusunda deneyim kazanmış olurlar. Sivil toplumla bir araya gelişler sadece öğrencilerin bilgi alması için değil, akıllarındaki projeleri hayata geçirmek üzere işbirlikleri geliştirmek için de kurgulanabilir.

Eğitimciler için;

- Milli Eğitim Bakanlığı tarafından ülke genelindeki tüm okullar/eğitimciler için planlanan hizmet içi eğitimlerin içeriklerinde; insan hakları, çocuk hakları, çeşitlilik ve kapsayıcılık, kapsayıcı ve hak temelli eğitim, cinsel kimlik gelişimi, cinsel kimlik çeşitliliği, toplumsal cinsiyet eşitliği, kapsamlı cinsellik eğitimi, zorbalık, cinsiyetçilik, ayrımcılık, nefret söylemi ve şiddetle mücadele gibi konuların yer alması için taleplerde bulunulmalı,
- Hak temelli çalışmalar yapan sivil toplum kuruluşlarında, üniversitelerde, çeşitli kurumlarda ya da bağımsız olarak çalışan kişilerle/uzmanlarla işbirliği yapılarak okulda ya da online alanda yukarıdaki konularla ilgili seminerler/atölyeler/eğitimler/çalıştaylar gerçekleştirilmeli,
- Okul çalışanlarının dilini, bakış açısını ve uygulamalarını olabildiğince ortaklaştırabilmek için, bu eğitimlere sadece öğretmenler ve psikolojik danışmanlar/rehber öğretmenler değil, idareciler ve diğer okul çalışanları da katılmalı,
- Hizmet içi çalışmalar tek seferlik olmamalı, belirli aralıklarla ve birbirini tamamlayacak şekilde süreçte yayılarak planlanmalı,
- Hizmet içi çalışmalarla ilgili ihtiyaçlar ve talepler öğretmen toplantılarında gündemleştirilmeli,

33 İlgili STK'ların listesi için kılavuzun sonundaki 'Destek Mekanizmaları' bölümüne bakabilirsiniz. [Sy: 91]

- Tüm bunların organize edilmesi için idareciler, öğretmenler ve psikolojik danışmanlar/rehber öğretmenler birlikte çalışmalıdır.

Ebeveynler/bakımverenler için;

- Genellikle öğretmenler ya da psikolojik danışmanlar/rehber öğretmenler tarafından yapılan veli seminerleri; çocuk hakları, çocukların bedensel söz hakları, kapsayıcı ve şiddetsiz ebeveynlik, cinsel kimlik gelişimi, cinsel kimlik çeşitliliği, toplumsal cinsiyet eşitliği, kapsamlı cinsellik eğitimi, zorbalık, cinsiyetçilik, ayrımcılık, nefret söylemi ve şiddetle mücadele gibi konuları da içermeli,³⁴
- Hak temelli çalışmalar yapan sivil toplum kuruluşlarında, üniversitelerde, çeşitli kurumlarda ya da bağımsız olarak çalışan kişilerle/uzmanlarla işbirliği yapılarak okulda ya da online alanda yukarıdaki konularla ilgili seminerler/atölyeler/eğitimler gerçekleştirilmeli,
- Velilere yönelik çalışmalar tek seferlik olmamalı, belirli aralıklarla ve birbirini tamamlayacak şekilde sürece yayılarak planlanmalı,
- Rehberlik faaliyetleri kapsamında ebeveynler/bakımverenler için grup çalışmaları planlanmalı,
- Okuma-yazma durumlarına, anadillerine ve ihtiyaçlarına göre ebeveynlere/ bakımverenlere ek kaynaklar önerilmeli,
- Velilere yönelik çalışmalarla ilgili ihtiyaçlar ve talepler veli toplantılarında gündemleştirilmeli,
- Veli toplantılarında ebeveynlerle/bakımverenlerle çocuklarının sadece ders başarıları ve akademik gelişimleri değil, duygusal, bedensel, cinsel, sosyal gelişim süreçleri ve bu alanlara dair ihtiyaçları hakkında da konuşulmalı,
- Ebeveynler/bakımverenler, sivil toplum kuruluşları tarafından hazırlanıp uygulanan eğitim programlarından haberdar edilmeli ve bu programlara katılmaları yönünde desteklenmelidir.³⁵

³⁴ Seminer içeriklerini hazırlarken kılavuzun sonundaki kaynak listelerinden faydalanabilirsiniz. [Sy. 80-91]

³⁵ Bkz: 'Anne-Çocuk Eğitim Programı' ve 'Baba Destek Programı', Anne Çocuk Eğitim Vakfı (AÇEV) <https://www.acev.org/ne-yapiyoruz/cocuklar-icin/anne-cocuk-egitim-programi/> <https://www.acev.org/ne-yapiyoruz/anne-babalar-icin/baba-destek-programi/>

Koruyucu-önleyici çalışmalar; [Bkz. Koruyucu-önleyici çalışma, sy. 29]

Koruyucu-önleyici çalışmalar yapmak isteyen eğitimciler, ebeveynler/bakımverenler ve diğer yetişkinler sıklıkla iki yaklaşımı benimserler: 1. Odağa çocukları almak 2. Çocuklara eğitim vermek

Bu iki maddeyi biraz açalım. Yetişkinler sınır ihlalleri, istismar, toplumsal cinsiyet eşitsizliği, ayrımcılık ve şiddete karşı çocukları korumak, çocukların birbirleriyle ilişkilerinde bunları uygulamalarının önüne geçmek istiyorlarsa yüzlerini sadece çocuklara çevirirler. Çocuklarda bu konularla ilgili bilgi düzeyini artırmak, farkındalık yaratmak ve davranış değişikliği oluşturmak için akıllarına gelen ilk yöntem de bunu anlatarak, öğreterek, yani eğitim vererek yapmak olur.

Çocuklarla bu konularla ilgili çalışmalar yapmak elbette gerekli ve önemlidir, ayrıca bazı kavramları ve temel bilgileri çocuklara anlatmak gerekir. Diğer yandan eğitim ortamlarında bu çalışmaların sıklıkla çocukların fikir ve önerileri alınmadan, sürece katılımları sağlanmadan, çalışmalar sırasında kendilerini ifade edebilecekleri alanlar açılmadan, sadece bilgi aktarımına dayalı şekilde yapıldığına şahit oluruz. Çocukların duygu, düşünce ve deneyimlerini ifade edemedikleri, birbirlerini duyamadıkları, sadece ‘pasif alıcı’ konumunda oldukları bu çalışmaların beklenen olumlu etkiyi ve dönüşümü sağlaması pek mümkün değildir.

Peki odağa sadece çocukları almak yeterli midir? Planladığımız koruyucu- önleyici çalışmalarla şunları hedeflediğimizi düşünelim:

Bu çalışmalar sonucunda çocuklar;

- Yetişkinlerin sınır ihlali içeren ve istismar³⁶ eden davranışlarını durdurabilsinler,
- Sınırlarını ifade edebilsinler, hayır diyebilsinler, özkorumaya ve öz savunma becerilerine sahip olsunlar, zorlandıkları durumlarda destek isteyebilsinler,
- Onay almayı öğrenip uygulansınlar, başkalarının sınırlarına ve ‘hayır’larına saygı gösterebilsinler,
- İfade özgürlüğü ve nefret söylemi arasındaki farkı öğrensinsinler,

³⁶ İstismar kavramıyla sadece ‘cinsel istismar’ değil, çocuğun sağlığını, fiziksel ve psikososyal gelişimini olumsuz yönde etkileyen, bir yetişkin, toplum ya da devlet tarafından bilerek ya da bilmeyerek uygulanan tüm davranışlar, çocuğa yönelik her türlü kötü muamele kastedilmektedir.

- Irkçı, cinsiyetçi, homofobik, bifobik, transfobik, etiketleyen, damgalayan, nefret içeren söz ve eylemleri benimsemesinler,
- Akranları ile güce dayalı ilişki kurmasınlar, akranlarına şiddet uygulamasınlar,
- Nefret söylemi, ayrımcılık, zorbalık ve şiddet durumlarına tanıklık ettiklerinde ‘seyirci kalan’ değil ‘müdahale eden’ olsunlar,

Listeyi uzatabiliriz. Şimdi çeşitli sorular üzerinden birlikte düşünelim:

- İçinde yaşadığımız toplumda yetişkinler ve çocuklar arasında güce, hiyerarşiye dayalı bir ilişki hakimken, son sözü söyleme hakkı her daim yetişkindeyken çocuklar yetişkinleri durdurabilir mi? Peki yetişkinlerin istismar eden davranışlarını durdurmak çocuğun sorumluluğu mu? Yetişkinlerin sorumluluğu ‘istismar etmemek’, ‘zarar vermemek’ değil mi?
- Yukarıdaki maddenin devamı olarak, çocuklar iktidar sahibi yetişkinlere sınırlarını ifade edebilir ve rahatlıkla “hayır” diyebilirler mi? “Hayır dersem sevmeyiz, küserler, kızarlar, cezalandırırlar...” diye düşünürler mi? Destek istedikleri durumlarda çocukların hisleri ve zorlanmaları dikkate alınır mı ya da onlara inanılır mı? LGBTİ+ çocuklar genel olarak aile ve yetişkin desteği konusunda zorlanırken, sınırlarının ihlal edildiği durumlarda bu yetişkinlerden destek isteyebilirler mi? Diyelim ki isteyebildiler, ihtiyaç duydukları desteği görürler mi?
- Yetişkinler çocukların sınırlarını yok sayar ve ihlal eder, ‘hayır’larını duymaz, onlardan onay almazken çocuklardan bütün bunları içselleştirmeyip tam tersini pratik etmelerini beklemek gerçekçi mi? Diyelim ki onlarla yaptığımız çalışmalar sonucunda olumlu ve hak temelli olanı pratik etmeye başladılar, çevrelerindeki yetişkinler tam aksi yönde davranmaya devam ederken kafaları karışmaz mı?
- Aile, okul ve toplum çocukların ifade özgürlüğü hakkını görmezden gelir, onları “sus küçüğün söz büyüğün” nasihatıyla susturur, ‘ifade özgürlüğü’ ve ‘nefret söylemi’ kavramları arasındaki farkı kendisi bilmez, nefret söyleminin ifade özgürlüğü olduğunu zanneder, günlük hayatta ve sosyal medyada nefret içeren ifadeleri sıklıkla kullanır ve yaygınlaştırır, nefret söylemine müdahale etmeyip seyirci kalırken çocuklar görüşlerini özgürce ifade edebilir ve nefret dilinden uzak durabilir mi? [Bkz. Nefret söylemi, sy. 28]

• Çocuğun etrafındaki yetişkinlerin, toplumun, medyanın dili ırkçı, cinsiyetçi, homofobik, bifobik, transfobik ifadelerle doluyken çocukların bunları öğrenip kullanmaması mümkün mü? Sinirlendiği birine “ibne!” diyerek hakaret ettiğini düşünen, cinsiyetçi şakalar (!) yapan, yani dilindeki nefreti ve ayrımcılığı görmeyen bir eğitimcinin çocuklarla zorbalık üzerine çalışmalar yapması tutarlı mı? Bu eğitimcinin yaptığı çalışmalarda homofobi, bifobi, transfobi temelli zorbalık yer bulur mu? Tecavüzü meşrulaştıran küfürler eden bir ebeveynin çocuğuna şiddetin yanlış olduğunu anlatması işe yarar mı?

• Toplumda güç ve hiyerarşi yüceltilir, şiddetin tüm biçimleri (duygusal, fiziksel, cinsel, ekonomik, dijital/çevrimiçi) kanıksanır ve meşrulaştırılırken; çocuklar okullarda gücü elinde bulunduran yetişkinler tarafından çeşitli şekillerde ve sistematik olarak şiddete maruz bırakılırken (yok sayma, hakaret etme, bağırma, ceza verme, tehdit etme, dövme vb.) akranlar arası şiddeti çocuklara eğitim vererek durdurmak mümkün mü? Bu toplumun ve sistemin içinde yaşamaya devam eden çocuklar şiddetsizliği öğrenebilir ve pratik edebilir mi?

• Yetişkinler şiddetin her biçimine, her zaman ses çıkarmaz ve müdahale etmez, bazı davranışları şiddet olarak görmez, hatta bazen şiddetin hak edildiğini düşünürken çocuklardan şiddete müdahale etmelerini beklemek gerçekçi mi? Bir öğrenciye toplumsal cinsiyet ifadesi üzerinden ‘şaka’ adı altında zorbalık yapıldığını, öğretmenin de buna güldüğünü düşünelim. Öğretmenini gözlemleyen diğer çocukların, sınıf dışında, okul dışında ya da çevrimiçi alanlarda devam eden bu zorbalığa müdahale etme ihtimali var mı?

Bu soruları dürüstçe yanıtladığımızda, koruyucu-önleyici çalışmaların çocuklardan önce yetişkinleri odağa alması gerektiğini fark ederiz. Çünkü çocuklar bizim onlara anlattıklarımızdan daha çok ailede, okulda, sosyal medyada, toplum içinde gözlemleyerek, deneyimleyerek, yaşayarak öğrenirler. Başta ebeveynler/bakımverenler ve eğitimciler olmak üzere tüm yetişkinlerin istismar ve şiddet algıları, istismar eden ve şiddet içeren davranışları, mağdur suçlayıcı³⁷ olup olmadıkları, ırkçılık, cinsiyetçilik, homofobi, bifobi ve transfobileri, bütün bunların dil, tutum ve davranışlarındaki yansımalarıyla yüzleşmeleri gerekir. Bu yüzleşmelerin olabilmesi, dilin dönüşmesi, zarar veren davranışların son bulması ise yetişkin gruplara yönelik kapsayıcı ve düzenli çalışmalarla mümkündür.

37 Yaşanan bir mağduriyette suçu ve sorumluluğu faille değil mağduriyeti yaşayan kişiye yükleyen, örtük ya da açık şekilde şiddete mağduru neden olduğunu/mağdurun şiddeti hak ettiğini telkin eden, faili aklamayı amaçlayan yaklaşım.

Koruyucu-önleyici çalışmaların etkili ve dönüştürücü olabilmesi için okulun tüm bileşenlerini (öğretmenler, psikolojik danışmanlar/rehber öğretmenler, idareciler, diğer okul çalışanları, veliler, öğrenciler) içermesi, kapsayıcı ve bütüncül bir perspektifle planlanması, süreklilik içerecek şekilde uygulanması gerekir. Bir diğer önemli konu da koruyucu-önleyici çalışmaların sadece seminer/egitim gibi yöntemlerle yapılmaması gerekliliğidir. Okulun bütününe çocuğun insan haklarını temel alan bir yaklaşımla ve kapsayıcı eğitim anlayışıyla gözden geçirmek, eğitim ortamının her türlü eşitsizlik, ayrımcılık, baskı, damgalama, zorbalık, ihmal, istismar ve şiddetten arındırılması için stratejiler geliştirmek ve uygulamak, rehberlik çalışmaları kapsamında bir sorun olmasını beklemeden- öğrencilerle düzenli bireysel görüşmeler ve grup çalışmaları yapmak, okulun tüm mekanlarını ikili cinsiyeti pekiştirmeyecek, her çocuğun rahatça erişebileceği ve içinde güvende hissedebileceği şekilde düzenlemek gibi pek çok çalışma koruyucu ve önleyicidir.

Zorbalıkla mücadele;

Zorbalık okullarda sıklıkla şu adımlarla ele alınır: Farkındalık eğitimleri, zorbalık vakası olduğunda öğretmenin ve/veya psikolojik danışmanın/rehber öğretmenin müdahalesi, 'zorba' ve 'kurban' (!) çocuklarla ve aileleriyle bireysel görüşmeler, zorbalığı uygulayan çocuğa belli yaptırımların uygulanması, zorbalık vakasının ardından sınıflarda kısa süreli çalışmalar vb. Oysa okul zorbalığı ile mücadelenin sistemli, kapsayıcı ve bütünlüklü şekilde planlanması gerekir. Zorbalığın sadece belli biçimlerini görüp bazılarını dışarıda bırakmak, zorbalığı önlemek için münferit çalışmalar yapmak ve sadece bir zorbalık vakası olduğunda duruma müdahale etmek güç kullanımı, baskı ve şiddetin önüne geçmek için yeterli değildir.

Önleyici çalışmalar yapılırken ya da bir vakaya müdahale edilirken 'zorba' ve 'kurban' tanımlarının kullanılması çocukları etiketleme, kategorize etme ve 'zorba-kurban' ikiliği yaratma risklerini beraberinde getirir. Asıl mesele zorbayı değil zorbalığı incelemektir. Konu birey değil sistem düzeyinde ele alınmalıdır. Bunun için, bir önceki bölümde sıraladığımız sorular üzerine düşünmek önemlidir.

Okulun 'Zorbalıkla Mücadele Eylem Planı' nı hazırlamak ve bu plan kapsamında bir 'Zorbalığı Önleme Kurulu' oluşturmak etkili bir yöntemdir. Bu tür eylem planları genel olarak; amacı ve dayanağı, zorbalığı önleme kurulunun kimlerden oluştuğunu ve sorumluluklarını, zorbalık kapsamına giren davranışları ve tanımlarını, yapılacak önleyici çalışmaları, bir zorbalık yaşandığında kurulun bu vakayı nasıl ele alacağını, uygulanacak yaptırımları, destek mekanizmalarını vb. içerir. Eylem planları sadece öğrenciler arası ilişkileri değil, okul çalışanlarının birbirleriyle ve öğrencilerle ilişki

lerini de kapsmalıdır. Önleyici çalışmaların planlanmasına ve uygulanmasına çocuklar da katılmalı; destek mekanizmaları sadece yetişkinlerden oluşmamalı, akran destek gruplarını da içermelidir.

Eylem planının, cinsiyet ifadesi, cinsel yönelim ve/veya cinsiyet özelliği temelli zorbalık davranışlarını da kapsamı ve tanımlaması önemlidir: alay etme, lakap takma, hakaret etme, aşağılama, rencide etme, arkadaş grubuna almama, dışlama, tehdit etme, hakkında söylenti yayma ve dedikodu yapma, ifşa etme, malına zarar verme, fiziksel şiddet uygulama vb. Bu tür davranışlar başta LGBTİ+ çocuklar olmak üzere, toplumsal cinsiyet rollerine toplumun beklediği şekilde uymayan tüm çocukları olumsuz yönde etkiler. Yapılan çalışmalar, LGBTİ+ çocukların zorbalık deneyimlerinin dikkate alınması ile iyi olma halleri arasında güçlü bir bağ olduğunu göstermektedir.

Tüm öğrenciler, okul çalışanları ve veliler eylem planının kapsamı, yürütülecek çalışmalar ve okuldaki destek mekanizmaları ile ilgili bilgilendirilmelidir. Böylece okul içinde kabul edilmeyen davranışlar herkes tarafından baştan bilinir, zorbalığa seyirci kalınmaz, önleyici çalışmalar ve zorbalığa müdahale belli öğretmenlere bırakılmaz, okulun tüm bileşenleri birlikte sorumluluk alır ve hareket eder.

ÖĞRENCİNİZ SİZE AÇILDIĞINDA...

Öğrenciniz size LGB, T, İ ya da + kimliğiyle açıldığında ona vereceğiniz ilk karşılık çok önemlidir. Bu karşılık kapsayıcı, destekleyici, güven verici ve etik çerçeveye uygun olmazsa öğrenciniz kendisini yanlış ve yalnız hissedebilir, açıldığı için pişman olabilir, paniğe kapılabilir, sonrasında anlatmak, soru sormak, destek istemek gibi ihtiyaçları olursa yeniden adım atmakta zorlanabilir. Bu nedenle, bir eğitimci olarak olası bir açılma anına önceden hazırlanmanız, yapılması ve kaçınılması gerekenleri bilmeniz önemlidir. Somut önerilere geçmeden önce 'açılma' kavramı ve süreciyle ilgili bazı noktalar üzerinde duralım.

Açılma nedir?

Açılma, İngilizcedeki coming out of closet (coming out) kavramının Türkçesidir. Dolaptan [saklandığı yerden] çıkma anlamına gelir. LGBTİ+'ların kendilerine ve uygun gördükleri kişilere (aile bireylerine, yakınlarına, arkadaşlarına, öğretmenlerine vb.) cinsiyet kimliği, cinsel yönelim ve/veya cinsiyet özelliklerini ifade etmeleridir.

Açılma nasıl gerçekleşir?

Ruh sağlığı literatüründe açılma genellikle ‘kendine açılma’ ile başlayıp başkalarına açılmaya doğru giden doğrusal bir kimlik gelişimi süreci şeklinde tanımlanır. Ancak kişinin cinsiyet kimliğini, cinsel yönelimini ve/veya cinsiyet özelliğini fark etmesi, tanımlaması, kabul etmesi ve bunu başkalarıyla paylaşması belirli yaş aralıklarında başlayıp biten, kesin çizgileri olan bir süreç değildir. Benzer bazı süreçlerden geçilse de herkesin biricik olduğu ve duygularının, ihtiyaçlarının, yaşam koşullarının çok çeşitli olduğu unutulmamalıdır. Kişinin kaç yaşında, kime/kimlere ve ne şekilde açılacağı öznel bir karardır ve her bireyde değişiklik gösterebilir. Dolayısıyla açılma doğrusal değil, çok evreli, iç içe geçmiş, zaman zaman askıya alınabilen bir süreçtir.

LGBTİ+’lar açılmaya neden ihtiyaç duyarlar?

Herkesin natrans ve heteroseksüel kabul edildiği cis-heteronormatif ikili cinsiyet rejimi içinde LGBTİ+’lar ‘öyle’ olmadıklarını ifade etmek durumunda kalırlar. Natranslar ve heteroseksüeller açılmaya ihtiyaç duymazlar, çünkü kimlikleri baştan tanımlı ve meşrudur; kendilerini gizlemek zorunda kalmadıkları gibi görünürlük sıkıntısı da yaşamazlar. LGBTİ+’lar ise çok çeşitli nedenlerle açılmaya ihtiyaç duyarlar: natrans ve heteroseksüel varsayılmaktan ya da öyleymiş gibi davranmaktan sıkılmak, kimliğini gizlemeye çalışmaktan yorulmak, sürekli bir otokontrol hali içinde yaşamak istememek, kendisi olabilmek, sevdiği kişilerle hayatının tüm yönlerini paylaşabilmek, LGBTİ+’lara ve LGBTİ+ topluluklarına ulaşabilmek...

Açılmayla ilgili dikkat edilmesi gereken noktalar nelerdir?

- Açılmanın ‘olumlu/sağlıklı’, açılmamanın ‘olumsuz/sağlıksız’ bir kimlik gelişimine işaret ettiği düşünülmemeli,
- Açık kimlikli kişiler ile açık olmayan kişiler arasında ‘cesur/güçlü’ ve ‘korkak/ zayıf’ ikiliği yaratılmamalı,
- Herkesin her ortamda ve aynı derecede açık olması beklenmemeli,
- Hiç kimse açılmaya ya da açılmamaya zorlanmamalı,
- Kişinin cinsiyet kimliği, cinsel yönelimi ve/veya cinsiyet özelliği bilgisi/ onayı dışında bir başkasına açıklanmamalıdır.

Kişiler cinsiyet kimlikleri, cinsel yönelimleri ve/veya cinsiyet özellikleriyle ilgili başkasına/başkalarına açılabilir, henüz hazır hissetmedikleri için açılmayı bekletebilir, açılmaya gerek görmeyebilir ya da ayrımcılık, baskı ve şiddete maruz bırakılacakları endişesiyle istedikleri halde açılmayabilirler.

Öğrencinizin açılmak için sizi seçmiş olması kuvvetle muhtemel ‘tesadüf’ değildir. O vakte kadar LGBTİ+ kimliklerle ilgili açık bir ifade kullanmamış olsanız bile öğrenciniz sizden sizinle konuşabileceğine dair bir ‘güven işareti’ almıştır. Bu güvenin çok çeşitli nedenleri olabilir:

- Şefkatli bir eğitimci olmanız,
- Şiddetsiz bir iletişim dili kullanmanız,
- Güvenli ve barışçıl bir sınıf ortamı oluşturmanız,
- Çeşitliliği benimsemeniz ve eğitim-öğretim süreçlerinin merkezine almanız,
- Öğrencilerinizin sadece akademik gelişimini değil, duygusal, sosyal, bedensel, cinsel gelişim alanlarını da takip etmeniz ve desteklemeniz,
- Derslerinizde ya da rehberlik odasında kapsayıcı, eşitlikçi, ayrımcılık karşıtı bir dil ve yaklaşımı benimsemeniz,
- Tek bir öğrenciyi dahi ‘dışarıda’ bırakmamak için çaba göstermeniz,
- Müfredat dışında hak temelli, koruyucu-önleyici ve güçlendirici çalışmalar yapmanız,
- Öğrencilerinize desteğe ihtiyaç duydukları her konuda size gelebileceklerini hissettirmeniz,
- Destek talebiyle gelen öğrencilerinizi yargılamadan dinlemeniz,

“Derse başlayacağımız sırada bir arkadaşına ‘ibne misin oğlum’ diye güya takılan bir öğrencime müdahale ederek net bir şekilde ‘bu bir espri değil, insanların cinsel yönelimi ile ilgili ayrımcı bir söylem ve dersimde ayrımcılık yapılmasına müsaade etmem’ dedim, sonra da ayrımcılık kavramını çok kısaca açıkladım. Bundan iki hafta kadar sonra bir öğrencim özel olarak görüşmek istediğini söyledi ve bu görüşmede eşcinsel olarak açıldı. Açılmak için sınıftaki sözlerimden güç aldığını da açıkça ifade etti. Bu olay bana bazen tek bir cümlemin bile öğrencinin kendini ‘tanınıyor’ hissetmesi için ne kadar önemli olduğunu bir kez daha fark ettirdi.”

(Lise Tarih öğretmeni)

(Cinsel Gelişimin Desteklenmesi: Eğitimci Sorumlulukları Semineri, 2017)

Öncelikle her çocuğun gelişiminin ve ihtiyaçlarının biricik olduğunu, dolayısıyla açılmanın da çeşitli ihtiyaç, motivasyon ve yöntemlerle gerçekleşebileceğini unutmayın. Çocuklar çoğunlukla güvenli bir alanda olduklarını düşündüklerinde, kabul göreceklere inandıkları yetişkinlere açılmayı tercih ederler. Ancak bazen güvensiz bir alanda ve ayrımcı-dışlayıcı tutumlara tepki olarak açıldıkları da olur.

Yapabilecekleriniz, söyleyebilecekleriniz:

✓ Öğrenciniz sizinle özel olarak görüşmek istediye mahremiyeti sağlayabileceğiniz bir alan oluşturun.

Bu görüşme okulda olabileceği gibi, online alanda ya da telefonda da yapılabilir. Mahremiyetin sağlanması tüm bu durumlar için geçerlidir. Bazen çocuklar başkalarının da bulunduğu, güvenli olmayabilecek ortamlarda (okul koridoru, öğretmenler odası vb.) açılmak üzere adım atabilirler. Böyle durumlarda konuşmayı özel alana taşımaya çalışın, öğrencinizin mahremiyeti koruyacak ve sürdürecektir düzenlemeler yapın.

✓ Öğrencinizin konuşmayı başlatmakta ya da sürdürmekte zorlandığını gözlemliyorsanız “acele etme, seni dinlemek için buradayım” gibi destekleyici ifadeler kullanın.

Konuşma sırasında sessizlik ve durma anları olursa bu sizi tedirgin etmesin. Boşlukları bir şeyler söyleyerek/sorarak doldurmak zorunda hissetmeyin, sakince bekleyin.

✓ Dinleyin, dinleyin, dinleyin.

Kabul, şefkat ve anlayışla dinlemeniz öğrencinizin güvende ve rahat hissetmesini sağlar.

Dinlerken zorlandığınızı hissediyorsanız dikkatinizi nefesinize odaklayabilir, birkaç derin ve yavaş nefes alıp bedeninizdeki duyguları fark ederek isimlendirmeye çalışabilirsiniz: “Şu anda içim sıkıştı, endişelendim, hayal kırıklığı yaşıyorum, çaresiz hissediyorum, öfkelen dim...” gibi. Bu duyguların bedeninizde dengelenmesi için kendinize biraz zaman verebilirsiniz. Çeşitli hislerle dinlemekte zorlanmak doğal olsa da öğrencinizin size güvenle açıldığı alanı tutmaya devam edebilmek için duygularınızı olabildiğince düzenlemeniz, can kulağıyla dinlemeye devam etmeniz önemlidir.

Olabildiğince nötr bir ifade ile dinlemeye çalışın. Şaşkınlık, endişe, hayal kırıklığı, çaresizlik, öfke gibi duygularınızın mimiklerinize ve beden dilinize yansması öğrencinizin yanlış ve suçlu hissetmesine neden olabilir.

Dinlerken zorlanmanızın çeşitli nedenleri olabilir: açılma anını ilk kez deneyimiyor olmanız, LGBTİ+ çocukların toplum tarafından maruz bırakıldığı ayrımcılık ve şiddeti düşünerek öğrenciniz için endişelenmeniz, LGBTİ+ özne ya da yakını olarak kendi kişisel deneyimleriniz, kişisel inanç, yanlış bilgi ve önyargılarınız... Daha sonra bu durumla ilgili düşünmeniz, sizi zorlayan şeyleri fark edip üzerinde çalışmanız önemlidir.

✓ Paylaştığı için teşekkür edin. Size güvendiği için mutlu olduğunuzu da ifade edebilirsiniz.

✓ Desteğe ihtiyacı olup olmadığını anlamaya çalışın.

Öğrencinizin yardıma ihtiyaç duyduğunu varsaymayın, zira kendini tamamen rahat hissediyor ve sizden somut bir şey beklemiyor olabilir. Belki de sadece birine söyleyebilmeyi ya da onu daha iyi tanımanızı istemiştir. Her çocuğun ihtiyaçlarının öznel olduğunu aklınızda tutun.

Aşağıdakilere benzer sorular sorabilirsiniz:

(Soruları sorgulamak için değil, anlamak için yönelttiğinizi unutmayın.)

- Okulda kendini rahat ve güvende hissediyor musun?
- Derslerimde (ya da rehberlik servisinde) kendini rahat ve güvende hissediyor musun?

- Başka biriyle paylaşabildin mi? Paylaştığın kişiler sana karşı destekleyici davranıyor mu?

- Başka birileriyle paylaşmak istiyor musun?

- Senin için yapabileceğim bir şey var mı?

- Farkında olmadan sana iyi gelmeyen bir şey söyledim ya da yaptım mı?

✓ Öğrencinizin mahremiyetine saygı gösterin ve mahremiyetini gözeteteceğinizi ifade edin.

✓ Öğrenciniz için ek destek gerektiren durumlar söz konusuysa uygun şekilde yönlendirme yapın. [Bkz. Sık Sorulan Sorular, sy. 69-71]

✓ Öğrencinizin size açıldıktan sonra da ‘aynı insan’ olduğunu hep hatırlayın.

✓ Öğrenciniz başkalarına açılmaya karar verdiğine ya da açıldığında, ihtiyaç duyduğu noktalarda onu desteklemeye hazır olun.

✓ Kendiniz de destek alın.

Öğrencinizi dinlerken zorlandıysanız, öğrencinizin soruları olduysa ve yanıtlamadıysanız, konuyla ilgili yeterince bilgili ve hazır olmadığınızı fark ettiyseniz, öğrenciniz için ek destek gerektiren durumlar söz konusuysa... bilgi, görüş ve destek alabileceğiniz güvenilir kaynakların, kişilerin, kurumların, sivil toplum kuruluşlarının, aile gruplarının bir listesini oluşturun. Bu listeyi sürekli güncelleyin. Destek mekanizmalarına başvurmaktan çekinmeyin.³⁸

✓ Yanlış yaptığınız ya da eksik bıraktığınız bir yer olduğunu fark ederseniz bunu öğrencinizle açık bir iletişimle paylaşın.

“Seni dinlerken demiştim ama fark ettim ki doğru bir ifade kullanmamışım”, “..... şeklinde bir bilgi vermiştim, araştırdığımda gördüm ki eksikmiş” gibi ifadelerle gerekli düzeltmeleri yapmak, eksikleri tamamlamak, özete açık ve dürüst davranmak öğrencinizle aranızdaki güven ilişkisini kuvvetlendirir.

³⁸ Destek alabileceğiniz yerler için kılavuzun sonundaki ‘Destek Mekanizmaları’ bölümünden faydalanabilirsiniz. [Sy. 91]

Kaçınmanız gerekenler:

✓ Sorgulayan, yargılayan, suçlayan, endişe ve paniğe sevk eden, mahremiyeti ihlal eden, magazinел merak içeren, utandıran her türlü soru, ifade ve tavırdan uzak durun.

Niyetinizin iyiliğinden emin olabilir, öğrencinize destek olmak isteyebilirsiniz. Ancak bazı söz ve davranışlarınız yanlış bilgi ve inanışlarınızı dışavurabilir, önyargılı ve ayrımcı olabilir, zarar verebilir. ‘İyi niyet’ kendi başına yeterli değildir, unutmayın.

Aşağıdakilerden ve benzeri ifadelerden kaçınınız:

- Biliyordum, tahmin etmiştim, anlamıştım.
- (Öğrenciniz henüz tanımlamadan) Eşcinselsin yani, anladım.
- Bunlardan bahsetmek için yaşı'n henüz çok küçük.
- Demek büyüyünce oğlan olacaksın ama bu imkânsız, sen bir kızsın.
- Ergenlik bir geçiş dönemidir, kafan karışmıştır, bir süre normale döner.
- Emin misin? Seyrettiğin dizilerin/filmlerin etkisinde kalmış ve özenmiş olabilir misin?
- Sadece henüz doğru kızı/oğlanı bulmadın.
- Eşcinsel olamazsın, daha önce karşı cinsle ilişkilerin oldu.
- Bundan sakın kimseye bahsetme.
- Bunu hemen ailene anlatmalıyız.
- Ailen çok üzülecek/sinirlenecek.
- Bunu idareyle paylaşmam gerekiyor.
- Bu bir hastalık, tedavi olman gerekiyor.
- Endişe etme, bu düzeltililebilir bir durum, seni psikoloğa yönlendireceğim.
- Pek onlar gibi görünmüyorsun, şaşırdım.
- Daha önce de senin gibi bir öğrencim olmuştu.
- Bu okulda senin gibi başka arkadaşların da var mı, biliyor musun?
- Hiç sevgilin oldu mu? Birbirinizi nasıl buluyorsunuz merak ediyorum.
- Harika! Ben LGBTİ+'ları çok severim, çok renkli insanlar!
- Ben de biseksüelim, yalnız değilsin!

✓ Öğrencinizin cinsel kimliğini hemen reddeden ya da hemen sabitleyen bir yaklaşımdan sakının.

Öğrencinizin beyanı üzerine, “imkânsız, olamazsın, mümkün değil” gibi reddeden ifadeler kullanmanız, “yaşın küçük, kafan karışmıştır, zaman içinde değişir” gibi ifadelerle değişmesini umduğunuzu hissettirmeniz, “kesin şöylesin” demeniz ya da

“öyle değil de şöyle olabilir misin?” şeklinde seçenekler sunmanız doğru değildir.

Onun yerine, onun için en doğru cinsiyet kimliğini, cinsel yönelimi ve/veya cinsiyet özelliğini bulmaya çalışmayın. Bir eğitimci olarak yapmanız gereken şeyin; çocukların kendilerini (kimliklerini, duygularını, ihtiyaçlarını, sınırlarını...) tanıma, anlama ve ifade etme süreçlerine eşlik etmek, bu yolculukta onları desteklemek olduğunu hep hatırlayın. Öğrencinizin bu süreci engelleme, baskı ve şiddetin olmadığı güvenli bir ortamda yaşayabilmesini sağlamak için sorumluluk alın.

✓ İfşayı meşrulaştırmayın.

Öğrencinizden diğer öğrencilerinizin cinsel kimlikleriyle ilgili bilgi almaya çalışmayın. Açılmanın bir ihtiyaç, kişiyi başkasının özel bilgilerini ifşa etmesi için yönlendirmenin sınır ihlali olduğunu unutmayın.

✓ Arkadaş olmaya çalışmayın.

Size açılan öğrencinizi desteklemek için yetişkin rolünden çıkmanız ve sınırlarınızı esnetmeniz gerekmez. Yetişkin rolünüzü ve sorumluluklarınızı bırakmadan da duyarlı, destekleyici bir ilişki kurabilirsiniz.

Öğrencinizi desteklemenin yolu ona kendi cinsiyet kimliğiniz, cinsel yöneliminiz ve/veya cinsiyet özelliğinizle ilgili açılmak değildir. Bir eğitimci olarak, öğrencinizle aranızdaki ilişkisel sınırı ve mesleki çerçevenizi korumaya özen gösterin.

✓ Öğrencinizin mahremiyetini ihlal etmeyin.

Öğrencinizin beyanını ve paylaştıklarını sınıfta, öğretmenler odasında, öğretmen ya da veli whatsapp gruplarında, aile ve arkadaş ortamlarınızda, sosyal medyada vb. -isim vermeden olsa dahi- gündemleştirmeyin. Öğrencinizin ismini vermiyor olmanız yaptığınız şeyin mahremiyet ihlali olduğu gerçeğini değiştirmez. Bütün bu davranışlar hem meslek etiğine aykırı hem de özel hayatın gizliliği ve kişisel verilerin korunması haklarının ihlali, yani suçtur.

Destek almak için birisiyle/birileriyle konuşmanız gerekiyorsa öğrencinizin kişisel bilgilerini ve paylaştığı özel detayları aktarmadan, sadece konuyu özetleyin.

✓ Öğrencinize yapamayacağınız ya da gerçekleşmesi mümkün olmayan vaatlerde bulunmayın.

✓ Öğrenciniz adına, onun bilgisi/onayı olmadan adımlar atmayın. [Bkz. Sık Sorulan Sorular, sy. 69-70]

Öğrencinizin çeşitli ihtiyaçları olduğunu gözlemliyorsanız ya da kendisi sizden bazı taleplerde bulunduysa, -kaç yaşında olursa olsun- atılacak adımlar ve süreç hakkında bilgilendirin.

Öğrencinizin kendi yaşamının öznesi olduğunu, sürecin doğrudan onu ilgilendirdiğini hep aklınızda tutun ve onunla birlikte ilerleyin.

Özellikle erken çocukluk dönemindeki çocukların oyun oynarken, resim çizerken, bir etkinlik ya da sohbet sırasındaki bazı sözlerini/davranışlarını cinsel kimlikle ilişkilendirebilirsiniz. Kurduğunuz bu ilişki sizin varsayımlarınız ve önkabullerinize ilgili olabilir ve çocuğun gerçekliğini yansıtmayabilir. Çocuklara hemen bir cinsel kimlik atamak yerine onların gelişim süreçlerini izlemeniz ve desteklemeniz gerekir.

Küçük yaş grubundaki çocuklarla ilgili burada bahsettiğimiz durum ‘açılma’ ile aynı şey değildir. Ancak bu bölümdeki bilgilerin çoğu, özellikle ‘kaçınılması gerekenler’ başlığı altındaki notlar böyle durumlar için de geçerli ve önemlidir.

TRANS ÖĞRENCİLERİNİZ İÇİN YAPABİLECEKLERİNİZ

Trans öğrenciler, eğitim sisteminin ikili cinsiyete dayalı katı uygulamaları ve alanları içinde LGB öğrencilerden farklı zorluklar yaşar, farklı hak ihlalleriyle karşılaşır. Trans öğrencilerin okullarda ve yurtlarda sistematik şekilde maruz bırakıldıkları baskı, ayrımcılık ve şiddet biçimlerinden bazıları şunlardır:

- Cinsiyet kimliklerinden/cinsiyet ifadelerinden dolayı okula ya da yurda alınmama,
- Kendileri için seçtikleri ismi/hitap şeklini kullanmalarına izin vermeme,
- Kullanmadıklarını ifade ettikleri halde ısrarla doğumda verilen isimle seslenme,
- Cinsiyet kimliklerine uygun tualeti kullanmalarına izin vermeme,
- Rahat ve güvende hissetmek için ders sırasında tualete gitmek istediklerinde izin vermeme,

- Cinsiyet kimliklerine uygun kıyafetler giymelerine izin vermeme,
- Çeşitli bahanelerle sık sık disiplin kuruluna gönderme,
- Açık olmadıkları kişilere (ailelerine, akrabalarına, okul geneline, yurt geneline vb.) ifşa etme,
- (Akranları ve okul çalışanları tarafından) zorbalık, taciz ve şiddete maruz bırakılma,
- (Akranları ve okul çalışanları tarafından) fiziksel ve cinsel saldırıya maruz bırakılma,
- Maruz bırakıldıkları zorbalık, taciz ve şiddet vakalarına seyirci/sessiz kalma,
- Bildirdikleri zorbalık, taciz ya da şiddet vakalarını ciddiye almama ve işleme koymama,
- Burs vermeme ya da bursunu kesme,
- Cinsiyet kimliklerinden/cinsiyet ifadelerinden dolayı okuldan ya da yurttan atma,

Trans öğrenciler maalesef burada yazdıklarımızdan çok daha fazlasını yaşarlar. Bütün bu sistematik ayrımcılık ve şiddet deneyimi onları derinden etkiler; ruhsal, zihinsel ve bedensel açıdan sağlık sorunları yaşamalarına, yeme davranışlarının değişmesine, güvenlik endişesiyle okula devamsızlık yapmalarına ya da okulu bırakmalarına, akademik yaşamlarının son bulmasına, kendine zarar verme davranışlarında ya da intihar girişimlerinde bulunmalarına neden olabilir. [Bkz. LGBTİ+ Çocuklar Ne Yaşar?, sy. 32-36]

“...Senin de oturman gereken sıralarda bunca zaman hep natranslar (trans olmayanlar) oturdu, çünkü okumaya heveslendiğin ilk günden beri yaşıtalarının zorbalığına maruz kaldın, aile içi şiddete uğradın, eğitmeninden güvenliğine, tuvaletinden soyunma kabinine kadar her şey senin orada olmaman için tasarlanmış ve natrans akranların için düşünülmüştü. Eğitime katılamadın çünkü bir eşitlik yalanı ile tüm burs olanaklarının uzağında tutuldun. Çalışman gerekti, istihdam edilmedin.

Odana kapanıp sınavlarına çalışmak, ödevlerini yapmak istedin ama ne yurtlarda barınabildin ne de birbiri ardına sıralanmış emlakçıların kapıları sana açıldı.

Sadece trans çocuklar vardır demenin bile infial yarattığı zamanlarda, trans olduğu için okuyamayan çocukların olduğunu kabul etmek için başka neyi duymaya, görmeye ihtiyacımız var?

“Gelecek çocukların, masum çocuklar, günahsız çocuklar, melek çocuklar” diye diye çocuklara zulmettiniz. İstedığınız kadar inkar edin ne dünya durur ne de trans varoluşlar yok olur. Zulmettiğiniz o çocuklardan bir kısmı büyüdü ve şimdi hesap soruyor. Kulaklarınızı tıkayın, gözlerinizi kapatın ancak gerçeklerin yüzünüze vurmasından kaçamayacaksınız. Bu eşitlik yalanının arkasına sığınan günler geride kaldı gerçek eşitlenme başladı. Eşitlik, aynı koşullara sahip kişilerin aynı muameleleri görmesidir. Natranslar bir an olsun ‘Ya tuvalete gitmem gerekirse?’ diye düşünmemişken, ‘Okulda tuvaletim gelirse ne olacak?’ kaygısıyla yaşayan translar aynı koşullara sahip değil. Bir an dahi düşünmeden akbilini basıp toplu taşıma kullanarak okullarına giden natranslar ile her gün sokakta başıma bir şey gelir mi kaygısıyla var olmaya çalışan translar aynı koşullara sahip değiller...”

(Eşitlik Manifestosu, 2020)

Trans öğrenciler için tuvaletlerden soyunma odalarına, öğrenci kayıtlarından kıyafet kurallarına ve spor faaliyetlerine kadar pek çok alanda düzenlemeler yapılması gerekir. Öğrenciniz cinsiyet kimliğiyle ilgili ailesine ve başkalarına açık olabilir, henüz sadece size açılmış olabilir ya da size açılmadığı halde bazı durumlarda yaşadığı zorlukları gözlemliyor olabilirsiniz. Bu durumların her birinin kendi içinde ele alınması, öğrencinin ihtiyaçlarının ve mahremiyetinin gözetilerek hareket edilmesi gerekir. Bu nedenle, düzenlemelerin ne şekilde yapılacağı ile ilgili çok net yönergeler yazmamız mümkün değil, ancak bazı temel noktalar üzerinde durabiliriz:

İsimler ve hitaplar: Her öğrencinin, cinsiyet kimliğine uygun isim ve hitapla çağrılmaya hakkı vardır. Bunun için isim değişikliğini onaylayan resmi bir mahkeme kararı gerekmez. Öğrenciniz doğumda kendisine verilen isim dışında başka bir isim kullanmayı tercih ediyorsa ona bu isimle hitap etmeniz önemlidir. Bu, trans çocuklara tüm varoluşlarıyla koşulsuz kabul edildiklerini, cinsiyet kimliklerinin onaylandığını hissettirir.

Resmi kayıtlar: Okulun resmi kayıtlarında öğrencinizin kimlikteki ismi ve cinsiyeti geçse de resmi olmayan diğer okul belgelerinde kendisi için seçtiği isim ve kendisini ait hissettiği cinsiyet geçebilir.

Dikkat! Öğrenciniz okul içinde sadece belli kişilere açıksa, kendisi için seçtiği isim kullanılırken mahremiyeti gözetilmelidir.

Kıyafet kuralları: Öğrenciler, okulun genel kıyafet yönetmeliğine uygun olduğu sürece, cinsiyet kimliklerine uygun şekilde giyinme hakkına sahiptir. Trans öğrencilere diğer öğrencilerden daha sıkı kıyafet kuralları uygulanamaz.

İkili cinsiyete göre ayrılmış alanlar: Tuvaletler, soyunma odaları, soyunma kabinleri gibi 'kız-oğlan' ikiliğine göre düzenlenmiş alanlarda trans öğrencilerin cinsiyet kimliklerine uygun alanları kullanması sağlanmalıdır. Öğrenciler hiçbir koşulda cinsiyet kimliklerine uygun olmayan alanları kullanmaya zorlanmamalıdır. Bu ortak alanları kullanmak konusunda rahatsız hisseden çocuklar için alternatif düzenlemeler yapılmalıdır: öğrencinin ders sırasında tuvalete gidebilmesi ya da öğretmenler tuvaletini kullanabilmesi, perdeyle ayrılmış bir soyunma alanı oluşturulması, kıyafet değişim zamanlarının diğer öğrencilerden farklı bir zamana ayarlanması vb. Burada akılda bulundurulması gereken nokta şudur: Bu tür düzenlemeler, trans öğrencilerin kimliklerinin diğer öğrenciler tarafından öğrenilmesine neden olabilir, bu durum trans öğrencileri etiketlenmeye ve damgalanmaya açık hale getirebilir. Bu nedenle öğrencinin talebi olmadan yapılmamalı, talebi olduğunda da bu ihtimal düşünülerek gerekli tedbirler alınmalıdır. İmkânlar elverdiği ölçüde, okullarda tek kişilik alanlar oluşturmak da bir diğer alternatif yöntem olabilir. Her öğrenci, cinsiyet kimliğinden bağımsız olarak bu alanları kullanabilmeli, ancak yine de hiçbir koşulda trans öğrenciler bu alanları kullanmaya zorlanmamalıdır.

Trans ergenlerde, kendi belirledikleri isimle çağrılmaları ve cinsiyet kimliklerine uygun tuvaleti kullanmalarının sağlanması durumunda intihar riskinin azaldığını gösteren çalışmalar vardır.

İkili cinsiyete göre ayrılmış faaliyetler: Özellikle beden eğitimi dersi ve spor müsabakaları gibi 'kız-oğlan' ikiliğine göre düzenlenen faaliyetlere trans öğrencilerin cinsiyet kimliklerine uygun şekilde katılması sağlanmalıdır. Öğrenciler hiçbir koşulda cinsiyet kimliklerine uygun olmayan faaliyetlere katılmaya zorlanmamalıdır.

Burada yazdığımız düzenlemeler, ihtiyaç duydukları durumlarda non-binary ve gender non-conforming öğrenciler için de geçerlidir.

SIK SORULAN SORULAR

Bu bölümde, eğitimcilerin sıkça sorduğu sorulardan bazılarının yanıtlarını bulabilirsiniz. Her durumu kendi özellikleri ve koşulları içinde, çok yönlü değerlendirmek gerektiği için cevapların ilgili konuya dair genel bir çerçeve çizceğini baştan belirtmek isterim.

LGBTİ+ kimliklerle ilgili sık sorulan soruları buraya almadım. Cinsiyet kimlikleri, cinsel yönelimler ve/veya cinsiyet özellikleri ile ilgili eksik ve yanlış bilgileriniz varsa bunları bilimsel bilgilerle tamamlamanız ve değiştirmeniz önemlidir. Bunun için dipnotta belirttiğim kaynaklardan ve kılavuzun sonundaki kaynak listelerinden faydalanabilirsiniz.³⁹

Bir öğrencim bana başka bir arkadaşının cinsel kimliğiyle ilgili bilgi verirse ne yapmalıyım?

Böyle bir durumda ilk yapmanız gereken şey ona “bunu benimle paylaşmanı arkadaşın mı talep etti, bu konuşmayla ilgili bilgisi/onayı var mı?” diye sormak olmalıdır. Cevabı hayır ise bunu paylaşmaya neden ihtiyaç duyduğunu anlamaya çalışmalısınız. Bunun öğretmenler tarafından bilinmesi gerektiğini düşünüyorsa burayı düzenlemeniz, öyle olmadığını açıklamanız gerekir. Arkadaşının cinsel kimliğini magazinleştiriyor, aşağılıyor, başka ortamlarda da anlatıyorsa o zaman sınır ihlali, mahremiyet, zorbalık gibi konuları konuşmanız/ çalışmanız gerekir. Arkadaşının yaşadığı bazı durumlar (dışlanma, zorbalık, aile şiddeti vb.) nedeniyle endişelenip sizden destek istemeye geldiyse o zaman diğer öğrencinizle görüşmeniz gerekir. Öğrencinizi hemen çağırıp “konuyu biliyorum, arkadaşın anlattı” demeniz doğru bir yöntem değildir; çocuğu endişelendirebilir, paniğe kapılmasına neden olabilir. Bunun yerine öğrencinizle düzenli bireysel görüşmeler planlayabilir, bu görüşmelerde genel olarak okuldan, derslerden, arkadaş ilişkilerinden, aileden ve

³⁹ Daha fazla bilgi için: ‘Sıkça Sorulan Sorular’, Kaos GL Derneği, 2020, sy. 25-42

<https://kaosglderneği.org/images/library/2020sss10x14-web.pdf>

‘Psikologlar İçin LGBTİ+’lerle Çalışma Kılavuzu’, Toplumsal Dayanışma İçin Psikologlar Derneği (TODAP), 2017, sy. 62-72

<https://drive.google.com/file/d/0B1GoQ3VaadJ9eldWRnNyRU9pSUU/view>

‘Eşcinsellik’, Cinsel Eğitim Tedavi ve Araştırma Derneği (CETAD), 2013, sy. 32-36

<https://www.cetad.org.tr/CetadData/Books/52/bilgilendirme-dosyasi-10-escinsellik.pdf>

başka konulardan konuşabilir, desteğe ihtiyaç duyduğu konularda ‘orada’ olduğunuzu hissettirebilirsiniz. Böylece, zorlanmalarını paylaşabileceği, bazen sadece susabileceği, hazır hisseder ve isterse açılabilceği güvenli bir alan yaratmış olursunuz.

Sınıf/branş öğretmenini olarak, bana açılan öğrencimi okul rehber öğretmenleriyle görüştürmeli miyim?

Size cinsiyet kimliği, cinsel yönelimi ve/veya cinsiyet özelliği ile ilgili açılan öğrencinizin okul psikolojik danışmanı/ rehber öğretmenini ile görüşmesi, ona da açılması zorunluluk değildir. Öğrenciniz çeşitli zorluklar yaşadığından bahsediyorsa (derslere odaklanamama, akranlarıyla sosyalleşememe, kaygılı hissetme vb.) ya da sizin bu yönde çeşitli gözlemlerinizi varsa bu konularla ilgili destek alması için rehber öğretmene yönlendirme yapabilirsiniz. Ancak öğrenciniz rehber öğretmene açılmak isteyip istemediğine, açılmak istiyorsa bunu ne zaman yapacağına kendisi karar vermelidir. Bu adımı öğrencinizle konuşmadan, onun talebi ya da bilgisi/onayı olmadan atmamalı ya da onu konuşması için zorlamamalısınız. Bazı çocuklar rehber öğretmenle güvene dayalı bir ilişki içinde hissetmiyor, onun tarafından kabul göreceklğini düşünmüyor olabilirler. Öğrenciniz size açıldığında ona rehber öğretmenle konuşup konuşmadığını sorabilirsiniz. Konuşmadığını söylerse bunu yapmak isteyip istemediğini anlamaya çalışabilirsiniz. İhtiyaç duyarsa görüşme sırasında sessizce odada, yanında olabileceğinizi söyleyebilirsiniz. Burada önemli nokta, rehber öğretmenin çocuğu olumlu bir kabulde kapsayıp destekleyeceğinden, bilimsel ve etik sınırlar içinde hareket edeceğinden emin olmanızdır.

Okul rehber öğretmenini olarak, bana açılan öğrencimle ilgili idareye ve sınıf öğretmenine bilgi vermeli miyim?

Natrans ve heteroseksüel öğrencilerinizi bildirmedığınız gibi, LGBTİ+ öğrencilerinizi de idareye bildirmeniz gerekmez. Okul rehber öğretmenlerinin sorumluluğu okulda kaç tane LGBTİ+ öğrenci olduğunu tespit etmek ve bunları idareye bildirmek değildir. Bildirim yükümlülüğünüz, çocukların ihmale, istismara veya şiddete maruz bırakıldığı durumlarda söz konusu olur. Bu durumları savcılık, kolluk, Alo 183 hattı gibi ilgili makamlara bildirmeniz hukuken de tanımlanmış yükümlülüğünüzdür. Sınıf öğretmenine bilgi verme konusu ise bir önceki sorunun cevabıyla genel hatlarıyla aynıdır.

Okul rehber öğretmeni olarak, bana açılan öğrencimle ilgili ailesine bilgi vermeli miyim?

Aileyi sürece dahil etmek, bilgilendirmek, desteklemek ve gerekli durumlarda uzmanlara ve aile destek gruplarına yönlendirmek elbette önemlidir. Ancak bütün bu adımların etik ve bilimsel çerçeveye uygun şekilde atılması gerekir. Rehber öğretmenin aileyi bilgilendirmesi mutlaka gerçekleştirilmesi gereken prosedürel bir zorunluluk değildir. Öğrenciniz size açıldıktan sonra hemen aileyi arayıp “çocuğunuz böyle bir şey söyledi” şeklinde bilgi vermeniz etik çerçeveye uygun olmadığı gibi risklidir. LGBTİ+ çocukların ihtiyaçları, aile dinamikleri, yaşam koşulları değerlendirilmeden atılan her adım, onları baskıya, istismara ve şiddete açık hale getirebilir. Eğitimciler olarak temel sorumluluğumuz; ailenin, kendimizin, okulun ya da toplumun değil, çocuğun üstün yararını gözetmektir. Bu nedenle, her durumu kendi dinamikleri içinde dikkatle değerlendirmeniz, her çocuğun öznel ihtiyaçlarını, aile yapısını ve yaşam koşullarını anlamaya çalışmanız, gerekirse dışarıdan görüş ve destek almanız önemlidir. Özellikle trans çocuklarla ilgili bazı süreçlerde aileyle birlikte ilerlemek gerekebilir. Böyle durumlarda öğrencinizi aileye açılma konusunda (baskılamadan) destekleyebilir, ona bu süreçte eşlik edebilirsiniz. Öğrenciniz sizden ailesiyle ilgili bazı taleplerde bulunduyorsa bu konuda atılacak adımları onunla birlikte planlayabilirsiniz. ‘Öğrenciniz Size Açıldığında...’ başlıklı bölümde de yer aldığı gibi; tüm bu süreçlerde öğrencinizin bilgisi/onayı dışında adımlar atmadan, onu bilgilendirerek ve onunla birlikte ilerlemeniz gerekir.

Bana cinsel kimliğiyle ilgili açılan öğrencimi psikoloğa/psikiyatriste yönlendirmeli miyim?

Sınıf öğretmeni, branş öğretmeni ya da psikolojik danışman/rehber öğretmen olarak, öğrenciniz size açıldığında onu hemen bir uzmana yönlendirmeyi düşünüyorsanız bu konu üzerinde biraz durmanız gerekir. Öğrencinizi neden bir ruh sağlığı uzmanının görmesi gerektiğini düşünüyorsunuz? LGBTİ+ kimlikleri ruhsal bir ‘sorun’, bir ‘hastalık’ olarak mı görüyorsunuz? Ruh sağlığı çalışanından beklentiniz öğrencinizin cinsel kimliğini ‘değiştirmesi’ mi? Kendinizi konuyla ilgili bilgili ve yetkin mi hissetmiyorsunuz? Sorumluluk almayı riskli mi buluyorsunuz? Sorumluluğu biriyle paylaşmak ya da devretmek mi istiyorsunuz? Öğrenciniz için ek destek gerektiren durumlar mı söz konusu? Bu soruları içtenlikle cevaplamanız, LGBTİ+ öğrencilerinizi bilimsel, etik ve hak temelli çerçeveden ayrılmadan destekleyebilmeniz için önemlidir. Size açılan öğrencinizin cinsiyet kimliği, cinsiyet ifadesi, cinsel yönelimi

ve/veya cinsiyet özelliği bir ‘sorun’ değildir. Öncelikle kendi içinde burayı düzenlemeniz, çocuğun varoluşuna bir sorunmuş gibi yaklaşmaktan uzaklaşmanız gerekir. Odaklanmanız gerekenler; öğrencinizin bu toplumda kendisini nasıl hissettiği, neler yaşadığı, aile desteği alıp almadığı, ayrımcılık ve şiddete maruz bırakılıp bırakılmadığı gibi konulardır. Bazen öğrenciniz için dışarıdan uzman desteği almayı gerektiren durumlar söz konusu olabilir: cinsiyet disforisi⁴⁰, depresyon, yeme bozukluğu, kendine zarar verme düşünceleri ya da davranışları gibi. Bu konular mesleki yetkinliğinizin dışında kaldığı için yönlendirme yapmanız önemlidir. Özellikle trans çocukların süreçleri bir uzman bakışı, desteği ve takibi gerektirir. Ancak böyle durumlarda, süreci tümüyle uzmana devretmemeli, eğitimci-uzman-aile üçgeni içinde işbirliği halinde öğrencinizi desteklemeye ve izlemeye devam etmelisiniz. Bir diğer önemli konu, çocuğun yönlendirileceği uzmanın kim olacağıdır. Maalesef kendi önyargıları, homofobisi, bifobisi ve transfobisi ile yüzleşmemiş, ahlaki/ideolojik yargılarıyla danışanlarını damgalayan ve yönlendirmeye çalışan, özetle LGBTİ+’lara zarar veren ruh sağlığı çalışanları da vardır. Bu kişilerden bazıları, cinsiyet kimliğini ve cinsel yönelimi ‘değiştirme/ düzeltme’ (!) girişimlerinde bulunmaktadır. Bilimsel bir dayanağı ve etkisi olmayan, meslek etiğini hiçe sayan, LGBTİ+ danışanlara zarar veren bu uygulamalar derhal sona ermelidir!⁴¹ Ailenin bulacağı ya da sizin aileye önereceğiniz uzmanın bilimsel ve etik bir yaklaşıma sahip olması, varsayımlarla yola çıkmayan, destekleyici, güçlendirici, güven veren bir tutum sergilemesi önemlidir.⁴²

Çocuklar cinsiyet kimliklerini kaç yaşında ifade ederler?

Çocuğun kendini hangi cinsiyette hissettiği, yani ‘cinsiyet kimliği’ sıklıkla yaşamın erken döneminde, 3 yaş öncesinde şekillenip belirir. [Bkz. Cinsiyet kimliği, sy. 20] Cinsiyet kimliği, doğumda atanan cinsiyetten bağımsız bir benlik algısı olarak gelişir; atanmış cinsiyetle örtüşebileceği gibi örtüşmeyebilir de. [Bkz. Atanmış cinsiyet, sy. 19] Cinsiyet kimliği gelişimi; kişi’nin cinsiyet kimliğini fark etmesi, tanımlaması,

⁴⁰ Kişinin cinsiyet kimliği ile doğumunda kendisine atanmış cinsiyetin örtüşmemesinden kaynaklanan stresi anlatan tıbbi bir terimdir. Bu stresi ağırlıkla trans kadınlar, trans erkekler ve non-binaryler deneyimlemektedir. Türkiye’de ‘cinsiyet disforisi’ yerine bazen ‘beden disforisi’ ifadesi de kullanılır. Ancak disfori vurgusu geride bırakılmakta ve giderek ‘cinsiyet uyumsuzluğu’ tabiri geçerlilik kazanmaktadır.

⁴¹ Daha fazla bilgi için: ‘Onarım Terapisi: Sağlık Örgütleri Ne Diyor?’, Yıldız Tar, Kaos GL - LGBTİ+ Haber Portalı, 19.02.2020
<https://kaosgl.org/haber/onarim-terapisi-saglik-orgutleri-ne-diyor>

⁴² Güvenilir uzmanlara ulaşmak için kılavuzun sonundaki ‘Destek Mekanizmaları’ bölümünden faydalanabilirsiniz. [Sy. 91]

kabul etmesi, kimliğinin bir parçası haline getirmesi ve bunu başkalarıyla paylaşması süreçlerini kapsar. Çocuğun cinsiyet kimliğini ifade edilişle ilgili ile ilgili net bir yaş söylemek mümkün değildir. Benzer bazı süreçlerden geçilse de her çocuğun gelişimi, ihtiyaçları ve koşulları biriciktir. Burada esas olan, çocuğun kendini ait hissettiği cinsiyeti keşfetme ve anlamlandırma sürecini baskının, engellenmenin, şiddetin olmadığı güvenli bir ortamda yaşayabilmesidir. Çocuklar, cinsiyet kimliği yelpazesi içindeki tüm varoluş biçimlerini cinsiyet kimlikleri olarak ifade edebilirler. Cinsiyet kimliği tüm insanlar için aynı ve sabit değil, kişiye özgü, çeşitli ve akışkandır.⁴³

Çocuklar cinsel yönelimlerini kaç yaşında ifade ederler?

Cinsel yönelim gelişimi; kişinin cinsel yöneliminin farkına varması, tanımlaması, kabul etmesi, kimliğinin bir parçası haline getirmesi ve bunu başkalarıyla paylaşması süreçlerini kapsar. Cinsel yönelim, kişinin cinselliğini keşfetmeye başladığı zamanlardan itibaren şekillenmeye başlayan bir süreçtir ve hayat boyu çeşitli biçimlerde yaşantılanabilir. Her çocuğun gelişimi, ihtiyaçları ve koşulları biricik olduğu için cinsel yönelimin ifade edilişle ilgili net bir yaş söylemek mümkün değildir. Özellikle ergenlik; kimlik, beden, cinsellik gibi konuların ön plana çıktığı bir dönem olduğu için cinsel yönelim gelişimi açısından da önemlidir. Ancak her bireyin cinsel yönelimini ergenlikte fark edip tanımlayacağına dair bir genelleme yapılamaz. Örneğin, eşcinsel olduğunu 15 yaşında fark edip tanımlayan ergenler olabileceği gibi, o vakte kadar sadece erkeklerle ilişki kuran bir kadın 35 yaşında biseksüel olduğunu fark edebilir. Cinsel yönelim gelişiminin seyrinde, toplumun heteroseksüellik dışındaki cinsel yönelimlere bakış açısı oldukça etkilidir. Heteroseksizmin egemen olduğu toplumlarda heteroseksüel çocuklar cinsel yönelim gelişimi süreçlerini farkına dahi varmadan, açılmaya ihtiyaç duymadan geçirirken, eşcinsel ve biseksüel çocuklar toplumun olumsuz tutum ve önyargıları nedeniyle kendilerini gizlemek zorunda kalabilirler. Hatta, heteroseksist bir toplumda doğan/yaşayan bireyler olarak eşcinsel/biseksüel çocukların kendileri de homofobi/bifobiyi içselleştirebilir, kendilerini tanıma ve anlama süreçlerinde öncelikle kendi olumsuz tutumlarıyla baş etmek durumunda kalabilirler.

43 Daha fazla bilgi için: 'Cinsiyet Kimliği Üreme Organlarıyla Belirlenmiyor', Doç. Dr. Koray Başar ile röportaj, Evrim Kepenek, Bianet, 22.06.2020
<https://bianet.org/bianet/lgbti/226106-cinsiyet-kimligi-ureme-organlariyla-belirlenmiyor>
 'Çocukluktan Yetişkinliğe Cinsel Kimlik I', Doç. Dr. Koray Başar ile röportaj, Medyascope, 28.06.2019
https://www.youtube.com/watch?v=xFSR_byDyTU
 'Çocukluktan Yetişkinliğe Cinsel Kimlik II', Doç. Dr. Koray Başar ile röportaj, Medyascope, 28.06.2019
<https://www.youtube.com/watch?v=l0gLLaucCMs>

Dizilerde/filmlerde LGBTİ+ kimlikli kişileri görmek çocukların kafasını karıştırır mı?

Cisnormatif-heteronormatif ikili cinsiyet rejimi içinde büyüyen çocuklar etraflarında daha çok natrans ve heteroseksüel kişileri görürler, çünkü LGBTİ+'ların görünür olmaları engellenir ve baskılanır. Çocuklar, yeni olan ya da daha az karşılaştıkları her şeyi merak edip sorabilecekleri gibi, LGBTİ+ kimliklerle ya da toplumsal cinsiyet normlarına uymayan kişilerle karşılaştıklarında da sorular sorabilirler, bu oldukça doğaldır. Çocuğun tüm yeni karşılaşmalarında olduğu gibi, yetişkinin burada da yapması gereken şey onu doğru ve yaşına uygun şekilde bilgilendirmektir. Bu bilgilendirmenin, bilimsel bilgiden ve insan hakları perspektifinden ayrılmadan yapılması gerekir. Bilgi verirken insanlardaki varoluşsal çeşitlilikten ve ayrımcılık kavramından da kısaca bahsetmek iyi olur. Soruda geçen 'kafa karışıklığı' ifadesi, "çocukların kafaları karışır, özenir de lezbiyen, gey, biseksüel ya da trans olurlar mı?" sorusunu içinde barındırıyorsa, bu düşünceye sahip olan kişinin öncelikle içsel önyargıları, homofobi, bifobi, transfobi ile yüzleşmesi ve çalışması gerekir. Dizilerde, filmlerde ya da sosyal yaşamda LGBTİ+'ları görmek, onlarla karşılaşmak çocukların cinsiyet kimliklerini ya da cinsel yönelimlerini etkilemez ve belirlemez. LGB, T, İ ya da + kimlikli olmak iradeyle karar verilen, bir yerlerden özenilen, görüp etkilenilen, başka kültürlerden alınan, ailenin yapısı ya da çocuğun yetiştirilme şekli ile ilgili durumlar değil, insana dair varoluşsal özelliklerdendir. LGBTİ+'ların görünür olmasının, LGBTİ+ haklarıyla ilgili bilgilerin yayılmasının ve LGBTİ+ öznelerle karşılaşmanın çocukların ruhsal, zihinsel, cinsel, bedensel, sosyal gelişimlerine zarar verdiğine dair hiçbir bilimsel kanıt yoktur. Hatta tam aksine; bu karşılaşmalar ve bilgiler çocukların, insan hakları bilincine sahip, eşitlikçi, çeşitliliği kabul eden, şiddetsizliği benimseyen bireyler olmalarını destekler. LGBTİ+ kimliklerle karşılaşmak LGBTİ+ çocuklara ise sistematik şekilde yok sayıldıkları, dışlandıkları ve baskılandıkları bir toplumda kendileri olabilmeleri için umut ve güç verir, yalnız ve yanlış olmadıklarını hissettirir.

EK 1: AVRUPA KONSEYİ İNSAN HAKLARI KOMİSERİ İNSAN HAKLARI YORUMU:⁴⁴

Türkiye'nin de üye olduğu Avrupa Konseyi'nin İnsan Hakları Yüksek Komiseri Nils Muižnieks, 2 Ekim 2014'te yayımladığı İnsan Hakları Yorumu'nda eşcinsel, biseksüel, trans ve interseks çocukların durumuna odaklanmıştır. Söz konusu bu metin, Kaos GL Derneği tarafından Türkçeye çevrilmiştir.

⁴⁴ Metnin orijinali için:

<https://www.coc.int/en/web/commissioner/-/lgbti-children-have-the-right-to-safety-and-equality>

LGBTİ ÇOCUKLARIN GÜVENLİĞE ve EŞİTLİĞE HAKKI VAR

Lezbiyen, gey, biseksüel, trans ve interseks (LGBTİ) çocuklar sıklıkla evde, okulda ve sosyal medyada zorbalığın ve şiddetin mağduru olmaktadır. Bu durum sağlıklarını ciddi şekilde etkilemekte ve açık kimlikle yaşamalarını engellemektedir. LGBTİ* çocuklar, tüm çocuklar gibi, insan haklarını kullanma ve topluma tam katılım sağlama adına güvenli bir ortam talep etme hakkına sahiptirler.

Zorbalığa verilen karşılıklar

AB Temel Haklar Ajansı tarafından (FRA) yürütülen bir araştırmaya göre, araştırmaya katılan LGBT kişilerin en az %60'ı cinsel yönelimlerinden veya cinsiyet kimliklerinden ötürü okulda olumsuz yorumlara veya uygulamalara bizzat maruz kalmıştır. Anketi yanıtlayanların %80'i ise bir okul arkadaşlarının LGBT olarak algılanması sonucunda, ona yönelik olumsuz yorumlar veya uygulamalar yapıldığına şahit olmuştur. LGBT öğrencilere yönelik olumsuz davranışların sıklığı göz önünde bulundurulduğunda, araştırma sonuçlarına göre 3 LGBT çocuktan 2'sinin okuldayken kimliğini saklı tutması hiç şaşırtıcı değildir.

Bütün bunlar LGBTİ çocukların üzerine çok ağır bir yük yüklemektedir ve bu çocukların birçoğunda intihar davranışı riski yüksektir. İrlanda'da yapılan bir araştırmada, 25 yaşında veya daha genç LGBT katılımcılardan oluşan yanıtlayıcı grubun yarısından fazlası hayatına son vermeyi ciddi anlamda düşündüğünü belirtmiştir. Zorbalığın LGBTİ çocukların eğitimdeki başarı oranlarını etkilediği oldukça açıktır. Zorbalık, LGBTİ çocukların, ayrımcılık olmadan eğitim alma ve ulaşılabilir en yüksek sağlık standardını kullanma hakları önünde engel teşkil etmektedir.

Okullar bütün öğrenciler için güvenli birer ortam olmalıdır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, eğitime yönelik düzenlemelerde yer alan homofobik ifadelerin Avrupa Sözleşmesi'nin özgür ifade maddelerince korunmadığını açıkça belirtmiştir. Homofobik ve transfobik tehditlere karşı koymak için, okulların ve eğitim otoritelerinin sürekli ve odaklanmış bir dikkat göstermeleri gerekmektedir. UNESCO ve Uluslararası Lezbiyen, Gey, Biseksüel, Transseksüel ve Kuir Gençler ve Öğrenciler Örgütü (IGLYO), verilebilecek etkili karşılıklara dair ayrıntılı bir rehber hazırlamıştır. İrlanda, somut bir eylem planının yanında, okullarda homofobik ve transfobik zorbalığın üzerine giden yasal düzenlemeler ve zorunlu politikalar uygulamaya koymuştur.

Bilgi edinme hakkı

Çocuklar, cinsellik ve cinsiyet çeşitliliği konularında gerçek bilgiler alma hakkına sahiptir. Zorbalık karşıtı çalışmalar; eşitlik, cinsiyet ve cinsellik eğitimleriyle desteklenmelidir. BM Eğitim Hakkı Özel Raportörü, çocukların cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğine dayalı hiçbir ayırım olmaksızın kapsamlı bir cinsel eğitim alması gerektiğinin altını çizmiştir. Okullarda cinsiyet ve cinsellik üzerine kalıpyargılar sorulanmalıdır. Avrupa Sosyal Haklar Komitesi, özellikle heteroseksüellik dışındaki yönelimlerin tanımlanması ve betimlenmesi konusunda önyargılı, ayrımcı ve alçaltıcı eğitim malzemelerine referans vererek, bunların Avrupa Sosyal Haklar Sözleşmesi'ni ihlal ettiği kararına varmıştır.

Çocukları koruma düşüncesi, bazen çocukların LGBTİ kişilerle ilgili bilgilere erişiminin engellenmesine yönelik görüşlere yol açmaktadır. Venedik Komisyonu, söz konusu görüşlerin Avrupa Mahkemesi'nce talep edilen asli gereklilikler ve orantılılık testlerini geçemediğinin altını çizmiştir. LGBTİ kişilere karşı olumlu davranış sergilenmesi gerekliliğini savunan bilgilerin yayılmasının çocuklar üzerinde olumsuz etki yarattığına dair hiçbir kanıt yoktur. Hatta tam tersine, cinsellik ve cinsiyet çeşitliliğini öğrenmeleri çocukların yararınadır.

Aile ve evsizlik

Çok sayıda LGBTİ çocuk kendi aileleri içinde önyargıya ve şiddete maruz kalmaktadır. LGBTİ çocuğu kabullenme, birçok ebeveyn ve aile üyesi için hala oldukça zordur. FRA tarafından yapılan araştırmaya göre, genç yetişkinlerin %35'i LGBTİ olmalarıyla ilgili ailelerine açık değildir. Karadağ'da LGBTİ bireyler için kurulmuş bir sosyal merkezi ziyaret ettim ve orada aileleri tarafından reddedilip evden ayrılmak zorunda bırakılmış genç bireylerle tanıştım. Tesisi işleten STK, aileler ve LGBTİ bireyler arasında aracılık yapmaya çalışıyordu ve bazı vakalarda ailelerle uzlaşmaya varmıştı.

Ailelerinden ayrılmak zorunda bırakıldıklarında genç LGBTİ kişiler yüksek oranda evsiz kalma riski taşırlar. İngiltere'de yapılan bir araştırma, evsiz gençlerin %25'inin LGBTİ gençler olduğunu ortaya koymaktadır. Mevcut ekonomik krizler gençlerin iş ve barınak bulmalarını daha da zor hale getirmiştir. LGBTİ gençler ailelerinin desteğine güvenemedikleri zaman, uzun vadede marjinalleşmektedirler ve bu da sağlıklarını tehlikeye atmaktadır. İngiltere'deki Albert Kennedy Vakfı, genç LGBTİ kişilere, sosyal ve mesleki desteğin yanı sıra hem kısa vadeli barınma hem de kalıcı konaklama hizmeti sunmaktadır. Evsizlere hizmet veren kurumlar, evsiz LGBTİ gençler için ayrıca çaba göstermelidir.

Özerklik (kendini belirleme) hakkı

Trans ve interseks çocuklar, kendilerini belirleme haklarını kullanırlarken özel sorunlarla yüzleşmektedirler. Trans gençler, yetişkin olmayan kişiler olarak translara özel sağlık ve destek hizmetlerine ulaşmakta sorun yaşarlarken, interseks çocuklar, sıklıkla doğumlarının hemen ardından, kendi onamları olmaksızın, o geri dönüşsüz ‘normalleştirme’ tedavilerine maruz bırakılmaktadırlar. Trans ve interseks çocukların cinsiyetlerinin veya cinselliklerinin yasal olarak tanınması hala birçok ülkede çok büyük bir sorun olmaya devam etmektedir. Çocuklar hak sahibi kişilerdir ve onları ilgilendiren konularda karar verilirken onların da dinlenmesi gerekir. Cinsiyet tayini tedavileri, kişinin tamamen bilgilendirilmesinin ve onayının alınmasının ardından uygulanmalıdır. LGBTİ çocukların birçok ortak problemi vardır. ‘2020 İçin Vizyonlar’da, Finlandiya’daki trans ve interseks gençlerin güvenli bir çevrede büyüme ve bilgi edinme haklarına yüksek öncelik verilmiştir. Buna ek olarak ‘toplumun eşit bireyleri olarak yasal güvence altına alınmış yaşam hakkı’ konusu da vurgulanmış ve ‘kapsamlı bir eşit muamele yönetmeliği’ talebinde bulunulmuştur.

Güçlendirme ve koruma

Geleceğe dönük vizyon, bugünün gerçekliği olmalıdır. LGBTİ çocukları korumak ve güçlendirmek zaten hükümetlerin görevidir. Çocukların görüşlerine saygı gösterme ve çocukların çıkarlarını koruma BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’de açıkça vurgulanmıştır. İnsan hakları, hiçbir ayrımcılık olmadan, LGBTİ çocukları da eşit şekilde kapsamaktadır. LGBTİ çocuklar, hayatın tüm alanlarında katılımcılık haklarını kullanabilmelidirler. Bilgiye erişim, katılımı ve karar vermeyi mümkün kılan temel koşuldur. LGBTİ çocuklar evde, okulda, internette, sporda ve kamuya açık alanlarda şiddet ve zorbalığa karşı korunmalıdırlar. Çocuk koruma hizmetleri, çocuklarla ilgili sorunlara bakan yetkililer ve polis, LGBTİ çocuklara da yardımcı olabilmek adına özel çaba sarf etmelidirler. Hükümetler, LGBTİ çocukların güvenliğini ve eşitliğini iyileştirmek için gereken adımları sistematik olarak atmalıdırlar.

Nils Muižnieks

* Bu İnsan Hakları Yorumu, 18 yaşının altındaki lezbiyen, gey, biseksüel, trans ve interseks çocukları kapsamaktadır. Metinde referans verilen araştırmaların interseks kişileri içermemesi durumunda, ‘LGBT’ kısaltması kullanılmıştır.

EK 2:**CİNSEL YÖNELİM, CİNSİYET KİMLİĞİ, CİNSİYET İFADESİ VE CİNSİYET ÖZELLİKLERİ İLE İLİŞKİLİ OLARAK ULUSLARARASI İNSAN HAKLARI HUKUKUNUN UYGULANMASINA DAİR YOGYAKARTA İLKELERİ**

Yogyakarta İlkeleri; 6-9 Kasım 2006'da Endonezya Yogyakarta'daki Gadjah Mada Üniversitesi'nde yapılan bir uzman toplantısında, 25 ülkeden insan hakları hukukuyla ilgili farklı arka planlara ve tecrübelerle sahip 29 uzman tarafından hazırlanmıştır.

İlke 16:**EĞİTİM HAKKI⁴⁵**

Herkesin cinsel yönelim veya cinsiyet kimliği temelinde ve bunlar hesaba katılarak ayrımcılık yapılmaksızın eğitim hakkı vardır.

Devletler;

A. Cinsel yönelim veya cinsiyet kimliğine dayalı ayrımcılık yapılmaksızın, eğitime eşit erişimi ve eğitim sistemi içerisinde öğrencilere, personele ve öğretmenlere eşit muamele edilmesini sağlamak üzere gerekli tüm yasal, idari ve diğer önlemleri alacaktır,

B. Eğitimin her öğrencinin kişiliğinin, zihinsel ve fiziksel yeteneklerinin tam potansiyeline kadar geliştirilmesine yönelik olmasını ve her türlü cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğine sahip öğrencinin ihtiyaçlarına cevap vermesini sağlayacaktır,

C. Çeşitli cinsel yönelimleri ve cinsiyet kimliklerini dikkate alarak ve bunlara saygı duyarak eğitimin; anlayış, barış, hoşgörü ve eşitlik ruhu içinde insan haklarına saygıyı ve her çocuğun ebeveynlerine ve aile üyelerine, kültürel kimliğine, diline ve değerlerine saygıyı geliştirmeye yönelik olmasını sağlayacaktır,

⁴⁵ 38 ilkenin tamamı ve ek tavsiyeler için: 'Cinsel Yönelim, Cinsiyet Kimliği, Cinsiyet İfadesi ve Cinsiyet Özellikleri ile İlişkili Olarak Uluslararası İnsan Hakları Hukukunun Uygulanmasına Dair Yogyakarta İlkeleri', Çev. Aylin Eti - Işıl Demirakin, Ed. Murat Köylü - Damla Umut Uzun, Kaos GL Derneği, 2020
<https://kaosglderneği.org/images/library/yogyakarta-web.pdf>

ruhu içinde insan haklarına saygıyı ve her çocuğun ebeveynlerine ve aile üyelerine, kültürel kimliğine, diline ve değerlerine saygıyı geliştirmeye yönelik olmasını sağlayacaktır,

D. Eğitim yöntemlerinin, müfredatının ve kaynaklarının, -öğrencilerin, ebeveynlerinin ve aile üyelerinin özel ihtiyaçlarını da göz önünde bulunduracak şekilde- cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği çeşitliliğini anlamaya ve bunlara saygı duymaya hizmet etmesini sağlayacaktır,

E. Kanunlar ve politikaların, zorbalık ve taciz de dahil olmak üzere, okul çevresi içerisinde her türlü toplumsal dışlama ve şiddete karşı çeşitli cinsel yönelimleri ve cinsiyet kimlikleri olan öğrenciler, personel ve öğretmenler için yeterli koruma sunmasını sağlayacaktır,

F. Dışlanma veya şiddete maruz kalan öğrencilerin, koruma gerekçesiyle ötekileştirilmemesini veya diğerlerinden ayrı tutulmamasını ve bu öğrencilerin yüksek yararlarının katılımcı bir şekilde belirlenip saygı görmesini sağlayacaktır,

G. Eğitim kurumlarında disiplinin, insan onuruyla uyumlu bir şekilde ve öğrencinin cinsel yönelimine, cinsiyet kimliğine ya da bunun ifade edilmesine dayalı bir ayrımcılık ya da cezalandırma yapılmaksızın uygulanmasını sağlamak üzere gerekli tüm yasal, idari ve diğer önlemleri alacaktır,

H. Eğitim sisteminde halihazırda bu tür ayrımcılıklar yaşamış olan yetişkinler de dahil olmak üzere herkesin, cinsel yönelim veya cinsiyet kimliğine dayalı ayrımcılık yapılmaksızın yaşam boyu öğrenmeye yönelik fırsatlara ve kaynaklara erişebilmesini sağlayacaktır.

2017'de Benimsenen Ek Yükümlülükler

I. Cinsel, biyolojik, fiziksel ve psikolojik çeşitliliğin yanı sıra çeşitli cinsel yönelimler, cinsiyet kimlikleri, cinsiyet ifadeleri ve cinsiyet özelliklerine sahip insanların insan hakları üzerine kapsamlı, olumlayıcı ve doğru materyallerin, çocuğun gelişen yeterliliğini dikkate alarak müfredata dahil edilmesini sağlayacaktır,

J. Cinsel, biyolojik, fiziksel ve psikolojik çeşitliliğin yanı sıra çeşitli cinsel yönelimler, cinsiyet kimlikleri, cinsiyet ifadeleri ve cinsiyet özelliklerine sahip insanların insan hakları üzerine kapsamlı, olumlayıcı ve doğru materyallerin, öğretmen eğitime ve sürekli mesleki geliştirme programlarına dahil edilmesini sağlayacaktır.

KILAVUZ KAYNAKÇASI

Siyasi İktidar Karşısında Çocuk ve Çocukluk, Ezgi Çaldıran, On İki Levha Yayıncılık, 2019

Türkiye’de Kapsayıcı Eğitimi Yaygınlaştırmak İçin Politika Önerileri, Eğitim Reformu Girişimi (ERG), 2016

http://www.egitimreformugirisimi.org/wp-content/uploads/2017/03/ERG_KapsayiciEgitim_PolitikaOnerileri.pdf

Kapsayıcı Eğitim: Okul Pratikleri, Öğretmen İhtiyaçları, Haz. Müge Ayan Ceyhan, Eğitim Reformu Girişimi (ERG), 2016

http://www.egitimreformugirisimi.org/wp-content/uploads/2017/03/ERG_KapsayiciEgitim_OgretmenIhtiyaclari.pdf

The Safe Space Kit: Guide to Being an Ally to LGBT Students, GLSEN, 2016
<https://www.glsen.org/sites/default/files/GLSEN%20Safe%20Space%20Kit.pdf>

Sıkça Sorulan Sorular, Kaos GL Derneği, 2020

<https://kaosgldernegi.org/images/library/2020ss-s10x14-web.pdf>

Psikologlar İçin LGBTİ+’lerle Çalışma Kılavuzu, Toplumsal Dayanışma İçin Psikologlar Derneği (TODAP), 2017
<https://drive.google.com/file/d/0B-1GoQ3VaadJ9eIdWRnNyRU9pSUU/view>

Eşcinsellik, Cinsel Eğitim Tedavi ve Araştırma Derneği (CETAD), 2013
<https://www.cetad.org.tr/CetadData/Books/52/bilgilendirme-dosyasi-10-escinsellik.pdf>

LGBTİ+ Hakları Alanında Çeviri Sözlüğü, Haz. Deniz Gedizlioğlu, Kaos GL Derneği, 2020

<https://kaosgldernegi.org/images/library/cevirisozlugu2020.pdf>
Söylemekten Çekinme: Lezbiyen, Kaos GL Derneği, 2018

<https://kaosgldernegi.org/images/library/2019lezbiyen-2019.pdf>

Bi+ Seksüeller Burada!, Kaos GL Derneği, 2019

<https://kaosgldernegi.org/images/library/2018biseksuelweb.pdf>

Karoas+: <https://www.karoasarti.com/temel-kavramlar>

‘Non-Binary Olmak’Ne Demektir?, Deniz Gedizlioğlu, Kaos GL - LGBTİ+ Haber Portalı, 25.02.2020

<https://kaosgl.org/haber/non-binary-olmak-ne-demektir-1>

Transların Geçiş Sürecine Dair Kullanılan Dil, Hayat Çelik, 14.08.2018

<https://transkimliklervardir.wordpress.com/2018/08/11/translarin-gecis-surecine-dair-kullanilan-dil/>

LGBTİ’nin İşi: İnterseksler Vardır, Kaos GL Derneği, 2018

<https://kaosgldernegi.org/images/library/2018interseks-web-k.pdf>

Siyasi İktidar Karşısında Çocuk ve Çocukluk, Ezgi Çaldıran, On İki Levha Yayıncılık, 2019

Türkiye’de Kapsayıcı Eğitimi Yaygınlaştırmak İçin Politika Önerileri, Eğitim Reformu Girişimi (ERG), 2016

http://www.egitimreformugirisimi.org/wp-content/uploads/2017/03/ERG_KapsayiciEgitim_PolitikaOnerileri.pdf

Kapsayıcı Eğitim: Okul Pratikleri, Öğretmen İhtiyaçları, Haz. Müge Ayan Ceyhan, Eğitim Reformu Girişimi (ERG), 2016

http://www.egitimreformugirisimi.org/wp-content/uploads/2017/03/ERG_KapsayiciEgitim_OgretmenIhtiyaclari.pdf

The Safe Space Kit: Guide to Being an Ally to LGBT Students, GLSEN, 2016

<https://www.glsen.org/sites/default/files/GLSEN%20Safe%20Space%20Kit.pdf>

Sıkça Sorulan Sorular, Kaos GL Derneği, 2020

<https://kaosgldernegi.org/images/>

library/2020sss10x14-web.pdf

Psikologlar İçin LGBTİ+lerle Çalışma Kılavuzu, Toplumsal Dayanışma İçin Psikologlar Derneği (TODAP), 2017

<https://drive.google.com/file/d/0B-1GoQ3VaadJ9eIdWRnNyRU9pSUU/view>

Eşcinsellik, Cinsel Eğitim Tedavi ve Araştırma Derneği (CETAD), 2013

<https://www.cetad.org.tr/CetadData/Books/52/bilgilendirme-dosyasi-10-escinsellik.pdf>

LGBTİ+ Hakları Alanında Çeviri Sözlüğü, Haz. Deniz Gedizlioğlu, Kaos GL Derneği, 2020

<https://kaosgldernegi.org/images/library/cevirisozlugu2020.pdf>

Söylemekten Çekinme: Lezbiyen, Kaos GL Derneği, 2018

<https://kaosgldernegi.org/images/library/2019lezbiyen-2019.pdf>

Bi+ Seksüeller Burada!, Kaos GL Derneği, 2019

<https://kaosgldernegi.org/images/library/2018biseksuelweb.pdf>

Karoas+: <https://www.karoasarti.com/emel-kavramlar>

'Non-Binary Olmak' Ne Demektir?, Deniz Gedizlioğlu, Kaos GL - LGBTİ+ Haber Portalı, 25.02.2020

<https://kaosgl.org/haber/non-binary-olmak-ne-demektir-1>

Transların Geçiş Sürecine Dair Kullanılan Dil, Hayat Çelik, 14.08.2018

<https://transkimliklervardir.wordpress.com/2018/08/11/transların-geciş-surecine-dair-kullanilan-dil/>

LGBTİ'nin İşi: İnterseksler Vardır, Kaos GL Derneği, 2018

<https://kaosgldernegi.org/images/library/2018interseks-web-k.pdf>

Çocuğun Çocuğa Şiddetinde Eğitim Önleyici Olur Mu? Efsun Sertoğlu ile röportaj, Beyza Kural, Bianet, 04.04.2018

<https://m.bianet.org/bianet/cocuk/195796-cocugun-cocuga-siddetinde-egitim-onleyici->

olur-mu

Supporting Lesbian, Gay and Bisexual Students: The Role of Teachers, GLEN & ASTI & TUI

https://www.ilga-europe.org/sites/default/files/supporting_lesbian_gay_and_bisexual_students_the_role_of_teachers.pdf

Challenging Homophobic Language, Stonewall Education Guides

https://www.ilga-europe.org/sites/default/files/challenging_homophobic_language.pdf

Model District Policy on Transgender and Gender Nonconforming Students

https://www.ilga-europe.org/sites/default/files/model_district_poilyc_on_trensgender_and_gender_nonconforming_students.pdf

Eşitlik Manifestosu, Anjelik Kelavgil - Bulut B. Sezer - Çayan Hakiki - Doğukan Karahan - Efruz Kaya - Esmâ Akyel - Rüzgâr Buşki - Selay Ulusoy - Şevval Kılıç - Ulaş Dutlu, Pembe Hayat LGBTT Dayanışma Derneği, 2020

[http://www.pembbehayat.org/uploads/editor/files/ESITLIK_M_TR_WEB%20\(1\)\(1\).pdf](http://www.pembbehayat.org/uploads/editor/files/ESITLIK_M_TR_WEB%20(1)(1).pdf)

'Onarım Terapisi': Sağlık Örgütleri Ne Diyor? Yıldız Tar, Kaos GL - LGBTİ+ Haber Portalı, 19.02.2020

<https://kaosgl.org/haber/onarim-terapisi-saglik-orgutleri-ne-diyor>

LGBTİ Çocukların Güvenliğe ve Eşitliğe Hakkı Var, Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri İnsan Hakları Yorumu, Çev. Kaos GL Derneği, 02.10.2014

<https://kaosgldernegi.org/images/library/2014avrupa-konseyi-insan-haklari-yorumu-lgbti-cocuklar.pdf>

Metnin orijinali: <https://www.coe.int/en/web/commissioner/-/lgbti-children-have-the-right-to-safety-and-equality>

Cinsel Yönelim, Cinsiyet Kimliği, Cinsiyet İfadesi ve Cinsiyet Özellikleri ile İlişkili Olarak Uluslararası İnsan Hakları Hukukunun Uygulanmasına Dair Yogyakarta İlkeleri, Çev. Aylin

Eti - Işıl Demirakın, Ed. Murat Köylü - Damla Umur Uzun, Kaos GL Derneği, 2020

<https://kaosgldernegi.org/images/library/yogyakarta-web.pdf>

EK KAYNAKLAR

Eğitimciler için;

Çocuk Düşmanlığı: Çocuklarla Karşı Önyargıyla Yüzleşme, Elisabeth Young-Bruhl, Çev. Aksu Bora, İletişim Yayınları, 2021

Cinsel Eğitim Üzerine Uluslararası Teknik Rehber: Bulgulara Dayalı Yaklaşım, Çev. Bilge Gürlür - Selime Büyükgöze, Türkiye Aile Sağlığı ve Planlaması Vakfı (TAPV), 2019

<https://www.tapv.org.tr/wp-content/uploads/CinselEgitimUzerineUluslararasıTeknik-Rehber.pdf>

Cinsel İstismar ile Mücadele Başlangıç Kitapçığı, Haz. Efsun Sertoğlu - Emrah Kırımsay - Hatice Kapusuz, Toplum Gönüllüleri Vakfı (TOG), 2020

<https://www.tog.org.tr/wp-content/uploads/2021/03/KDD-Cinsel-%C4%B0stismar-%C4%B0le-M%C3%BCadele-Ba%C5%9Flang-%C4%B1%C3%A7-Kitap%C3%A7-%C4%B1-%C4%9F%C4%B1.pdf>

Cinsel İstismarla Mücadelede Yetişkinlere Düşen Sorumluluklar ve “Çocukların Bedensel Söz Hakları”, Haz. Nurgül Öztürk - Ceren Suntekin, Cinsel Şiddetle Mücadele Derneği (CŞMD), 2021

<https://cinselsiddetlemucadele.org/wp-content/uploads/2021/06/C%CC%A7BSH-rv2-sida-web-small.pdf>

Liseli Gençler ve Akran Zorbalığı: İstanbul Örneği, Genç Hayat Yayınları, 2015

<http://genchayat.org/wp-content/uploads/2015/11/AkranZorbaligiRapor.09.10.15.pdf>

Gençler Arası İlişkilerde Flört Şiddeti: Eğitimciler İçin Bilgilendirici Broşür, Haz. Nurgül Öztürk, Cinsel Şiddetle Mücadele Derneği (CŞMD), 2017

Şiddet Bir Sınırı Aşmaktır: Gençlerin Toplumsal Cinsiyet ve Flört Şiddeti Algılarına Yönelik Araştırma Raporu, Nurgül Öztürk - Merve Karabulut - Özlem Çolak, Cinsel Şiddetle Mücadele Derneği (CŞMD), 2017

<https://cinselsiddetlemucadele.org/wp-content/uploads/2017/07/arastirma-raporu.pdf>

Ders Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet: İyileşmeler, Problemler, Öneriler, Bilgi Üniversitesi Sosyoloji Eğitim Çalışmaları Merkezi (SEÇBİR), 2012

https://secbir.org/wp-content/uploads/2020/03/Ders-Kitaplar%C4%B1nda-Toplumsal-Cinsiyet_Rapor.pdf

Eğitimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği: Öğretmenler ve Psikolojik Danışmanlar İçin Rehber, Haz. Işık Tüzün, UNFPA Türkiye Ofisi - Türkiye Aile Sağlığı ve Planlaması Vakfı (TAPV), 2019

<http://www.tapv.org.tr/wp-content/uploads/2019/10/E%C4%9Fitimde-Toplumsal-Cinsiyet-E%C5%9Fidit%C4%9Fi-Rehberi.pdf>

Beden Politikaları: Cinselliğin ve Üremenin Suç Sayılması Hakkında Bir El Kitabı, Yay. Haz. Dila Keleş, Çev. Özde Çakmak, Uluslararası Af Örgütü, 2021

Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri ve LGBTİ+ Kapsayıcılığı Rehberi, Sağlıkta Genç Yaklaşımlar Derneği (SGYD), 2020

<https://drive.google.com/file/d/1kY0ifOY4HEAYXj5CdYQLEnIzjq0DmiGk/view>

İkiliğin Dışında ve Ötesinde: Non-Binary, Haz. Yıldız Tar, Kaos GL Derneği, 2021

<https://kaosglderneği.org/images/library/nbbrosur.pdf>

“Bu Satırları Kızınız Olarak Yazıyorum”, Asya, 02.08.2020

<https://velvele.net/2020/08/06/asyanın-trans-olarak-ebeveynlerine-acildigi-mektubu-satirlari-kiziniz-olarak-yaziyorum/>

Gökkuşğundan Hikayeler, Der. Yasemin Zeynep Başaran - Hülya Sungu, LİSTAG, 2018

https://listag.files.wordpress.com/2019/05/listag_book.pdf

Çocuklarımız: Aile ve Yakınları İçin Bir Rehber, Çev. ve Der. Yasemin Zeynep Başaran, LİSTAG, 2019

https://listag.files.wordpress.com/2019/04/cocuklarimiz_dijital.pdf
İnterseks Hakları ve İnterseks Kişiler: Tematik Rapor, Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri, Kaos GL Derneği, 2018

<https://kaosglderneği.org/images/library/2018insan-haklari-ve-interseksweb.pdf>

İnterseks Çocuğunuzu Nasıl Destekleyebilirsiniz?, Haz. IGLYO - OII Avrupa - EPA

http://www.iglyo.com/wp-content/uploads/2018/10/OII_InterGuide_TURK_ES_WEB.pdf

İnterseks Çocuklara Yönelik Tıbbi Müdahale Sorunu Bağlamında Toplumsal Cinsiyet ve Beden, Hülya Türker, Kaos GL Derneği, 2019

<https://kaosgldernegi.org/images/library/2019interseks-ocuklara-yonelik-tibbi-mudahale-web.pdf>

İntersekslerin Beden Bütünlüklerine Sağlık Hizmet Sunucuları Tarafından Yapılan Cerrahi ve Hormonal Müdahalelerin Kötü Muamele Yasağının İhlali Boyutuna İlişkin Bilgi Notu, Haz. Avukat Kardelen Yılmaz, 17 Mayıs Derneği - Kaos GL Derneği - İnter Dayanışma, 2021

<https://kaosgldernegi.org/images/library/interseks-bilginotu.pdf>

2019 Yılında Türkiye’de Gerçekleşen Homofobi ve Transfobi Temelli Nefret Suçları Raporu, Kaos GL Derneği, 2020

<https://kaosgldernegi.org/images/library/2020nefret-suclari-raporu-2019-kucuk.pdf>

2019 Yılında Translara Yönelik Gerçekleşen Hak İhlalleri Raporu, Haz. Doğukan Karahan, Pembe Hayat LGBTT Dayanışma Derneği, 2020

[http://www.pembeyahay.org/uploads/editor/files/Pembeyahay%20metin%20\(1\).pdf](http://www.pembeyahay.org/uploads/editor/files/Pembeyahay%20metin%20(1).pdf)
LGBTİ+’ların İnsan Hakları 2020 Yılı Raporu, Haz. Avukat Yasemin Öz, Kaos GL Derneği, 2021

<https://kaosgldernegi.org/images/library/insanhaklariraporu2020.pdf>

Medyada LGBTİ+ Temsili İzleme Raporu, Haz. Yıldız Tar, Kaos GL Derneği, 2021

<https://kaosgldernegi.org/images/library/medyadalgbtiizlemeraporu-1.pdf>

Homofobik ve Transfobik Nefret Söyleminin İnternet Seyri: Sosyal Medya Raporu 2020, Kaos GL Derneği, 2021

<https://kaosgldernegi.org/images/library/2020-sosyalmedya-nefretsoylemi-raporu.pdf>

Çocuklar için;

Haklar ve özgürlükler, eşitlik, demokrasi, adalet Çocuk Olmaya Hakkım Var (3-8 yaş), Alain Serres, Çev. Füsün Önen, Yapı Kredi Yayınları; “Doğan Kardeş”

Özgür (4+), Emily Hughes, Çev. Zeynep Sevd, Taze Kitap

Kız Çocuk Hakları (5+), Elisabeth Bami, Çev. Burcu Uğuz, Yapı Kredi Yayınları; “Doğan Kardeş”

Erkek Çocuk Hakları (5+), Elisabeth Bami, Çev. Burcu Uğuz, Yapı Kredi Yayınları; “Doğan Kardeş”

Başımızda Kuşlar (6+), Sandra Gobet, Final Kültür Sanat Yayınları

Kırmızı Fare ile Kırmızı Duvar (6-10 yaş), Britta Tectenrup, Çev. Sima Özkan, Beta Kids

Küçük İnsanlar & Büyük Hayaller: Rosa Parks (7+), Maria Isabel Sanchez Vegara, Çev. Nazlı Gürkaş, Martı Çocuk

Uslu Çocuk (7+), Fran Pintadera, Çev. Ayşegül Utku Günaydın, Uçanbalık Yayıncılık

Özgürlük Nedir? (7-10 yaş), Oscar Brenifier, Çev. Gökçe Mine Olgun, Tudem Yayınevi; Filozof Çocuk

Özgürlük Ne İşe Yarar? (7-12 yaş), Oscar Brenifier, Çev. Gökçe Mine Olgun, Tudem Yayınevi; Filozof Çocuk

Hepimiz Eşit Miyiz? (7-12 yaş), Oscar Brenifier, Çev. Gökçe Mine Olgun, Tudem Yayınevi; Filozof Çocuk

Hoşgörüsüzlük ve İrkçılığa Hayır (8+), Florence Dutheil, Çev. Gizem Şakar, Timaş Çocuk; “Nelere Hayır Demeliyiz?”

Köpeğim İrkçi Çıktı (10+), Audren, Çev. Ece Nahum, Redhouse Kidz Yayınları

Özgür Olan ve Olmayan (10+), Brigitte Labbé - Michel Puech, Çev. Azade Aslan, Güneşli Kitaplığı; “Çıtır Çıtır Felsefe”

Haklar ve Ödevler (10+), Brigitte Labbé - Michel Puech, Çev. Azade Aslan, Güneşli Kitaplığı; “Çıtır Çıtır Felsefe”

Adalet ve Haksızlık (10+), Brigitte Labbé - Michel Puech, Çev. Azade Aslan, Güneşli Kitaplığı; “Çıtır Çıtır Felsefe”

Diktatörlük ve Demokrasi (10+), Brigitte Labbé - Michel Puech, Çev. Azade Aslan, Güneşli Kitaplığı; “Çıtır

Çıtır Felsefe”

Küçükler İçin Demokrasinin El Kitabı (10+), Sassa Buregren, Çev. Helin Topal, Güldünya Yayınları

Sahi Nedir Faşizm (Çizgi Roman) (12+), Kalle Johansson, Çev. Murat Özsoy, Ginko Çocuk

Duygular, kendini ve ötekini dinleme
Küçük Kalbimin İçindekiler (3-5 yaş), Jo Witek - Christine Roussey, Mikado Çocuk

Diddalum: Ne Olduğunu Öğrenmek İstersen İçine Bak (3-6 yaş), Emily Child, Maria Lebedeva, Çev. Esmâ Fethiye Güçlü, Timaş Çocuk Canavarların da Duyguları Var (3-6 yaş), Özlem Fedai Korçak, Masalperest Yayınları

Sert Çocuklar (Onların da Duyguları Var) (3-7 yaş), Keith Negley, Çev. Melisa Kesmez, Nesin Yayınevi

Küçük Bir Sorunum Var Dedi Ayı (3-8 yaş), Heinz Janisch, Silke Leffler, Çev. Gaye Yeşim Sezer, Yapı Kredi Yayınları; Doğan Kardeş

Büyük Sözcük Fabrikası (4+), Agnes de Lestrade, Çev. Çağrı Öksüztepe, Aylak Kitap

Duygularıyla Arkadaş Olan Çocuk (4+), Lauren Rubenstein, Çev. Selim Yeniçeri, Okuyan Us Yayınları

Mutluluk Bir Tilkidir (4+), Evelina Daciūtė - Aušra Kiudulaitė, Çev. Lora Sarı, Hippo

Bir Problemle Ne Yaparısın? (4+), Kobi Yamada, Çev. Abdülkerim Enes Esen - Tuna Alemdar, Nar Çocuk

Arkadaşım Korku (4+), Francesca Sanna, Çev. Zeynep Bevd, Taze Kitap
Üzüntü Kapını Çaldığında (4-7 yaş), Eva Eland, Çev. Sibel Çelik, Martı Çocuk

Mutluluğun Başladığı Yer (4-7 yaş), Eva Eland, Çev. Sibel Çelik, Martı Çocuk
Sırtımdaki Ağır Yükle (5+), Gulnar Hajo, Çev. Elif Konar, Erdem Çocuk

Öfkemle Nasıl Başa Çıkabilirim? (5+), Dagmar Geisler, Çev. Yasemin Özek, Gergedan Yayınları

Baloncuk (5-8 yaş), Timothée de Fombelle, Çev. Hazel Bilgen, Yapı Kredi Yayınları; “Doğan Kardeş”

Gönül Kuşu (6+), Michal Snunit, Çev. Fatih Erdoğan, Mavibulut Yayınları

Kuşa Dönüştüğüm Gün (6+), Ingrid Chabbert, Çev. Nazlı Gürkaş, Meav Yayıncılık

Şekerli Yağmurlu Tarifler (7+), Eva Manzano, Çev. Saliha Nilüfer, Yapı Kredi Yayınları; “Doğan Kardeş”

Renk Canavarı (7+), Anne Llenas, Çev. Esin Pervane, Nesin Yayınevi

Boşluk (7+), Anne Llenas, Çev. Esin Pervane, Nesin Yayınevi

Duygular Nedir? (7-10 yaş), Oscar Brenifier, Çev. Ayşe Türkmen, Tudem Yayınevi; Filozof Çocuk

Sevgi Nedir? (7-12 yaş), Oscar Brenifier, Çev. Ayşe Türkmen, Tudem Yayınevi; Filozof Çocuk
Mutlu Olmak İçin Neye İhtiyacım Var? (7-12 yaş), Oscar Brenifier, Çev. Gökçe Mine Olgun, Tudem Yayınevi; Filozof Çocuk

Ben Mutlu muyum? (7-12 yaş), Oscar Brenifier, Çev. Gökçe Mine Olgun, Tudem Yayınevi; Filozof Çocuk

Mutluluk ve Mutsuzluk (10+), Brigitte Labbé - Michel Puech, Çev. Azade Aslan, Güneşli Kitaplığı; “Çıtır Çıtır Felsefe”

Cesaret ve Korku (10+), Brigitte Labbé - Michel Puech, Çev. Azade Aslan, Güneşli Kitaplığı; “Çıtır Çıtır Felsefe”

Arkadaşlık Çok Karışık (10+), Şeniz Baş, Dr. Pınar Akseki, Genç Timaş; “Çocuktan Al Bilgiyi”

Aşk ve Dostluk (10+), Brigitte Labbé, Michel Puech, Çev. Azade Aslan, Güneşli Kitaplığı; “Çıtır Çıtır Felsefe”

Ötesi Yok (13+), Suzan Geridönmez, Güneşli Kitaplığı; “Genç Kitaplar”

Zor Sevgiler (13+), Ellen Wittinger, Çev. Mine Kazmaoğlu, Güneşli Kitaplığı; “Genç Kitaplar”

Kırk Kalpler Kavanozu (14+), Jean-François Chabas, Çev. Azade Aslan, Güneşli Kitaplığı; “Genç Kitaplar”

Çeşitlilik, normların ötesi, toplumsal cinsiyet eşitliği, feminizm Elmer (2+), David McKee, Mikado Çocuk

10 Çocuklu Bir Baba (3+), Benedicte Guettier, Almidilli Yayınları

Zoğ ve Uçan Doktorlar (3+), Julia Donaldson, Axel Scheffler, Çev. Ali Berktaş, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları

Mavi Sevmeyen Oğlan, Pembe Sevmeyen Kız (3-6 yaş), Patricia Fitti, Çev. Cansu Akkoyun, Uçan Fil Yayınları

Uyumsuz Çoraplar (3-6 yaş), Marie Francine Hebert, Çev. Elif Şiir Şentekin, Çınar Yayınları

Bana Öyle Bakma (3-7 yaş), Gökçe Gökçe, Pelin Turgut, Kırmızı Kedi Çocuk

Normal Çocuklar (3-8 yaş), Michael Escoffier, Laure Monloubou, Çev. Korkut Erdur, Yapı Kredi Yayınları; "Doğan Kardeş"

Aleks Çok Hassas (3-8 yaş), Françoise Robert, Sonya Cote, Çev. Yalçın Varnalı, Yapı Kredi Yayınları; "Doğan Kardeş"

Pezzettiono (4+), Leo Lionni, Çev. Kemal Atakay, Elma Çocuk

Gaston-Bir Karışıklık Hikayesi (4+), Kelly DiPucchio, Çev. Melike Hendek, Pearson Yayınları

Pembe Canavar (4+), Olga De Dios, Mikado Çocuk

Külprensi (4+), Babette Cole, Çev. Coşkun Şenkaya, Kuraldışı Çocuk

Köpekler Bale Yapmaz (4+), Anna Kemp, Çev. Gülbün Baltacıoğlu, Pearson Yayınları

Kıpır Kıpır (4+), Ann Bovill, Çev. Teresa Murfin, Marsık Kitap

Kese Kağıdı Prensesi (4+), Robert Munsch, Çev. Ayşe Düzkın, Güldünya Yayınları

Prensesler Uslu Durmaz (4+), Anna Kemp, Çev. Sima Özkan, Beta Kids

Renklerin Kara Kitabı (4+), Rosana Faria, Menena Cottin, Çev. Alpaslan Durmuş, Edam

Bu Benim Dansım (5+), Luciano Lozano, Çev. Sima Özkan, Beta Kids

Başka Bir Anne (5+), Sandra Albukrek - Sebban Leyla Navaro, Can Çocuk

Prenses Olmak İstemeyen Prenses (5+), Yıldırım Karakiya, Uçanbalık Yayıncılık

Dünya Çocukları Tanıyor (5+), Burak Şentürk, Mandolin Yayınları

Akkuzu Karakuzu (5-7 yaş), Stefano Bordiglioni, Çev. Tülin Sadıkoğlu, Can Çocuk

Dünya Çocukları Atlası (6+), Kolektif, Mandolin Yayınları

Kızlar da Yapar! Erkekler de Yapar! (6-9 yaş), Sophie Gourion, Isabelle Maroger, Çev. Hazel

Bilgen, Yapı Kredi Yayınları; "Doğan Kardeş"

Morris Micklewhite ve Turuncu Elbise (6-10 yaş), Christine Baldacchino, Çev. Deniz Özükle, Güldünya Yayınları

Bu Senin Bildiğin Peri Masallarından Değil (6-10 yaş), Sheri Radford, Çev. Arzu Karacanlar, Güldünya Yayınları

Frida Kahlo - Anti Prenses Serisi I (6-10 yaş), Nadia Fink, Çev. Nergis Turan, Nota Bene Yayınları

Violeta Parra - Anti Prenses Serisi II (6-10 yaş), Nadia Fink, Çev. Nergis Turan, Nota Bene Yayınları
Kim Demiş ki Ben Yapamam? (7+), Kolektif, Köstebek Yayınları

Kadın Savaşçılar: Dünyayı Değiştiren 26 Ası (7+), Irene Civico - Sergio Parra, Çev. Arda Çelik, Yabancı Yayınları

Dünyayı Değiştiren Olağanüstü Kadınlar (7+), Kate Pankhurst, Çev. Hilal Dikmen, Büyüklü Fener Yayınları

Seslerin Perisi Işık (7+), Yota K. Alexandrou - Effie Lada, Çev. Seda Kostik, Kuraldışı Çocuk

Annem Uzaya Gidiyor (7+), Ahmet Büke, Günışığı Kitaplığı

Eyvah, Babam Şiir Yazıyor (7+), Ahmet Büke, Günışığı Kitaplığı

Ö.T.E.K.İ (Gizli Topluluk) (10+), Pedro Manas, Çev. Saliha Nilüfer, İletişim Yayınları
Şanslı Aile (9+), Kirsten Boie, Çev. Suzan Geridönmez, Günışığı Kitaplığı; "Çocuk Kitaplar"
Küçük Feministin Kitabı (10+), Sassa Buregren, Çev. Ünzile Tekin, Güldünya Yayınları
Feminizme Devam (10+), Sassa Buregren - Elin Lindell, Çev. Ünzile Tekin, Güldünya Yayınları

Asi Kızlara Uykudan Önce Hikayeler I (10+), Francesca Cavallo - Elena Favilli, Çev. Deniz Öztok, Hep Kitap

Asi Kızlara Uykudan Önce Hikayeler II (10+), Francesca Cavallo - Elena Favilli, Çev. Deniz Öztok, Hep Kitap

Asi Kızlara Uykudan Önce Hikayeler III (10+), Ayşe-gül Gürsel - Ümran Özbacı, Hep Kitap

Hiç Adil Değil! (15+), Suzan Geridönmez, Günışığı

Kitaplığı; “Genç Kitaplar”

Güç kullanımı, zorbalık, şiddet, savaş, şiddetsizlik, barış
Beni Rahat Bırak (2+), Veronique Renting, Çev. Yalçın
Varnalı, Yapı Kredi Yayınları; “Doğan
Kardeş”

Sözlerin Kalp Kırmazın (3+), Elizabeth Verdick, Çev.
Sumru Ağryüriyen, Meav Yayıncılık

Zor Balık (3-7 yaş), Büşra Tarçalır Erol, Redhouse Kidz
Yayınları

Yolculuk (4+), Francesca Sanna, Çev. Zeynep Sevd, e,
Taze Kitap

Ferdinand (4+), Munro Leaf, Pena Yayınları

Kibar Olmak (4-10 yaş), Pat Zietlow Miller, Çev. Sibel
Çelik, Martı Çocuk
Tartışsak da Barışırız (5+), Dagmar Geisler, Çev. Gül-
tekin Emre, Gergedan Yayınları

Vanessa'nın Yanındayım: Bir İyliğin Öyküsü (5+),
Kerascoet, Redhouse Kidz Yayınları

Dişe Diş (5+), David McKee, Çev. Ümit Mutlu, Uçan-
balık Yayıncılık

Zafer Kimin (5+), David McKee, Çev. Ümit Mutlu,
Uçanbalık Yayıncılık

Filozof Kedi ile Barışıl (6+), Ghislaine Dulier, Çev.
Ahmet Özkan, 1001 Çiçek Yayınevi

Şiddet Nedir? (7-12 yaş), Oscar Brenifier, Çev. Zey-
nep Büşra Bölükbaşı, Tudem Yayınevi; Filozof Çocuk

Başkalarına Vurmaya Hakkım Var Mı? (7-12 yaş),
Oscar Brenifier, Çev. Zeynep B. Bölükbaşı, Tudem
Yayınevi; Filozof Çocuk

Kötü Muameleye Hayır! (8+), Dominique de Saint
Mars, Çev. Gizem Şakar, Timaş Çocuk; “Nelere Hayır
Demeliyiz?”

Haraca Hayır! (8+), Stephanie Duval, Çev. Gizem
Şakar, Timaş Çocuk; “Nelere Hayır Demeliyiz?”

Şiddete Hayır! (8+), Dominique de Saint Mars,
Çev. Gizem Şakar, Timaş Çocuk; “Nelere Hayır
Demeliyiz?”

Taşın Adımlar: Bir Mülteci Ailenin Yolculuğu (8-12),
Margriet Ruurs, Çev. Sanem Öge, Nesin Yayınevi

Arka Sıradaki Çocuk (9+), Qnjali Q. Rauf, Çev. Nihal
Tokinan Gökçe, Doğan Egmont

Şiddet ve Şiddetsizlik (10+), Brigitte Labbé - Michel
Puech, Çev. Azade Aslan, Günişığı Kitaplığı; “Çıtır
Çıtır Felsefe”

Savaş ve Barış (10+), Brigitte Labbé - Michel Puech,
Çev. Azade Aslan, Günişığı Kitaplığı; “Çıtır Çıtır
Felsefe”

Düşman: Barış İçin Bir Kitap (10+), Davide Cali, Çev.
Ceylan Ekin Işık, Ginko Çocuk

Darmadağın (12+), Aslı Der, Günişığı Kitaplığı; “Genç
Kitaplar”

İnsanlar Neden Savaşı: Çatışma, Savaş ve Barış (12+),
Niki Walker, Çev. Şahika Toket, Yapı

Kredi Yayınları; “Doğan Kardeş”
Bedensel söz hakkı, onay kavramı, iyi ve güvende his-
setme hakkı Sır Versem Saklar Mısın? (3-7 yaş), Jennifer
Moore Mallinos, Çev. Emine Deliorman, Redhouse
Kidz Yayınları

Hayır! Hayır! Hayır! (3-8 yaş), Edith Schreiber-Wi-
cke, Çev. Dürrin Tunç, Yapı Kredi Yayınları; “Doğan
Kardeş”
Hoppala Cumbala Tumbala, Bütün Hayırlar Buraya
(3-8 yaş), Ayşegül Kahvecioğlu, İthaki Çocuk

Bedenim Bana Ait (5+), Pro Familia, Çev. Kazım
Özdoğan, Gergedan Yayınları

UYGULAMA KİTAPLARI

Şefkatli Sınıf: İlişki Temelli Öğretmenlik ve Öğrenme, Sura Hart - Victoria Kindle Hodson, Çev. Bediz Gürel, BBOM Yayınları

Kolaylaştırıcılar için Şiddetsiz Yöntemler El Kitabı, Haz. Hilal Demir, Şiddetsizlik Eğitim ve Araştırma Derneği, 2016

Herkesin Öyküsü, Kristin Roskifte, Çev. Ümit Mutlu, Desen Yayınları, 2019

Benden Farklı Olanla Yaşamayı Öğreniyorum, Marge Eaton Heegaard, Çev. Ceren Kınık, İletişim Yayınları, 2011

Çocuklar İçin Yaratıcı Baş Etme Becerileri: Sanat ve El Becerileri ile Duygusal Destek (3-12 yaş), Bonnie Thomas, Çev. Deniz Ağar, Sola Unitas, 2018

Çocuklar İçin Duygularla İletişim Becerileri: Çocuklarda Duygusal Düzenlemeye Yardımcı Aktiviteler, Oyunlar ve Hikayeler (3-12 yaş), Bonnie Thomas, Çev. Deniz Ağar, Sola Unitas, 2018

Ergenliğe Geçişte Duygularla İletişim Becerileri: Sanat, El Becerileri ve Günlük Tutma Yoluyla Kimliği Keşfetmek (11-16 yaş), Bonnie Thomas, Çev. Deniz Ağar, Sola Unitas, 2019

Gençler ve Çocuklar İçin Yaratıcı Baş Etme Becerileri: Gençlerin ve Çocukların Zihinsel/Fiziksel Sağlığı İçin Güçlendirici Aktiviteler (11-16 yaş), Bonnie Thomas, Çev. Alara Ergin, Sola Unitas, 2021

Çocuğum Haklarım Var, Ezgi Berk, ABM Yayınları, 2019

Erik Çocuk: Değerler Eğitimi İçin Bir Kılavuz Denemesi, Ed. Nermin Yavlal, Uluslararası Şeffaflık Derneği, 2017

http://www.seffaflik.org/wp-content/uploads/2015/02/Erik-Cocuk-01_16-Eyl%C3%BCl-2014.-1.pdf

Pusulacak: Çocuklar İçin İnsan Hakları Eğitimi Kılavuzu, Nancy Flowers, Çev. Metin Çulhaoğlu, Avrupa Konseyi, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2010

<https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/tr/publication/42-pusulack-cocuklar-icin-insan-haklar-egitimi-klavuzu/>

Pusula: Gençlerle İnsan Hakları Eğitimi Kılavuzu, Çev. Burcu Yeşiladalı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2008

https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/08/13/pusula_istanbulbilgiuniversitesi yayinlari.pdf

20 Kasım Dünya Çocuk Hakları Günü: Birbirinden Keyifli 18 Farklı Etkinlik, Öğrenme Tasarımları

<http://drive.google.com/file/d/1dAPcQ9kAEz3iNAlDTSmVWCsMuYnEd1JD/view>

Her İnsan Özgür Doğar: İnsan Olmaktan Kaynaklanan Haklarımız, Çev. Hüsamettin Utku, Uluslararası Af Örgütü, 2010

http://nehakinvar.org/uploads/Docs/1439_herinsanozgurdogar729.pdf

İlk Adım: İnsan Hakları Eğitimine Başlangıç İçin El Kitabı, Çev. İpek Üstüner - Gülden Gürsoy Ataman, Uluslararası Af Örgütü

<http://nehakinvar.org/uploads/Docs/insanhaklariicinkadim648.pdf>

Ötekileştir-me: Nefret Suçlarının Önlenmesi İçin Çocuklara ve Gençlere Yönelik İnsan Hakları Eğitimi El Kitabı, Haz. Hakan Ataman, Özgürlüğünden Yoksun Gençlerle Dayanışma Derneği (ÖZGE-DER), 2012

Ayrımcılık Sorunu Eğitim Ortamlarında Nasıl Ele Alınabilir? Eğitimcilere Yönelik Örnek Ders Uygulamaları ve Kaynak Destek Projesi, Bilgi Üniversitesi Sosyoloji Eğitim Çalışmaları

Merkezi (SEÇBİR)

<https://secbir.org/ayrimcilik-sorunu-egitim-ortamlarinda-nasil-ele-alinabilir-egitimcilere-yonelik-ornek-ders-uygulamalari-ve-kaynak-destek-projesi/>

LGBTİ'lere Yönelik Ayrımcılıkla Mücadeleye Yönelik İnsan Hakları Eğitimi Programı Eğitici El Kitabı, Haz. Özlem Çolak, Uluslararası Af Örgütü, 2015

Leave It Out: Developing Anti-Homophobic Bullying Practice in Schools, The Rainbow Project - Save the Children - Youthnet

https://www.eani.org.uk/sites/default/files/2018-10/cpsss_leave_it_out_developing_antihomophobic_practice_in_schools.pdf

Toplumsal Cinsiyet Konu(şma)ları: Gençleri Etkileyen Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddet Hakkında Bir Kılavuz, Çev. Şehnaz Kıymaz Bahçeci, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2014

http://genclik.bilgi.edu.tr/wp-content/uploads/2019/03/toplumsal_cinsiyet_konusmalari.pdf

Gençlerle Güvenli İlişkiler Üzerine Çalışmak: Eğitimciler ve Danışmanlar İçin Uygulama El Kitabı, Haz. Nurgül Öztürk - Merve Karabulut - Efsun Sertoğlu, Cinsel Şiddetle Mücadele Derneği, 2018

https://cinselsiddetlemucadele.org/wp-content/uploads/2018/06/NVNY_gencler_kitap_web.pdf

Mor Dosya, Mor Sertifika Programı, SU Gender

<https://morsertifika.sabanciuniv.edu/tr/mor-dosya>

Feminist Alfabe & Feminist Alfabe Uygulama Rehberi, Haz. Hatice Kapusuz - Özge Oğuz, Uluslararası Af Örgütü, 2019

Şiddetsiz Erkeklik Atölyeleri El Kitabı, Nurseli Yeşim Sünbülöğlu - Bilhan Gözcü - Çimen Günay- Erkol - Gülden Sayılan - Selin Akyüz, Özyeğin Üniversitesi - Eleştirel Erkeklik İncelemeleri İnisiyatifi (EEİİ), 2021

https://siddetsizerkeklik.com/wp-content/uploads/2021/01/Siddetsiz_erkeklik_el_kitabi.pdf

ETKİNLİK KARTLARI VE OYUNLAR

Duygu ve İhtiyaç Seti, BBOM Yayınları

Duygu Ormanı (5-9 yaş), Anne Çocuk Eğitim Vakfı (AÇEV)

Mesela Sokağı (6-9 yaş), İstanbul Bilgi Üniversitesi Çocuk Çalışmaları Birimi (ÇOÇA)

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi Kart Oyunu (8+), Uluslararası Af Örgütü

Neden Olmasın! (9+), İstanbul Bilgi Üniversitesi Çocuk Çalışmaları Birimi (ÇOÇA),

<https://nedenolmasinoyunu.org/>

Söz Küçüğün (10-15 yaş), İstanbul Bilgi Üniversitesi Çocuk Çalışmaları Birimi (ÇOÇA)

ÇEVİRİMİÇİ KAYNAKLAR

Çocukla Barış: <https://cocuklabaris.blogspot.com/>

Çocukla Sinema: <https://www.cocuklasinema.com/>

Haberde Çocuk: <https://haberdecocuk.org/>

Dijital Medya ve Çocuk: <https://dijitalmedyavecocuk.bilgi.edu.tr/>

Ergen Gelişimi: <https://ergengelisimi.org/>

Zorbalığı Engelle: <https://www.zorbaligiengelle.org/>

Beyond Bullying: <https://www.beyondbullying.com/>

Eğitimpedia, Bağımsız Eğitim Platformu: <https://www.egitimpedia.com/>

Uluslararası Af Örgütü: <https://www.amnesty.org.tr/>

İnsan Hakları TV: <https://insanhaklari.tv/>

Kaos GL Derneği: <https://kaosgldernegi.org/>

Kaos GL - LGBTİ+ Haber Portalı: <https://kaosgl.org/>

Bitopya: <https://bitopya.org/>

Karoas+: <https://www.karoasarti.com/>

İnterseksüel ŞaLaLa: <https://intersexualshalala.wordpress.com/about/>

İnter Dayanışma: <https://interdayanisma.org/>

Velvele: <https://velvele.net/>

LGBTİ+ Sağlığı: <http://lgbtisagligi.org/>

Sağlıkta Genç Yaklaşımlar Derneği (SGYD): <http://sagliktagenc.org/>

Türkiye Aile Sağlığı ve Planlaması Vakfı (TAPV): <https://www.tapv.org.tr/>

Anne Çocuk Eğitim Vakfı (AÇEV): <https://www.acev.org/>

Öğretmen Akademisi Vakfı (ÖRAV): <https://www.orav.org.tr/>

Sabancı Üniversitesi Mor Sertifika Programı: <https://morsertifika.sabanciuniv.edu/>

Çocuğa Karşı Şiddeti Önlemek için Ortaklık Ağı: <http://www.cocugasiddetionluyoruz.net/> üye-kuruluslar (Ağa üye STK'ların çalışmalarını ayrıca takip edebilirsiniz.)

VİDEOLAR

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi: <http://vimeo.com/59642528>

İfade Özgürlüğü Hakkı: <https://www.youtube.com/watch?v=VOvMTnRmeA>

Çocuk Hakları Sözleşmesi: <http://vimeo.com/59641731>

Çocuk Hakları Üzerine Düşünmek: <https://www.youtube.com/watch?v=m6wVH3rosJE>

Çocuk Katılımı: <https://www.youtube.com/watch?v=C0WkxdHINQ>

Çocuklarla Çalışma: <http://vimeo.com/41078056>

Çocuk Güvenliği: https://www.youtube.com/watch?v=paAwV9_Dv_w&t=143s

Çocuk Güvenliği Nedir?: <https://www.youtube.com/watch?v=6ECI11gik3Y>

Büyüyenlerin Hikayeleri: <https://www.youtube.com/watch?v=6xJesVMB22o>

Çocuklar İçin Onay: <https://vimeo.com/224984926>

“Söz Küçüğün” Şarkısı: <https://www.youtube.com/watch?v=XmxVG3gvhlG>

“Kırmızıda Dur De!” Eğitim Videoları:

<https://www.youtube.com/playlist?list=PL15JfBmbB05k2Y-SnJcROYmqgtWjyrtHkB>

Fark Yaratan Sınıflar:

<https://www.youtube.com/channel/UCFhjWzY5nug1cEm8B9AdVBA/videos>

Katılımcı ve Barışçıl Sınıflar: <https://www.youtube.com/watch?v=HXcwlwg8dR0>

Girl and Boy: <https://www.youtube.com/watch?v=pF1j22x-yU8>

Bu Külkedisi Masalının Sonu Evlilikle Bitmiyor: https://www.youtube.com/watch?v=KJ-Uy91DI_I

Meslekler: https://www.youtube.com/watch?v=kJP1zPOfQ_0

Eşit İşe Eşit Ücret: <https://www.youtube.com/watch?v=VXxKYTa5AQI>

Bizim Ailede Olmaz: <http://vimeo.com/90229809>

Çocukluktan Yetişkinliğe Cinsel Kimlik I, Doç. Dr. Koray Başar:

https://www.youtube.com/watch?v=xFSR_byDyTU

Çocukluktan Yetişkinliğe Cinsel Kimlik II, Doç. Dr. Koray Başar:

<https://www.youtube.com/watch?v=l0gLLaucCMs>

Cinsel Kimliğin Çeşitliliği ve Sağlık, Doç. Dr. Koray Başar ve Uzm. Dr. Ender Cesur:

<https://www.youtube.com/watch?v=QLy0sYXpz7E>

Ergen LGBTİ+’lar, Klinik Psikolog Zeynep Tüzün:

<https://www.youtube.com/watch?v=9M1g0Cl4Jrk&t=433s>

Heteroseksüel Olduğunuzu Ne Zaman Fark Ettiniz?

<http://www.youtube.com/watch?v=uAllFpR-J48>

Lezbiyen Olmak: https://www.youtube.com/watch?v=0tYyp_NU6TY

In a Heartbeat: <https://www.youtube.com/watch?v=2REkk9SCRn0>

Aseksüel İnsanlara Sorulan Sorular:

<http://onedio.com/haber/aseksuel-insanlara-sorulan-sorular-632871>

Non-Binary Olmak - “İkili Cinsiyet Sisteminin İçinde Kendimi Koyacak Bir Yerim Yok”:

<https://www.youtube.com/watch?v=6NXATS2xHCK>

İnterseks Nedir?: <https://www.youtube.com/watch?v=Qk3VAFH0r7Q>

İnterseks Nedir? - 1: https://www.youtube.com/watch?v=s11jHr_z_a_g

İnterseks Bedenler Neye Benzer? - 2: <https://www.youtube.com/watch?v=LNmzmKIrHHc>

İnterseks Çocuklar Vardır, Doç. Dr. Koray Başar:

<https://www.youtube.com/watch?v=Gb3lsNggAIA>

Toplumsal Cinsiyet ve LGBTİ+ Kavramlar, Psikolog Alp Kemaloğlu:
<https://www.youtube.com/watch?v=r28FfJTbCAE>

Mitler, Heteronormativite ve Heteroseksizm & İçselleştirilmiş Fobi, Klinik Psikolog Murat Yüksel: https://www.youtube.com/watch?v=_4Je1_2DUHg

Eğitimde Eşitlikçi Dil Kurmanın Olanakları, Dilek Çankaya:
<https://www.youtube.com/watch?v=wSsofwbQbE&t=124s>

LGBTQ+ Gençleri Okul Ortamında Desteklemek İçin En İyi Uygulamalar, Dr. Vanessa Dominguez:
<https://www.youtube.com/watch?v=C-mEuIRQpi0>

İnterseks Kişiler ve Ailelerine Ruh Sağlığı Hizmeti, Doç. Dr. Koray Başar:
<https://www.youtube.com/watch?v=fqLdX4NxU8s&t=131s>

BELGESELLER, FİLMLER

Transgender Basics (Transgender Temelleri), Yön. Rosa Juel Nordentoft, ABD, 2008:
<http://vimeo.com/55681338>

Gender Revolution (Cinsiyet Devrimi), Katie Couric, National Geographic, ABD, 2017:
<https://www.natgeotv.com/tr/belgeseller/natgeo/cinsiyet-devrimi>

Beyaz Atlı Prens Boşuna Gelme, Yön. Aykut Atasay - İzlem Aybastı - Zeliha Deniz, Türkiye, 2009:
<https://www.youtube.com/watch?v=qMVJISdsQo>

Zenne (Dancer), Yön. M. Caner Alper - Mehmet Binay, Türkiye, 2011

Dikkat! Okulda Trans Var, Yön. Barış Sulu, Türkiye, 2013: <http://vimeo.com/96792764>

Benim Çocuğum, Yön. Can Candan, Türkiye, 2013: <https://www.youtube.com/watch?v=UZ-3mScG8yE>

Voltrans, Yön. Özge Özgüner - P. Ulaş Dutlu, Türkiye, 2014: <http://vimeo.com/74143150>

Trans X İstanbul, Yön. Maria Binder, Türkiye - Almanya, 2014: http://www.transistanbul.com/index_tr.php

Ma Vie En Rose (Pembe Hayatım), Yön. Alain Berliner, Belçika, 1997

Billy Elliot, Yön. Stephen Daldry, İngiltere, 2000

XXY, Yön. Lucia Puenzo, Arjantin, 2007

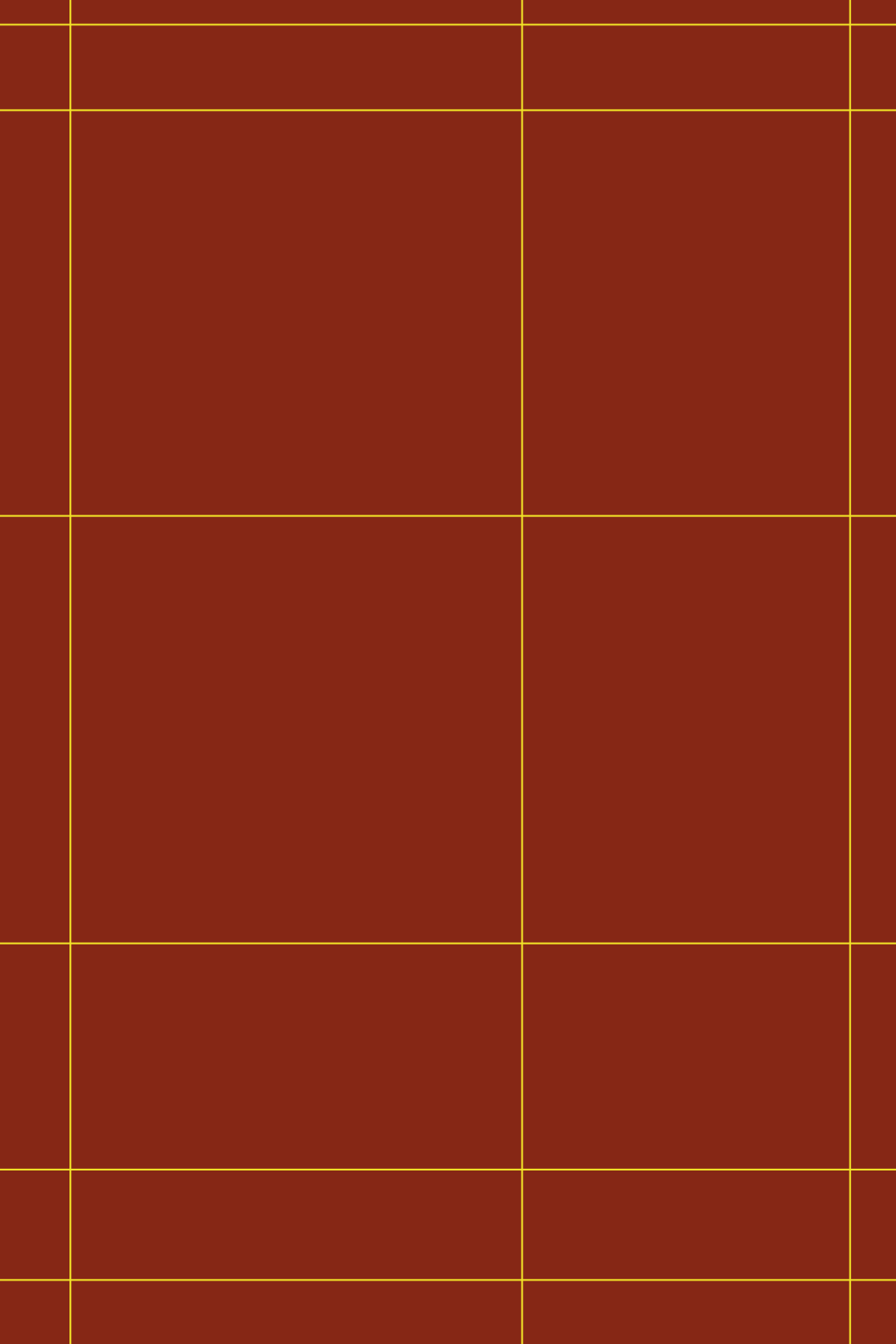
Tomboy (Erkek Fatma), Yön. Céline Sciamma, Fransa, 2011

3 Generations (3 Nesil), Yön. Gaby Dellal, ABD, 2015

Love, Simon (Sevgiler, Simon), Yön. Greg Berlanti, ABD, 2018

DESTEK MEKANİZMALARI

- LGBTİ+ Dernekleri: <https://kaosgl.org/haber/danisabilir-miyiz-4>
- LGBTİ+ Aile Grupları: <https://kaosgl.org/haber/danisabilir-miyiz-1>
- LGBTİ+ Mültecilere Danışmanlık Veren Örgütler: <https://kaosgl.org/haber/danisabilir-miyiz-2>
- HIV Danışmanlığı Veren Kurumlar: <https://kaosgl.org/haber/danisabilir-miyiz-3>
- Toplumsal Dayanışma İçin Psikologlar Derneği (TODAP): <https://todap.org/>
- Cinsel Eğitim Tedavi ve Araştırma Derneği (CETAD): <https://www.cetad.org.tr/>

Bu kitap, **LGBTİ+'ların eğitim, adalet, ruh sağlığı ve sosyal hizmet alanlarında maruz bırakıldıkları yapısal eşitsizlikleri görünür kılmak ve bu eşitsizliklerin meslek pratikleri içinde nasıl yeniden üretildiğini tartışmaya açmak için hazırlandı.** Tarafsızlık iddiasının çoğu zaman ayrımcılığı sürdürdüğünü kabul eden bu dört kitaplık seri, mesleki bilgi ile insan hakları mücadelesi arasındaki mesafeyi kapatmayı hedefler; **LGBTİ+'ları sorun, risk ya da istisna olarak değil, hak özneleri olarak ele alır.**

Eğitimcilerden hukukçulara, ruh sağlığı uzmanlarından sosyal hizmet uzmanlarına uzanan bu çalışma, bireysel iyi niyetle sınırlı yaklaşımların yetersizliğini açıkça ortaya koyarak kurumların, mevzuatın, meslek etiğinin ve gündelik uygulamaların **LGBTİ+'ların yaşamları üzerindeki etkisini politik ve mesleki bir sorumluluk alanı olarak ele alır ve eşitlikten yana taraf olmayı bilinçli bir tercih olarak ortaya koyar.**